

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANSAL PİYASALAR VE YATIRIM YÖNETİMİ
BİLİM DALI

**KAMUSAL SERMAYELİ KATILIM BANKALARININ
BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇERİSİNDEKİ YERİ VE KAMU
KATILIM BANKALARINDA HİZMET KALİTESİNİN
ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET YUSUF GÜNGÖR

İstanbul, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
FİNANSAL PİYASALAR VE YATIRIM YÖNETİMİ
BİLİM DALI

**KAMUSAL SERMAYELİ KATILIM BANKALARININ
BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇERİSİNDEKİ YERİ VE KAMU
KATILIM BANKALARINDA HİZMET KALİTESİNİN
ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET YUSUF GÜNGÖR

Danışman: DOÇ. DR. AYTEN ÇETİN

İstanbul, 2018

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyisim	: Mehmet Yusuf Güngör
Anabilim Dalı	: İşletme
Program	: Finansal Piyasalar ve Yatırım Yönetimi
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Ayten Çetin
Tezin Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans-2018
Anahtar Kelimeler	: Katılım Bankacılığı, Kâr Payı, Faizsiz Finans, Bankacılık, Kamusal Sermaye

ÖZET

KAMUSAL SERMAYELİ KATILIM BANKALARININ BANKACILIK SEKTÖRÜ İÇERİSİNDEKİ YERİ VE KAMU KATILIM BANKALARINDA HİZMET KALİTESİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Gelişen dünya ekonomisi beraberinde bankacılık faaliyetlerinin de gelişmesini ve büyümesini sağlamıştır. Dünyada faizsiz bankacılık ya da İslami bankacılık adıyla ifade edilen katılım bankaları; coğrafi konum ve dini hassasiyetler gereği ülkemizde son 30-40 yıldır varlığını sürdürmekte olan bir bankacılık türüdür. Atıl fonların sisteme kazandırılması ve İslam coğrafyasındaki sermaye fazlasının ülke ekonomisine kazandırılmasını sağlamak adına faaliyette bulunan katılım bankaları, son zamanlarda devletin de desteğiyle birlikte bankacılık sektöründe önemli bir konuma sahip olmuştur. Pazar payları %5 civarında olan katılım bankalarının 2023 hedefi %15'lik paya sahip olmaktır. 2017 sonu itibarıyla sektörde 3 adet özel sermayeli, 2 adet ise kamusal sermayeli katılım bankası faaliyette bulunmaktadır. Devlet desteğinin de etkisiyle birlikte katılım bankalarının hizmet kalitesinde meydana gelecek etkiler katılım bankalarının hedeflerine ulaşmasına önemli derecede katkıda bulunacaktır.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Mehmet Yusuf Güngör

Field : Business Administration

Programme : Financial Markets and Investment Management

Supervisor : Assoc. Prof. Ayten Çetin

Degree Awarded and Date : Master Degree-2018

Keywords : Participation Banking, Profit Share, Interest-Free Finance, Banking, State-Owned Capital

ABSTRACT

THE PLACE OF THE STATE-OWNED PARTICIPATION BANKS IN BANKING SECTOR AND A RESEARCH ON THE MEASUREMENT OF SERVICE QUALITY IN PUBLIC PARTICIPATION BANKS

The developing world economy has provided the growth of banking activities. Participation banks expressed in the name of interest-free banking or Islamic banking in the world; geographical location and religious sensitivities in the last 30 to 40 years in our country is a type of banking continues to exist. The participation banks, which have been active in bringing idle funds into the system and bringing the capital surplus of Islamic geography to the economy of the country, have recently gained an important position in the banking sector with the support of the state. The target of 2023 of participation banks whose market shares are around 5% is to have a 15% share. By the end of 2017, there are 3 private banks and 2 public banks in the sector. The impact of the state support as well as the impact on the quality of service of the participation banks, will make a significant contribution to the achievement of the objectives of the participation banks.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Türkiye’de katılım bankalarının ortaya çıkış gerekçeleri, gelişim süreçleri ve ürünleri hakkında teorik bilgilere yer verilmiştir. İlerleyen kısımlarda ise devletin katılım bankacılığı sektörüne girişinden bahsedilmiş ve sektöre olan etkileri rakamsal olarak ortaya konulmuştur. Sonuç olarak da Türkiye’deki kamu katılım bankalarının hizmet kalitesini araştırmaya yönelik yeni kurulan bir kamu katılım bankası örnek olarak seçilmiş ve Banka’nın gönüllü müşterilerine hizmet kalitesini ölçmeye yönelik anket formu yöneltilerek SPSS yardımıyla analiz edilmesi amaçlanmıştır.

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurarak bana her zaman yardımcı olan tez danışmanım Doç. Dr. Ayten ÇETİN’e, katkılarından dolayı ise tez jürim Prof. Dr. Fatma PAMUKÇU ve Dr. Öğr. Üyesi Ali Altuğ BİÇER’e teşekkürlerimi sunarım.

Bu zorlu tez sürecinde desteğini bir an olsun esirgemeyen kuzenim Öğr. Gör. Alaaddin EGEMENOĞLU’na, bu süreçte bana destek veren arkadaşlarıma ve yöneticilerime, tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyerek daima yanımda olan sevgili aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

MEHMET YUSUF GÜNGÖR

İSTANBUL, 2018

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

İŞLETME Anabilim Dalı FİNANSAL PİYASALAR VE YATIRIM YÖNETİMİ
Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi MEHMET YUSUF GÜNGÖR'nin
KAMUSAL SERMAYELİ KATILIM BANKALARININ BANKACILIK SEKTÖRÜ
İÇERİSİNDEKİ YERİ VE KAMU KATILIM BANKALARINDA HİZMET KALİTESİNİN
ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim
Kurulunun 19.07.2018 tarih ve 2018-20/18 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği
oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 24.07.2018

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

1. Tez Danışmanı	Doç. Dr. AYTEN ÇETİN	
2. Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi ALİ ALTUĞ BİÇER	
3. Jüri Üyesi	Prof. Dr. FATMA PAMUKÇU	

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	i
GRAFİK LİSTESİ	iii
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ.....	2
1. BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ	4
1.1. Para ve Bankacılık.....	4
1.1.1. Bankacılık Tarihi.....	5
1.1.2. Türkiye’de Bankacılığın Tarihi Süreci	6
1.1.3. Günümüzdeki Bankacılık.....	10
1.2. Türkiye’deki Banka Türleri ile Faaliyet Alanları	10
1.2.1. Mevduat Bankaları	11
1.2.2. Katılım Bankaları	11
1.2.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	12
1.2.4. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar	12
1.2.5. Faaliyet Alanları.....	13
1.2.6. Diğer Ülkelerde Olan Bankacılık Türleri	15
1.3. Bankacılık Sistemi	16
1.3.1. Bankanın İşlevleri	17
1.3.2. Temel Bankacılık Kavramları	17
1.3.3. Faiz Oranın Belirlenme Süreci.....	22
1.3.4. Banka Bilançosu.....	23
1.3.5. Bankacılıkta Genel Yönetim İlkeleri	23
2. KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ	25
2.1. Dünya’da Katılım Bankacılığı	25
2.1.1. Faizsiz Finansın Ortaya Çıkışındaki Dini Gerekçe.....	27
2.1.2. Faizsiz Finansın Gelişmesindeki Etkenler	28

2.1.3. Katılım Bankacılığının Dünya'daki Mevcut Durumu	30
2.1.4. Dünya'da Katılım Bankacılığının Uygulandığı Modeller	33
2.1.5. Uluslararası Katılım Bankacılığı Örgütleri	34
2.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığı	36
2.2.1. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Mevcut Durumu	39
2.2.2. İstatistiklerle Türkiye'de Katılım Bankacılığı	42
2.3. Katılım Bankacılığının Ekonomiye Katkıları	48
2.4. Katılım Bankacılığının Önünde Yer Alan Problemler	50
3. KATILIM BANKACILIĞINDA KULLANILAN YÖNTEMLER .	54
3.1. Katılım Bankacılığında Fonun Toplanma Yöntemleri	54
3.1.1. Özel Cari Hesap	55
3.1.2. Katılma Hesabı.....	56
3.2. Katılım Bankacılığında Fonun Kullandırılma Yöntemleri	65
3.2.1. Murabaha.....	68
3.2.2. Mudarebe.....	76
3.2.3. Müşareke	79
3.2.4. İcare.....	82
3.2.5. Seleme.....	85
3.2.6. İstisna	87
3.2.7. Sukuk.....	88
3.2.8. Kredi Kartı.....	93
4. KATILIM BANKACILIĞINDA KAMUSAL SERMAYE	99
4.1. Kamusal Sermeyeli Katılım Bankaları	99
4.1.1. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	99
4.1.2. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	104
4.2. Son 5 Yıllık Veriler Işığında Katılım Bankacılığının Özet Kalemleri	108
4.2.1. Yıllar İtibarıyla Toplanan Fonlar	108

4.2.2. Yıllar İtibarıyla Kullandırılan Fonlar	109
4.2.3. Yıllar İtibarıyla Aktifler	110
4.2.4. Yıllar İtibarıyla Özkaynaklar	111
4.2.5. Yıllar İtibarıyla Net Kâr	112
4.2.6. Yıllar İtibarıyla Personel Sayısı	113
4.2.7. Yıllar İtibarıyla Şube Sayısı	114
4.2.8. Güncel Personel Eğitimi Durumu	115
4.3. Katılım Bankacılığının Geliştirilmesine Yönelik Adımlar	115
4.3.1. Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu (FFKK).....	116
4.3.2. Faizsiz Finans Kanunu	117
4.3.3. Faizsiz Finans Standartları	117
4.3.4. Faaliyete Geçmesi Planlanan Yeni Katılım Bankaları	118
4.3.5. Merkezi Danışma Kurulu	118
5. KAMU KATILIM BANKALARINDA HİZMET KALİTESİNİN	
ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA.....	119
5.1. Araştırmanın Amacı	119
5.2. Araştırmanın Yöntemi.....	119
5.2.1. Araştırma Örneklemine Belirlenmesi	121
5.2.2. Araştırmada Kullanılan Verilerin Toplanması.....	122
5.2.3. Araştırmada Kullanılan Verilerin Analiz Edilmesi	122
5.2.4. Araştırmada Kullanılan Modelin ve Hipotezlerin Belirlenmesi	123
5.2.5. Yapılan Araştırmanın Sınırlılıkları	125
5.3. Verilerin Analiz Edilmesi ve Elde Edilen Bulgular.....	125
5.4. Araştırmada Elde Edilen Bulgulara Yönelik Değerlendirme	147
SONUÇ	152
EKLER.....	155
KAYNAKÇA	159

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1: Paranın Temel İşlevleri.....	4
Tablo 2: Yurtiçi Banka Sayısı.....	11
Tablo 3: Şube - Personel Görünümü.....	11
Tablo 4: Ülkelere Göre Bankacılık Türleri.....	15
Tablo 5: İslam'ın Temel Bölümleri.....	28
Tablo 6: Türkiye'de Katılım Bankacılığının Başlıca Göstergeleri.....	44
Tablo 7: Katılım Bankaları Şube-Personel Sayısı Gelişimi.....	45
Tablo 8: Kâr Payı – Faiz Karşılaştırması.....	64
Tablo 9: Katılım Bankacılığı Sektöründe Personel Eğitim Durumundaki Son Durum.....	115
Tablo 10: Araştırmanın Modeli.....	124
Tablo 11: Katılım Bankacılığı Hizmet Kalitesi Faktörleri ve Soru Numaraları.....	131
Tablo 12: Faktör Adları Bazında Analiz Değerleri.....	131
Tablo 13: Cinsiyet Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları.....	135
Tablo 14: Medeni Durum Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları.....	136
Tablo 15: Yaş Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları.....	137
Tablo 16: Eğitim durumu Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları.....	138
Tablo 17: Ortalama Aylık Gelir Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları.....	140

Tablo 18: Meslek Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları.....	141
Tablo 19: Müşterisi Olunan Kamu Katılım Bankası ile Çalışma Süresi Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları.....	143
Tablo 20: Katılımcıların, Müşterisi Olduğu Kamu Katılım Bankasına Şubesine Gitme Sıklığı Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları.....	144
Tablo 21: Müşterisi Olunan Kamu Katılım Bankasını Tercih Etmede Faiz Hassasiyeti Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları.....	146

GRAFİK LİSTESİ

Sayfa No.

Grafik 1: Faizsiz Finans Varlık Dağılımı.....	31
Grafik 2: Faizsiz Finans Varlıkları Bakımından İlk 10 Ülke.....	32
Grafik 3: Katılım Bankalarında Aktif Gelişimi ve Sektör İçerisindeki Payları.....	46
Grafik 4: Katılım Bankacılığı Sektöründe Toplanan Fonlardaki Son 5 Yıllık Değişim.....	108
Grafik 5: Katılım Bankacılığı Sektöründe Kullandırılan Fonlardaki Son 5 Yıllık Değişim.....	109
Grafik 6: Katılım Bankacılığı Sektöründe Aktiflerdeki Son 5 Yıllık Değişim.....	110
Grafik 7: Katılım Bankacılığı Sektöründe Öz Kaynaklardaki Son 5 Yıllık Değişim.....	111
Grafik 8: Katılım Bankacılığı Sektöründe Net Kârdaki Son 5 Yıllık Değişim.....	112
Grafik 9: Katılım Bankacılığı Sektöründe Personel Sayısındaki Son 5 Yıllık Değişim.....	113
Grafik 10: Katılım Bankacılığı Sektöründe Şube Sayısındaki Son 5 Yıllık Değişim.....	114
Grafik 11: Katılımcıların Cinsiyetlerine İlişkin Bilgiler.....	125
Grafik 12: Katılımcıların Medeni Durumuna İlişkin Bilgiler.....	126
Grafik 13: Katılımcıların Yaş Gruplarına İlişkin Bilgiler.....	126
Grafik 14: Katılımcıların Eğitim Seviyelerine İlişkin Bilgiler.....	127
Grafik 15: Katılımcıların Gelir Düzeylerine İlişkin Bilgiler.....	127

Grafik 16: Katılımcıların Mesleklerine İlişkin Bilgiler.....	128
Grafik 17: Katılımcıların Müşterisi Olduğu Kamu Katılım Bankası ile Çalışma Süresine İlişkin Bilgiler.....	128
Grafik 18: Katılımcıların Müşterisi Olduğu Kamu Katılım Bankasının Şubesine Gitme Sıklıklarına İlişkin Bilgiler.....	129
Grafik 19: Katılımcıların Müşterisi Olduğu Kamu Katılım Bankasını Tercih Etmelerinde Faiz Hassasiyetine İlişkin Bilgiler.....	129

KISALTMALAR

AAOIFI	İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions)
AGB	Albaraka Bankacılık Grubu (Albaraka Banking Group)
Ar.	Arapça
ATM	Otomatik Vezne Makinesi (Automatic Teller Machine)
A.Ş.	Anonim Şirket
BIST	Borsa İstanbul A.Ş.
C.	Cilt
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKM	Bankalararası Kart Merkezi
CIBAFI	İslami Bankalar ve Finansal Kuruluşlar Genel Konseyi (The General Council for Islamic Banks and Institution)
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
FFKK	Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu
IDB	İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank)
IFSB	İslami Finansal Hizmetler Kurulu (The Islamic Financial Services Board)
IIFM	Uluslararası İslami Finansal Piyasa (International Islamic Financial Market)
IIRA	İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı (Islamic International Rating Agency)
İng.	İngilizce

KDV	Katma Değer Vergisi
KFH	Kuveyt Finans Kurumu (Kuwait Finance House)
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
MASB	Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (Marketing Accountability Standards Board)
MENA	Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesi (The Middle East and North Africa)
M.Ö.	Milattan Önce
NCB	Ulusal Ticaret Bankası (National Commercial Bank)
ÖFK	Özel Finans Kurumları
POS	Satış Noktası (Point of Sale)
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
R.G.	Resmî Gazete
S.	Sayfa
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
SPV	Özel Proje Şirketi (Special Purpose Vehicle)
Sy.	Sayı
SYR	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği

TL	Türk Lirası
TMSF	Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonu
USD	Amerikan Doları (United State Dollar)
V.dğr	Ve Diğer
V.s.	Vesaire

GİRİŞ

Banka kelimesinin, İtalyanca “masa” ya da “tezgâh” anlamına gelen “banco” kelimesinden türediği, zamanla değişikliğe uğradığı ve sonucunda “banca” kelimesine dönüştüğü düşünülmektedir. Günümüz bankacılığının miladının, MÖ. 3500’lü yıllara dayandığı bilinmektedir. Tarihteki ilk banka ise, Sümerler zamanındaki bir mabet olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak gerçek manadaki bankacılık 1900’lü yılların başlarında görülmeye başlamıştır.

Faizsiz bankacılığın başlangıcı olarak, ismini M.Ö. 2000’li yıllarda Babil civarında hüküm süren Hammurabi’den almış olan “Hammurabi Kanunları” gösterilmektedir. Katılım bankacılığı fikrini ilk kez 1955 yılında Muhammed Uzeyr ortaya atmıştır. İlk katılım bankası ise Mısır’da 1963 yılında kurulmuş olan ve faizsiz bankacılığın bugünlere gelmesine katkısı olan Mit Gamr’dır. Bunun akabinde ise Mısır’da 1971 yılında Nasır Sosyal Bankası ve Suudi Arabistan’da 1974 yılında İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur.

Dünya’da katılım bankacılığının hızla yayılması ve dikkat çeken başarıları Türkiye’de faizsiz bankacılığının uygulanabilirliği konusunu gündeme getirmiştir. Ancak mevcuttaki kanunlarla Türkiye’de katılım bankası kurulması mümkün değildi. Bu sebeple 83/7506 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile bunun önü açıldı. Dünyadaki örnekleri “İslami Banka” olarak adlandırılan bu kurumlara Türkiye’de “Özel Finans Kurumu” adı verildi. 1999 yılında ise Bankalar Kanunu kapsamına dâhil edildikten sonra, 2005 yılında isimleri “Katılım Bankası” olarak değiştirildi. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile de faaliyet sınırları belirlenmiş oldu.

2017 yılı sonu itibariyle 3 adet özel sermayeli, 2 adet ise kamusal sermayeli olmak üzere bankacılık sektöründe toplamda 5 adet katılım bankası faaliyetlerini sürdürmektedir. Bankacılık sektöründen almış oldukları pay %5 olan katılım bankalarının 2023 hedefleri sektörden %15 pay almaktır.

Çalışmada, katılım bankacılığının bankacılık sektörü içerisindeki yerinin yanı sıra katılım bankacılığında hizmet kalitesinin ölçülmesine yönelik bir araştırmaya da yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, paranın ortaya çıkışı ve bankacılığın tarihsel gelişimi hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Türkiye’de ve diğer ülkelerde faaliyet gösteren bankacılık türleri anlatılmış olup, tür bazında detay açıklamaları yapılmıştır. Buna ek olarak temel bankacılık kavramlarının genel tanımlamaları yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, genel olarak katılım bankacılığına ilişkin bilgilere yer verilmiş olup, dünyadaki ve Türkiye’deki uygulamaları ile uluslararası katılım bankacılığı örgütlerine yer verilmiştir. Katılım bankacılığının Türkiye’deki mevcut durumu özetlenmiş olup, ekonomiye olan katkıları ve önündeki problemler açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, katılım bankacılığında fon toplama yöntemi olan özel cari hesap, katılma hesabı ve havuz (fon) sistemi anlatılmıştır. Sonrasında ise katılım bankacılığında fon kullandırma yöntemleri olan murabaha, mudarebe, müşareke, icare, selem, istisna, sukuk ve kredi kartı hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmadaki teorik kısmın son bölümü olan dördüncü bölümde, kamusal sermaye ve kamusal sermayeli katılım bankaları hakkında detaylı bilgilere yer verilmiştir. Sonrasında katılım bankacılığı sektörünün önemli kalemler bazında son 5 yılına ilişkin özet bilgilerine yer verilmiştir. Buna ek olarak katılım bankacılığının geliştirilmesine yönelik atılan adımlara ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Çalışmanın analiz kısmını içeren beşinci bölümünde ise katılım bankalarının hizmet kalitesinin ölçülmesine yönelik araştırma yapılması amacıyla bir anket hazırlanmış, banka olarak ise yeni kurulan bir kamu katılım bankası seçilmiş ve örneklem olarak da İstanbul ilindeki gönüllü müşterilerinin değerlendirmelerine sunulmuş ve ilgili analizleri yapılarak kamu katılım bankalarındaki hizmet kalitesinin ölçülmesi amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BANKACILIĞIN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Para ve Bankacılık

Para; satın alınmış olan mal ve hizmetlerin karşılığında veya alınmış olan borçların geri ödenmesi esnasında kabul edilen her çeşit araca verilen addır.¹ Paranın 3 temel işlevi bulunmaktadır:

Tablo 1: Paranın Temel İşlevleri

Paranın 3 Temel İşlevi	
Değişim Aracı Olma Özelliği	Satın alınan mal ve hizmetlerinin karşılığının ödenmesinde kullanılmasıdır.
Hesap Birimi Olma Özelliği	Piyasadaki mal ve hizmetlerin değerlerinin ölçümünde kullanılmasıdır.
Değerini Koruma Özelliği	Gelirin elde edilmesinden harcanmasına kadar olan süre boyunca alım gücünü koruyabilmesidir.

Kaynak:<https://kolayekonomi.com/para-nedir-ve-paranın-islevleri-nelerdir/>, 31.08.2017

Paranın bu işlevleri yerine getirebilmesi için de taşıması gereken temel özellikler aşağıdaki gibidir:²

- Genel Kabul Görme
- Taşınabilirlik
- Bölünebilirlik
- Taklit Edilememe

Para piyasasını ise kısa vadeli fonlar ile kısa vadeli hakların alınıp satılabildiği piyasa olarak tanımlamak mümkündür. Para piyasasındaki katılımcılar; bankalardan,

¹ Şıklar, İlyas. **Para Teorisi ve Politikası**. Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları. 2004, s. 3.

² Özkazanç, Önder. **İktisat Teorisi**. Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları, 2003. s. 272.

banka dışı mali kesimden, merkez bankalarından, şirketlerden ve bireysel kişilerden oluşmaktadır.

Para piyasasında temel hedef; bir fondaki fazlalığı diğer fondaki açığa fon transferi yoluyla yönlendirerek piyasadaki likiditenin etkin şekilde dağılmasını sağlamaktır. Banka ise çeşitli düzenlemeler kapsamında para, sermaye ve kredi ile ilgili bütün işlemleri gerçekleştiren, kamu ya da özel kişiler ile işletmelerin bu kapsamdaki bütün gereksinimlerini sağlayan ekonomik bir birimdir.³

1.1.1. Bankacılık Tarihi

Diller arasında küçük farklılıklar barındırsa da köken olarak banka kelimesinin, İtalyanca “masa” ya da “tezgâh” anlamına gelen “banco” kelimesinden türediği ve zamanla değişikliğe uğrayarak banca kelimesine dönüştüğü düşünülmektedir.⁴

Bankacılığın miladı, M.Ö. 3500 olarak bilinmektedir. Sümer, Babil ve eski Yunan medeniyetlerinin var olduğu dönemlerde banka benzeri işletmelere ait izlere rastlanmıştır.

Bankacılık, paranın icadı, denizcilik, uluslararası ve ulusal ticaretin gelişimine paralel şekilde büyüme göstermiştir. Bankacılık gerçek manada 1900’lü yılların başlarında görülmeye başlanmıştır.

Ülkemizde ise bankacılığın ortaya çıkışı, ilk kez Osmanlı Dönemi ile başlamış, Tanzimat’ın ilanı ile ivme kazanmış, Cumhuriyetin ilanından sonra ise gelişme göstermeye başlamıştır. Bankacılığın geçmişi, süre bakımından ticaret kadar eskilere dayanmaktadır. Tarihçiler, bankaların ilk ortaya çıkışı olarak yaklaşık olarak altı bin yıl gerisini işaret etmektedir.

Tarihteki ilk banka, Sümerler tarafından kurulmuş olan bir mabet olarak bilinmektedir. Sonralarında bankacılık hizmetleri bu mabetlerin tekelinden çıkarak,

³ Uzunoğlu, Sadi. **Para ve Döviz Piyasaları**. ECU Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri Yayınları 2000, İstanbul, s. 80.

⁴ Öçal, Tezer ve Ömer Faruk Çolak. **Finansal Sistem ve Bankalar**. Nobel Yayınevi. 1999, İstanbul, s. 12.

geçim kaynağı ticaret olan varlıklı ailelerin kontrolüne geçmiştir. Ancak bankacılıktaki en etkili değişim 18.yüzyıl itibarıyla başlamış bulunmaktadır.⁵

Son yüzyıl içerisinde dünyada yaşanmış olan iki büyük savaşın ardından ülkelerin yeniden yapılandırılması kapsamındaki büyük yatırım projelerinin finansman ihtiyacı, şirketlerin uluslararası boyuta ulaşmaları, ülkeler arası ticaret işlemlerinin türünün ve hacminin artması, buna bağlı olarak artan sınır ötesi fon hareketleri, teknolojinin ve iletişim araçlarının büyük oranda gelişim göstermesi ve bankaların bu gelişmeleri bankacılık hizmetlerine dâhil ederek daha fazla kazanç elde etmek istemesi gibi nedenlerden dolayı bankacılık faaliyetleri ve de bankalar, neredeyse dünya ekonomisine yön verebilecek bir konuma ulaşmıştır.

1.1.2. Türkiye’de Bankacılığın Tarihi Süreci

Türkiye’de bankacılığın başlangıcı, 19.yüzyıl başlarına dayanmaktadır. 19.yüzyılın ortalarına kadar banka adını barındıran hiçbir kuruluş bulunmamaktaydı. Bankanın yerine, o dönemlerde kredi ihtiyacı olan müşteriler için bu hizmeti sarraflar ve loncalar vermekteydi.⁶

Osmanlı Dönemindeki ilk banka 1847 yılında kurulmuştur. İsmi İstanbul Bankası olan bu banka, devletin öncülük etmesiyle Galata Bankerleri tarafından kurulmuştur. Diğer ismiyle “Bank-ı Dersaâdet / Banque de Constantinople” olarak bilinmektedir.⁷

1854 yılındaki Kırım Savaşı esnasında ilk defa dış borç alınması ve bu borçların ödenmesi görevini üstlenecek bir devlet bankasına gereksinim duyulması sonucu, 1856 yılında İngiliz sermayeli ve Londra merkezli “Ottoman Bank (Bank-ı Osmânî)” kurulmuştur. 1863 yılında Ottoman Bank kendini fesh etmiş, İngiltere-Fransa ortaklığında “Bank-ı Osmânî-i Şahane (Osmanlı Bankası)” adını almış ve bir devlet bankası niteliğini almıştır.⁸

⁵ Öçal, Tezer ve Ömer Faruk Çolak. **Finansal Sistem ve Bankalar**. Nobel Yayınevi, 1999, İstanbul, s. 17.

⁶Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Resmî Web Sitesi, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce>, (10.08. 2017)

⁷ TMSF. **Çözümleme Deneyimi**. İstanbul: TMSF, 2011, s. 41.

⁸Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Resmî Web Sitesi, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce>, (11.08.2017)

Yine aynı dönemlerde özellikle Mithat Paşa'nın çabaları ile bankacılık alanında birçok gelişme yaşanmıştır. İlk milli kredi kuruluşumuz olarak kabul edilen Memleket Sandıkları ile ilk milli tasarruf kuruluşumuz olarak kabul edilen Emniyet Sandıkları'nın kuruluş aşamasında Mithat Paşa'nın rolü çoktur.⁹

1881'de kurulan Deyun-u Umumiye ile birlikte Osmanlı'nın gelir kaynakları uluslararası bir kurumun denetimi altına geçmiş ve bunun sonucu olarak yabancı sermaye sahiplerine gerekli güvence sağlandığı için yabancı sermayeli bankaların sayıları hızla artmıştır.

1908 yılında İkinci Meşrutiyetin ilanı ile beraber milli bankacılık hareketi hızlı bir ivme kazanmıştır. Yine bu dönemlerde milli sermayeye sahip birçok yerel ve tek şubeli bankalar kurulmaya başlamıştır.¹⁰

Ülkemizdeki ulusal bankacılığın gelişimine bakıldığında asıl olarak Cumhuriyet'le beraber başladığı görülmektedir. Yine Cumhuriyet döneminde yapılan İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlara bakıldığında ise bankaların kuruluşundan gelişimine önemli kararların alındığı görülmektedir.

Kongrede alınan kararlar; ulusal ekonominin gelişimi için ulusal bankaların kurulmasının desteklenmesi, yabancı sermayenin etkisini azaltıp milli sermayeye desteğin artırılmasının önemi vurgulanmıştır.¹¹

Cumhuriyet dönemindeki ilk banka Türkiye İş Bankası'dır. Kuruluşu 26 Ağustos 1924'te tamamlanmış olup, Türkiye'deki milli tasarruf ve mevduatların gelişimine katkı sağlamıştır.¹²

1925 yılında İzmir İktisat Kongresi'nde alınan kararlara bağlı olarak Sanayi ve Maadin Bankası adıyla bir devlet bankası kurulmuştur. Aynı zamanda amacı bakımından, ilk kalkınma bankası özelliğini taşımaktadır. Çünkü özel sermaye ile kurulacak sanayi ve

⁹ TMSF. **Çözümleme Deneyimi**. İstanbul: TMSF, 2011, s. 41.

¹⁰ Coşkun, M. Necat v.dğr. **Türkiye'de Bankacılık Sektörü: Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**. İstanbul: TBB 2012, s. 4.

¹¹ TMSF. **Çözümleme Deneyimi**. İstanbul: TMSF, 2011, s. 43.

¹² Bozdemir, Timur. "Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma", **Doktora Tezi**, I. Ü. İşletme, 2007, s. 14.

madencilik kuruluşlarına destek vermek, devlet tarafından kurulmuş olan sanayi işletmelerini geçici süreli işletmek ve zamanla bu kuruluşları özel sektöre devretmek temel amaçları arasında yer almaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulmuş ve bankacılık alanında etkin olan bir diğer banka ise, 1926'da kurulmuş olan Emlak ve Eytam Bankası'dır. Banka'nın amacı; ülkenin inşasını hızlandırmak, inşaat sektörü için gereken kredi ihtiyaçlarını sağlamak ve yetim haklarını korumaktır.¹³

1929 Büyük Buhranı sonrası Türkiye'de para piyasalarında yapısal reform anlamında çeşitli adımlar atılmıştır. 1715 sayılı Merkez Bankası kanun tasarısı hazırlanmış, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde 1930 yılı haziran ayında kabul edilmiş ve Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.¹⁴

1930'lu yıllarda devletçilik görüşünün benimsenmesi sonrası 1933 yılında Sümerbank, 1933 yılında Belediyeler Bankası, 1935 yılında Etibank, 1937 yılında Denizbank, 1938 yılında Halk Bankası ve Halk Sandıkları, 1936 yılında ise Bankalar Kanunu yürürlüğe girmiştir. 1958'de ise bankacılığın gelişimini sağlamak amacıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur.¹⁵

1960-1980 yılları arası "Planlı Dönem" olarak anılmaktadır. Bu yıllarda toplamda 7 adet banka kurulmuştur. Bunların 5 tanesi kalkınma bankası, 2 tanesi ise ticaret bankasıdır.

Planlı dönem kalkınma bankaları; 1962 yılında kurulan T.C. Turizm Bankası, 1963 yılında kurulan Sınai Kredi ile Yatırım Bankası, 1964 yılında kurulan Devlet Yatırım Bankası, 1968 yılında kurulan Türkiye Maden Bankası ve 1976 yılında kurulan Devlet Sanayi ile İşçi Yatırım Bankası'dır. Planlı dönemin ticaret bankalarına örnek

¹³ Coşkun, M. Necat Coşkun v.dğr. **Türkiye'de Bankacılık Sektörü: Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**. İstanbul: TBB 2012, s. 5-6.

¹⁴Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Resmî Web Sitesi, www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkında/Tarihçe, erişim tarihi: 10.09.2017

¹⁵ Yağcılar, Gamze G. **Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi**, BDDK, 2011, Ankara, s. 98.

olanlar ise 1964 yılında kurulan Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve 1977 yılında kurulan Arap-Türk Bankası'dır.¹⁶

Bu dönemde bankaların çoğu 1958 yılındaki istikrar programı sonrası yapılan devalüasyondan ve ekonomik belirsizlikten olumsuz etkilenmiştir. 1960-1964 yıllarında 15 bankanın faaliyetlerine son verilmiş ve tasfiye sürecine girmiştir. Buna istinaden 1960 yılında TCMB nezdinde bir "Bankalar Tasfiye Fonu" kurulmuştur.¹⁷

24 Ocak 1980 kararları Türk bankacılık sektörü için büyük bir dönüm noktası niteliğindedir. Bu kararlar Türk bankacılık sektörünün piyasa ekonomisiyle tanışmasını ve rekabetçi bir yapı kazanmasını sağlamıştır. Türk ekonomisi 1994 yılında büyük bir kriz yaşamış ve bu krizden en çok bankacılık sektörü etkilenmiştir. Bu dönemde bazı bankaların faaliyet izni iptal edilmiş, Türkiye'nin kredi notu düşmüş ve bankaların dış borçlanmaları bu durumdan olumsuz etkilenmiştir.¹⁸

Gerek ülke ihtiyaçları gerekse Avrupa Birliği üyelik süreci kapsamında yapılması gereken ekonomik reformların etkisiyle beraber bankacılık sektörünü düzenleme ve denetleme yetkisine sahip özerk bir kuruma ihtiyaç duyulması nedeniyle 1999 yılında kurulan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 2000 yılında faaliyetine geçmiştir.

Daha Kasım 2000 ekonomik krizi şoku atlatılamamış iken Türk ekonomisi 2001 yılında yeni bir krizle daha karşı karşıya gelmiştir. Türk bankacılık sektörü açısından tarihi bir dönüm noktası olan bu kriz sonucu birçok bankanın faaliyet izni iptal edilmiş, bazı bankalar birleşmeye gitmiş, tüm bankaların iyileştirilmesi bakımında ciddi ekonomik reform paketleri açıklanmıştır. Bu dönemde kendine ders çıkaran Türk bankacılık sektörü yapısal dönüşüme tabi tutulmuş ve yeniden yapılandırılmıştır.

¹⁶ Bozdemir, Timur. "Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma", **Doktora Tezi**, I. Ü. İşletme, 2007, s. 18.

¹⁷ TMSF. **Çözümleme Deneyimi**. İstanbul: TMSF, 2011, s. 46.

¹⁸ Bozdemir, Timur. "Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma", **Doktora Tezi**, I. Ü. İşletme, 2007, s. 21.

Mudilerin haklarını korumak ve bankacılık sistemindeki istikrara katkı sağlamak amacıyla 1983 yılında tüzel kişiliğe haiz bir kurum olan Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) kurulmuştur. Temsili ve idaresi ilk önce TCMB'ye daha sonrasında ise BDDK'ya verilmişti. 2003'te özerk yapıya kavuşan TMSF, 2005 yılında mevduat sigortacılığı yapan kurumların arasına dâhil edilmiştir.¹⁹

2005 yılında yürürlüğe sokulan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu bankacılık sektöründeki yapısal reform sürecini devam ettirmiş, bu kanunla beraber en büyük değişimi Özel Finans Kurumları (ÖFK) yaşamıştır. 2005'e kadar "Özel Finans Kurumu" adıyla yürüttükleri faaliyetlerini, 2005 ve sonrasında "Katılım Bankası" adıyla sürdürmeye başlamışlardır.

1.1.3. Günümüzdeki Bankacılık

Geleneksel bankalar, gerçek ve tüzel kişilerin tasarruf amaçlı kullanmadıkları paraları toplayarak bu paraları faizden gelir elde etmek maksadıyla kredi şeklinde kullandıran, ödemelere aracılık yapan ve çeşitli hizmetler sunan işletmelerdir.²⁰

Bankaların hedefleri bu işlemlerden en fazla kârı elde etmek doğrultusundadır. Elde edilen kârı normal mal alım satımı yerine kredi vererek, yatırımda bulunarak, çek ödeme gibi hizmetler sunarak elde ederler. Bankalar tüm bu işlemlerde faiz bakımından mevduat sahiplerine ödediklerinden daha fazlasını talep ederler. Kârı bu şekilde elde etmeye uğraşırlar.²¹

1.2. Türkiye'deki Banka Türleri ile Faaliyet Alanları

Banka türleri için çeşitli sınıflandırmalar yapmak mümkündür. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yer alan sınıflandırmaya göre bankalar Tablo 2'deki şekliyle sınıflandırılmaktadır:²²

¹⁹ TMSF. **Çözümleme Deneyimi**. İstanbul: TMSF, 2011, s. 34.

²⁰ Öçal, Tezer ve Ömer Faruk Çolak. **Finansal Sistem ve Bankalar**, Nobel Yayınevi, 1999, İstanbul, s. 13.

²¹ Alkin, Erdoğan, Kemal Yıldırım ve Mustafa Özer. **İktisada Giriş**, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları, 2003, s. 367.

²² **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu**, md.3., s.2.

Tablo 2: Yurtiçi Banka Sayısı

Yurtiçi Banka Adedi	
	Aralık 2017
Mevduat Bankaları	33
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13
Katılım Bankaları	5
Toplam	51

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kuruluslar/Bankalar/Bankalar.aspx>, (01/03/2018)

Tablo 3: Şube - Personel Görünümü

Tür Bazında Şube - Personel Adedi		
Dönem: Aralık 2017		
	Şube Adedi	Personel Adedi
Bankacılık Sektörü (Toplam)	11.585	208.280

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>, (01.03.2018)

1.2.1. Mevduat Bankaları

İçinde ticari faaliyet barındıran her banka, ticari ya da mevduat bankası şeklinde isimlendirilmektedir. Mevduat bankaları, çok çeşitli bankacılık hizmetleri sunmasının yanı sıra dünyanın büyük bir kısmında ekonomik anlamda da çok önemli bir konuma sahiptir. Mevduat bankalarının en temel işlevi, toplamış oldukları vadesiz veya kısa vadeli mevduatlarını kredi şeklinde kullandırmalarıdır.²³

1.2.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları, özel cari ve katılma hesapları vasıtasıyla topladığı fonları, fon ihtiyacı olanlara kullandırım yaptırma amacıyla faaliyette bulunan kuruluşlar ile

²³ <http://www.finansalgoz.com/2017/03/mevduat-bankalari.html>, erişim tarihi: 02.03.2018

yurtdışında kurulu bu niteliğe sahip kuruluşların Türkiye’de yer alan şubelerini ifade etmektedir.

Katılım bankaları bir yandan faiz duyarlılığı gerekçesiyle konvansiyonel bankalara yatırılmayan fonları ekonomiye dâhil etmekte ve tasarruf sahiplerinin birikimlerini değerlendirmelerine imkân sağlamakta, bir diğer açıdan ise sermaye ihtiyacı bulunan girişimciler ile yatırımcıların finansman ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Bu kuruluşların sunmuş olduğu ürün ve hizmetlerin dini kurallar bakımından uygunluğunun yani icazetlerinin olması beklenmektedir. Bu sebeple kendi iç yapılarında verilen uygunlukları denetleyebilecek çeşitli denetim mekanizmaları da kurulmuştur.

1.2.3. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma bankaları ekonomik bakımdan kalkınmayı desteklemek ve sermaye, girişim, idari ve teknik bilgi gerektiren konularda gerekli desteği sağlamak üzere kamu, özel sektör ya da kamu-özel ortaklığı şeklinde yapılanan kurumlardır.

Yatırım bankaları ise vadesi uzun olan kaynağın temini amacıyla menkul kıymet ihraç etmek isteyen işletmeler ile elindeki birikimini menkul değerler üzerinden kullanmak isteyen yatırımcılar arasında aracılık görevi üstlenmektedir. Bu bankaların görevleri arasında mevduat toplama işlevi bulunmamaktadır.²⁴

1.2.4. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar

Türkiye’de günümüz itibarıyla ülkemizde 46 adet banka ile 5 adet yabancı banka şubesi ile toplam 51 banka faaliyet göstermektedir. Bu bankalar faaliyet tipi ve sahipliklerine göre aşağıdaki gibi listelenmektedir:²⁵

Kamu Kalkınma ve Yatırım Bankaları: Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş., Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş., İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş., İller Bankası A.Ş.

TMSF Bünyesindeki Bankalar: Adabank, Birleşik Fon Bankası A.Ş.

²⁴ Aladağ, Ali Semih, “Türkiye’de Bireysel Bankacılığın Katılım Bankalarındaki Gelişimi ve Bir Katılım Bankası Uygulaması”, **Yüksek Lisans Tezi**, S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s. 20-22.

²⁵ <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kuruluslar/Bankalar/Bankalar.aspx>, erişim tarihi: 15.09.2017

Özel Yatırım Bankaları: Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş., Nurol Yatırım Bankası A.Ş., GSD Yatırım Bankası A.Ş., Diler Yatırım Bankası A.Ş., Aktif Yatırım Bankası A.Ş.

Türkiye’de Kurulu Yabancı Yatırım Bankaları: Pasha Yatırım Bankası A.Ş., Standard Chartered Yatırım Bankası A.Ş., Bank Pozitif Kredi ve Kalkınma Bankası A.Ş., Merrill Lynch Yatırım Bank A.Ş.

Kamu Mevduat Bankaları: Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O., Türkiye Halk Bankası A.Ş., T.C. Ziraat Bankası A.Ş.

Özel Mevduat Bankaları: Şekerbank A.Ş., Türkiye İş Bankası A.Ş., Akbank T.A.Ş., Fibabanka A.Ş., Anadolubank A.Ş., Turkish Bank A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., Türk Ekonomi Bankası A.Ş.

Türkiye’de Kurulu Yabancı Mevduat Bankaları: Turkland Bank A.Ş., Rabobank A.Ş., Alternatifbank A.Ş., Ing Bank A.Ş., Arap Türk Bankası A.Ş., Citibank A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Denizbank A.Ş., Deutsche Bank A.Ş., Finansbank A.Ş., Burgan Bank A.Ş., Odea Bank A.Ş., HSBC Bank A.Ş., ICBC Turkey Bank A.Ş., Bank of Tokyo Mitsubishi UfjTurkey A.Ş.

Mevduat Toplama yetkisine Sahip yabancı Banka Şubeleri: Habib Bank Limited, Bank Mellat,JP Morgan Chase Bank National Association, Intesa Sanpaolo S.P.A., Societe Generale S.A.,

Özel Katılım Bankaları: Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kamu Katılım Bankaları: Ziraat Katılım Bankası A.Ş., Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

1.2.5. Faaliyet Alanları

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nda, banka türlerinin (mevduat bankaları, katılım bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları) faaliyet alanları net bir biçimde şekillenmiştir.

Genel itibarıyla bu banka türlerinin ortak faaliyet alanlarının bir hayli geniş olduğu gözükmektedir. Bunun nedeni, piyasa bakımından bu faaliyet alanlarında etkin olan bir rekabet zemininin oluşmasını sağlamaktır.

Birtakım noktalarda ise Bankacılık Kanunu her üç banka türüne de çeşitli sınırlandırmalar getirmektedir. Bu farklılığın en belirgin olduğu alanlardan birisi ise mevduatın toplanması işlemleridir.

Bankacılık Kanunu'na göre Türkiye'de yalnızca mevduat bankalarının mevduat toplamaya yetkisinin olduğu, diğer iki banka türünde böyle bir yetkinin olmadığı görülmektedir. Buna ek olarak katılım fonu kabulü için ise sadece katılım bankaları yetkilendirilmiştir.

Bir diğer kısıtlama ise finansal kiralama işlemlerine yöneliktir. Kanun kapsamında katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama işlemleri açısından yetkisi bulunurken, mevduat bankalarında böyle bir yetki bulunmamaktadır.

Bunun dışında her üç banka türünde de Kanun'un kendilerine tanımış olduğu bazı faaliyet alanlarında işlem yapabilmeleri için ilgili faaliyet konusunda SPK'dan yetki belgelerinin alınmış olması gerekmektedir. Bu faaliyet alanlarında işlem yapmak isteyen bankalar asgari yükümlülüklerini yerine getirmek şartıyla ilgili yetki belgelerini alabilmektedir.

Bununla birlikte kanunen ilgili işlemi yapabilen, fakat kullanımı için SPK yetki belgesi gerektiren bazı faaliyet alanlarında çoğu bankanın bu yetki belgesini alamadığı ya da alma yönünde bir isteği olmadığı durumlar da görülebilmektedir.

Örnek vermek gerekirse; “vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin, finansal araçların alımı, satımı ve aracılık faaliyetleri” yönünden her üç bankacılık türünde de işlem yapabilmelerine kanunen herhangi bir mâni bulunmaz iken, katılım bankalarının hepsinde, mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının ise bir kısmında ilgili yetki belgesi bulunmadığı için bu alanlarda faaliyet gösterememektedirler.

1.2.6. Diğer Ülkelerde Olan Bankacılık Türleri

Tablo 4: Ülkelere Göre Bankacılık Türleri

		
ALMANYA Küresel Bankalar Ticari Bankalar Tasarruf Bankaları Kredi Kooperatifleri Özel Bankalar Mortgage Bankaları Yapı ve Kredi Kooperatifleri Özel Fonksiyonu Bulunan Bankalar	İNGİLTERE Bankalar Şehir Bankaları ve Vakıf Bankaları Bölgesel Bankalar I ve II Banka Holding Şirketleri Vakıf İşlemleri Yapan Finansal Kuruluşlar Kredi Birlikleri	JAPONYA Kamu Kuruluşları Ulusal Bankalar Toptancı Bankalar Bölgesel Bankalar İnternet Bankaları Vakıf Bankaları Yabancı Bankalar
		
MISIR Ticari Bankalar İş ve Yatırım Bankaları İhtisas Bankaları	FİNLANDİYA Ticari Bankalar Kooperatif Bankaları Tasarruf Bankaları Yabancı Kredi Kuruluşlarının Şubeleri	BREZİLYA Tüm Bankacılık Hizmetlerini Sunan Bankalar Ticari Bankalar Tasarruf Bankaları Kalkınma Bankaları Mübadele Bankası

Kaynak: BDDK, Bankacılıkta Yapısal Değişmeler, 2011, s.11

Bankacılığın yapılış şekli ülkeler arasında farklılık göstermese de ülkelerin gereksinimleri doğrultusunda farklı banka türleri aracılığıyla yapılmaktadır. Tablo 4’de yer alan bilgiler doğrultusunda; Mısır’da üç banka türü görülürken, Japonya’da ülke ekonomisi ihtiyaçları gereği 7 banka türü görülmektedir. Bu bağlamda, ülke gelişmişliği ile banka tür sayısı arasında ilişki kurmanın mümkün olmadığı görülmektedir. Yine, finans piyasası anlamında dünyanın en gelişmiş ülkesi olan İngiltere’deki banka türü

sayısı, Brezilya'daki tür sayısından azdır. Bu bağlamda, banka tür sayısını ülke gereksinimleriyle ilişkilendirmek daha anlamlı olacaktır.

1.3. Bankacılık Sistemi

Bankacılık sistemi, özü itibarıyla fon fazlası olanlarla fon ihtiyacı olanların buluşturmaktadır. Zamanla birçok değişik format ve bankacılık türü oluşturulmuş olsa da günümüzdeki bankacılık sisteminin özünde yatan bu prensip hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Bankacılık sisteminin ilk aşaması fon toplama işlemiyle başlamaktadır. Bankalar farklı metotlarla kendilerine fon sağlamaktadır. Bankalar, bu fonların küçük bir kısmını öz kaynaklardan sağlarken, büyük çoğunluğunu mevduat ve mevduat dışı kaynaklardan sağlamaktadır.

Sistemin bir diğer aşaması olan fon kullandırma aşamasında ise fona ihtiyaç duyan müşteriler bulunmaktadır. Bu müşteriler, bireyler veya işletmeler olabilmektedir. Fon kullandırma işlemi genellikle kredi yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Bankaya fon sağlayan tarafların bu işlemlerden kâr beklentisi olduğu kadar bankaların da yine bu sistemden kâr beklentileri bulunmaktadır. Bu sebepten bankalar fon sahiplerine ödediğinden daha fazla kâr etmek durumundadırlar, aksi takdirde kendileri kâr edemezler. Bu nedenle de bankalar kabul ettikleri fonları üzerine kâr eklemek suretiyle bu fonları daha yüksek fiyattan müşterilerine kredi olarak kullandırır. Bu krediler banka türüne göre çeşitlilik göstermektedir. En sık kullanılan kredilere; ticari kredileri, tüketici kredilerini ve konut kredilerini örnek göstermek mümkündür.

Birtakım ulusal ve uluslararası düzenleyici ve denetleyici kurumlar bütün bu işlemler yapılırken sistemin güvenliğini ve sürdürülebilirliğini temin etmek için sisteme dâhil olur. Bu kuruluşların isimleri ve görev alanları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ülkemizde ise bu görevi yerine getiren kuruluşlara, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) örnek olarak gösterilebilir.

1.3.1. Bankanın İşlevleri

Bir bankanın 7 temel işlevi bulunmaktadır. Bunların en başı finansal aracılık hizmeti sunmalarıdır. Ülkelerde olan bankacılık kanunları çerçevesinde farklı tür isimleri altında bütün finansal işlemlere aracılık edebilirler. Bunun dışında likidite sağlama işlevleri bulunmaktadır. Esas faaliyetleri kredi vermek olduğu için gelen kredi taleplerini inceler ve izler.

Bankalar, para politikasının etkinliğine de destek olmaktadır. Yeni hizmetler sunmak için ve ödeme risklerini ortadan kaldırmak için ödeme sistemlerinde etkinliği artırmayı amaçlarlar. Dış ticaret kapsamında sağlıklı ve güvenli hizmet vermeye çalışırlar. Bütün bu işlevler sonucu ekonomik istikrar anlamında önemli rol oynarlar.

Bu işlevleri maddeler halinde aşağıdaki şekilde özetleyebiliriz:

- Finansal Aracılık Yapmak
- Likidite Sağlamak
- Kredi Taleplerini Değerlendirmek ve Gözlemek
- Para Politikalarında Etkinliği Sağlamak
- Ödeme Sistemlerinde Etkinliği Artırmak
- Dış Ticaret Finansmanı Sağlamak
- Ekonomik İstikrarı Korumak

1.3.2. Temel Bankacılık Kavramları

Bankacılık sistemini anlayabilmek için öncelikle bankacılık kavramlarını öğrenmek gerekir. Çünkü bu kavramlar birbirini tamamlar nitelikte olup, kolay anlaşılmasına da yardımcı olmaktadır.

Mevduat Kavramı

Belli bir vadenin bitiminde veya vadeyi beklemeksizin çekilmek amacıyla bankaya yatırılan fonlara mevduat denmektedir. Banka tarafından bakılacak olursa mevduat, mevduat sahiplerinden alınan borca olarak görülmektedir. Mevduat sahibi tarafından ise mevduat; bankaya verilmiş olan krediye karşılık gelmektedir.

Mevduatlar; vadeli ve vadesiz mevduat olarak ikiye ayrılır. Mevduat sahibi tarafından istenildiği anda çekilebilen mevduatlara vadesiz mevduat denmektedir. Belirlenmiş olan bir vade sonunda geri çekilmek suretiyle ve belirli bir faiz oranı üzerinden getirisi bulunan mevduatlara da vadeli mevduat denmektedir.²⁶

Sendikasyon Kredisi

Son zamanlarda en çok öne çıkan mevduat dışı kaynak, uluslararası piyasadan temin edilen kredilerdir. Bu kredilerin büyük çoğunluğu sendikasyon kredilerinden oluşmaktadır. Sendikasyon kredisi, bir bankanın öncülüğünde uluslararası piyasalardaki çeşitli büyüklükteki bankalardan oluşan grubun bir bankaya vermiş olduğu krediye denir. Küreselleşme eğilimi, dışa açılma ve sermaye hareketliğinin hızlanması sendikasyon kredilerinin etkinliğini artırmaktadır.²⁷

Kredi Kavramı

Bankaların üstlenmiş olduğu en temel fonksiyon, fon transferidir. Bu fonksiyonla, fon fazlası olanlardan fonları fon ihtiyacı olanlara aktarılmaktadır. Burada 2 türlü aktarım mekanizması bulunmaktadır. Birincisi, fon ihtiyacı olanlara kredi vermektir. İkincisi ise bu birimlerin çıkartmış olduğu menkul kıymetleri satın almaktır. Kredi, kullanıcısı açısından bir borçtur, bun karşın banka açısından da bir alacak niteliğindedir. Kredi, likiditesi en düşük finansal varlık olarak kabul edilmektedir.²⁸

Krediler sözleşmeleri tür olarak 4'e ayrılmaktadır:

- **Basit Kredi İşlemleri:** Faizi ve anaparası, vade sonunda ödenmektedir.
- **Sabit Ödemeli Kredi İşlemleri:** Her bir dönemde faizin ve anaparanın belli bir kısmı ödenmektedir.
- **Kuponlu Tahvil İhracı ile Borçlanma:** Faizi her dönemde, anaparası ise yalnızca vade sonunda ödenmektedir.

²⁶ <https://bilgihanem.com/mevduat-nedir-cesitleri-nelerdir-ve-nasil-yapilir/>, erişim tarihi: 18.09.2017

²⁷ <http://www.tuketicifinansman.net/2008/12/sendikasyon-kredisi-nedir-tanimi.html>, (18.09.2017)

²⁸ Şıklar, İlyas. **Para Teorisi ve Politikası**, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları, 2004, s. 254-257.

- **İskontolu Tahvil İhracı ile Borçlanma:** Düzenli bir ödemesi bulunmamakla birlikte satımı nominal fiyatın altındaki bir fiyattan yapılmaktadır. Vade sonunda ise nominal değeri geri ödenmektedir.²⁹

Katılma Hesabı Kavramı

Katılım bankalarına yatırılmış olan fonların katılım bankaları tarafından kullandırılması sonucu ortaya çıkacak olan kâr veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında ise fon sahibine önceden belirlenmiş bir getiri ödenmeyen ve anaparanın tamamının da geri ödenmesi garanti edilmeyen fonlardan oluşan hesaplara “katılma hesabı” adı verilmektedir.³⁰

Tasarruf Mevduatı ve Katılım Fonu Sigortası

Kredi kuruluşu olan mevduat ve katılım bankalarının Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından faaliyet izinlerinin kaldırılması durumunda, hak sahiplerinin mağduriyetinin devlet veya bu amaç için kurulan özel bir kurum tarafından kısmi olarak veya tamamen ödenmesinin garanti edilmesi durumuna “tasarruf mevduatı ve katılım fonu sigortası” denir.³¹

Faiz Kavramı

İktisadi açıdan bakıldığında anlamı üretim faktörlerine ait sermaye getirisi olan faiz, genel anlamıyla da işletmek amacıyla ödünç verilen paraya denk gelen kâr, getiri, ürem, nema’dır.³² Finansal anlamda bakıldığında ise borcun geri ödenmesi esnasında yapılan ek ödemenin anaparaya oranı veya borçlanma maliyeti olarak adlandırılmaktadır. Genel olarak faiz oranları yıllık bazda kullanılmaktadır.³³

Paranın Zaman Değeri

Paranın zaman değeri denilince akla iki şey gelir; bunlardan biri bugünkü değer, diğeri ise gelecekteki değer kavramıdır. Gelecekteki değer, bugün belirli miktarda olan bir paranın belli bir iskonto oranıyla gelecekte ne kadar değerleneceğinin hesaplanması

²⁹ Şıklar, İlyas. **Para Teorisi ve Politikası**, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları, 2004, s. 57.

³⁰ Resmî Gazete (2005), **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu**.

³¹ TMSF Resmî Web Sitesi, <http://www.tmsf.org.tr/default.html> , erişim tarihi: 19.09.2017

³² Türk Dil Kurumu Resmî Web Sitesi, <http://www.tdk.gov.tr>, erişim tarihi: 20.09.2017

³³ Şıklar, İlyas. **Para Teorisi ve Politikası**, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları, 2004, s. 57.

sonucu bulunur. Bugünkü değer ise tam tersine belli bir iskonto oranı üzerinden gelecekteki bir paranın bugünkü değerinin hesaplanması sonucu bulunur.

Bugünkü değer analizinde 2 temel nokta vardır. Bunlardan birincisi, iskonto oranının sıfırdan büyük olması durumudur. Bu durumda, gelecekteki değer bugünkü değerden daha az olacaktır. İkinci durum ise paranın gelecekteki değerinin bugünkü değerinin faiz oranıyla ters orantı içerisinde olmasıdır. İskonto oranı yükseldikçe, bugünkü değeri düşme eğilimine girecektir.

Basit Faiz

Faiz hesaplamalarında 2 farklı yöntem kullanılmaktadır. Bunlar; basit faiz ve bileşik faizdir. Genelde kısa vadeli işlemlerde basit faiz kullanılırken, uzun vadeli işlemlerde bileşik faiz kullanılmaktadır. Günümüzde ise bu genelleme geçerliliğini kaybetmektedir. Kısa vadeli işlemlerde de bileşik faiz kullanılabilir.

Eğer bir borç para alınmışsa ödenecek faiz basit faizde aşağıdaki gibi hesaplanabilir:

$$I = P \times i \times n$$

i: Faiz Oranı

I: Basit Faiz Oranı

n: Süre

P: Anapara

- **Basit faizde gelecekteki değer**

Anapara ile faizin toplanması ile hesaplanır. Eşitlik şu şekildedir:

$$S = P + I$$

S: Anapara ve faizin toplamı

Formüldeki I eşitliği biraz daha açılırsa;

$$S = P + P \times i \times n$$

şeklini alacaktır.

$S = P (1 + i \times n)$ formülü elde edilir.

Burada S ile ifade edilen aslında P'nin gelecekte ulaşacağı değeri ifade etmektedir. Yine tam tersi S'nin bugünkü değeri de P'yi ifade etmektedir.

- **Basit faizde şimdiki değer**

Yukarıdaki formülden hareketle paranın şimdiki değerini aşağıdaki şekilde hesaplayabiliriz:

$$P = S / (1 + i \times n)$$

Bu işleme aynı zamanda iskontolama da denmektedir. İleri bir tarihli paranın şimdiki değerinin bulunmasında veya senetlerin vade dolmadan nakde dönüştürülmesinde iskontolama işlemi kullanılmaktadır.³⁴

Bileşik Faiz

Basit faizden farkı, yalnızca anapara üzerinden hesaplanmamasıdır. Bileşik faizde, kazanılan dönem faizleri de anapara üzerine eklenerek değişen sermayeler üzerinden hesaplanır.

- **Bileşik faizde gelecekteki değer**

Bu değer hesaplanırken basit faizdekiyle aynı formül kullanılmaktadır. Aralarındaki tek fark, basit faizde çarpan olan “n”, burada üs olarak kullanılmasıdır.

Formüle bakacak olursak;

$$S = P (1+i)^n$$

n: Dönem sayısı

P: Anapara

S: Gelecekteki Değer

İ: Faiz Oranı

³⁴ Aydın, Nurhan, v.dğr. **Finansal Yönetim**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2003, s. 25.

- **Bileşik faizde şimdiki değer:**

Dönem sonu değeri biliniyorsa, bileşik faize göre şimdiki değerini bulmak için yukarıdaki formül aşağıdaki şekliyle tekrar düzenlenerek kullanılabilir:

$$P = S / (1+i)^n$$

Bugünkü değeri bulma işlemi genel olarak iskonto lama olarak adlandırılmaktadır ve faiz oranına da iskonto denir.³⁵

1.3.3. Faiz Oranın Belirlenme Süreci

Bankaların kredilere uygulamış oldukları faiz oranı ile merkez bankalarının açıklamış oldukları faiz oranları arasında değer bakımından farklar vardır. Bunun nedeni; merkez bankalarının açıklamış oldukları oranların piyasada risksiz kabul edilebilecek oranlar olmasındandır. Bankalar bu oranları üstüne, üstlenmiş oldukları risk oranında bir fark eklerler ve oluşabilecek tüm riskleri faiz oranını artırmak suretiyle müşteriye yansıtırlar. Merkez bankalarının açıklamış oldukları primlerin üstüne enflasyon primi, kredi riski primi, likidite riski primi ve vade riski primi eklenir.³⁶

Formüle bakacak olursak;

$$K = K^* + EP + BRP + LRP + VRP$$

K: Bankanın Uyguladığı Faiz

LRP: Likidite Riski Primi

K*: Risksiz Reel Faiz

VRP: Vade Riski Primi

EP: Enflasyon Primi

BRP: Kredi Riski Primi

³⁵ Coşkun, M. Necat, v.dğr. **Türkiye’de Bankacılık Sektörü: Piyasa Yapısı, Firma Davranışları & Rekabet Analizi**. İstanbul: TBB 2012, s.25-29.

³⁶ Brigham, Eugene ve Joel Houston. **Fundamentals of Financial Management**. 10. basım, New York: South Western Thomson, 2004, s. 137.

1.3.4. Banka Bilançosu

Bir bankanın bilançosunu incelemek, o bankanın nasıl çalıştığını dair fikir sahibi olmanın en iyi yollarından biridir.

Bilançodaki temel eşitlik aşağıdaki gibidir:

AKTİFLER		PASİFLER	
VARLIKLAR	=	BORÇLAR	+ SERMAYE

Eşitliğin sol tarafında bulunan aktifler kısmı farklı kaynaklardan toplanmış olan fonların nasıl kullanıldığını ifade etmektedir. Eşitliğin sağ tarafında bulunan pasifler kısmı ise bu fonların kaynaklarını ifade etmektedir. Fon kaynakları; öz kaynaklar ve yabancı kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Bankalar ticari kuruluş oldukları için temel fon kaynağı olarak yabancı kaynakları kullanmaktadırlar. Fon toplama işlemlerini, mevduat toplama ve borçlanma yoluyla gerçekleştirirler. Toplanan bu fonları ise varlık elde etmede kullanırlar. Bu varlıkların en önemlileri krediler ve menkul değerlerdir. Bankalar bu varlıklarla kaynaklar oranla daha fazla gelir elde ederek kârlarını artırmış olurlar.³⁷

1.3.5. Bankacılıkta Genel Yönetim İlkeleri

Bir banka bilançosunun aktifinin ve pasifinin nasıl şekilleneceğine karar verilmesi aşamasında dört temel faktör göz önünde tutulmaktadır.

İlk aşamada, ani mevduat çıkışı halinde müşteri taleplerini karşılayabilmek adına bankanın elinde ne kadar serbest rezerv tutması gerektiğine karar verilir. Bu süreç likidite yönetimi sürecidir.

³⁷ Şıklar, İlyas. **Para Teorisi ve Politikası**, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları, 2004, s. 253.

İkinci olarak, banka yönetiminin elindeki varlıkları en düşük risk düzeyinde çeşitlendirmesi gerekir. Bu süreç aktif yönetimi sürecidir.

Üçüncü olarak, kaynakların en düşük maliyetle nasıl elde edilebileceğine karar verilmesi gerekir. Bu süreç pasif yönetimi olarak adlandırılmaktadır.

Son aşamada ise, banka yönetiminin bankadaki sermaye miktarının ne olacağına ve bu sermayenin nasıl elde edileceğine karar vermesi gerekir. Bu süreç ise sermaye yönetimi süreci denir.³⁸

³⁸ Şıklar, İlyas. **Para Teorisi ve Politikası**, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları, 2004, s. 259.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KATILIM BANKACILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Dünya’da Katılım Bankacılığı

Faizsiz bankacılığın başlangıcı olarak M.Ö. 2123-2081 yılları arasında Babil civarında hüküm sürmüş olan Hammurabi zamanındaki ünlü “Hammurabi Kanunları” gösterilmektedir.

Faizsiz bankacılık sistemine örnek gösterilebilecek bir kurumun varlığına İslam tarihi de dâhil olmak kaydıyla yakın zamanlara kadar rastlanmamıştır. Katılım bankacılığı modern fikir olarak ilk defa 1955 yılında Pakistan’da yaşayan Muhammed Uzeyr tarafından ortaya konulmuştur. İlk katılım bankası ise 1963 yılında Mısır’da kurulan Mit Gamr’dır.³⁹

1960’lı yıllar, katılım bankacılığının doğum öncesi dönemi olarak tanımlanmaktadır. Çünkü o yıllar, katılım bankacılığının Körfez ile Ortadoğu coğrafyasının ötesine geçemediği, sunulan ürün ve hizmetlerle temel bankacılık hizmetlerinin dahi gerekli seviyelerde karşılanamadığı bir ön çalışma evresi olmuştur.

1970’li yıllarda, faizsiz finans hizmeti sunan kuruluş adedi kısıtlı olmasına karşın bu dönemdeki ürün ve hizmetlerde biraz artış sağlanmış ve buna ek olarak ticari bankacılık hizmetleri de banka portföylerine eklenmiştir. Bu dönemi, gerçek anlamda faizsiz finansın doğuşunun gerçekleştiği dönem olarak tanımlayabiliriz.

1973 yılında Cidde’de yapılan bir konferansta Müslüman ülkeler, ellerindeki sermaye fazlalarını kendi aralarında değerlendirmeleri gerektiğine karar vermiş, sonrasında ise buna ilişkin bir bildiri yayımlamıştır. 1975 yılına gelindiğinde ise aynı ülkelerin katılımıyla gerçekleşen bir konferansta, temel amacı Müslüman ülkelerdeki ekonomik kalkınmaya ve sosyal gelişmeye katkı sağlamak olan ve İslami kurallara uygun

³⁹ Akın, Cihangir. **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1986, s. 110.

olarak çalışan bir bankanın kurulmasına karar verilmiştir. Kurulan bu bankanın adı İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank) olmuştur.⁴⁰

1975 yılında faizsiz bankacılık için başlangıç sayılabilecek bir gelişme daha yaşanmış olup, dünyadaki ilk tam donanıma sahip katılım bankası olan Dubai İslam Bankası (DIB) faaliyete geçmiştir. 1970'lerin sonuna gelindiğinde ise büyük sermaye grupları da konuya ilgi duymaya başlamış ve günümüzdeki katılım bankalarının ilk örnekleri hep bu yıllarda kurulmuştur.⁴¹ Örnek vermek gerekirse; bugünkü faizsiz bankacılık sektöründe en yüksek pazar payına sahip kuruluşlarından biri olmasıyla öne çıkan Kuwait Finance House (KFH) 1977 yılında kurulmuştur.⁴²

1980'li yıllar ile 1990'lı yıllar ise katılım bankacılığında gelişme dönemi olarak nitelendirilmektedir. Katılım bankacılığı bu yıllarda Körfez ile Ortadoğu bölgelerinin dışına çıkmış ve sınırlarını Asya Pasifik'e kadar genişletmiştir. Sunulan ürün ve hizmetler bakımında ise herhangi bir çeşitlenme görülmemiştir.

İslami sigortacılık yani tekâfül de yine bu yıllarda ortaya çıkmıştır. Bu dönemin eserlerine; sendikasyon, proje finansmanı, emtia finansmanı, finansal kiralama, İslami menkul kıymetlendirme örnek olarak gösterilebilir. Katılım bankalarına ek olarak, İslami sigorta şirketleri ile İslami yatırım şirketleri de faizsiz sistem içerisine yine bu yıllarda dâhil olmuştur.

1990 yılında Cezayir'de birkaç faizsiz finans kuruluşu bir araya gelmek kaydıyla İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu'nu (AAOIFI) kurmuştur. 1991'de Bahreyn'de tescillenen AAOIFI, birbirinden bağımsız olarak etkinlik gösteren ve İslami finans alanında hizmet sunan şirketleri belli standartlarda bir araya getirerek katılım bankacılığının gelişmesinde önemli rol üstlenmiştir.⁴³

2000'li yıllara gelindiğinde ise bu dönem katılım bankacılığı açısından bir nevi olgunlaşma dönemi olmuştur. Katılım bankacılığı, bu dönemde Avrupa'ya ve

⁴⁰IDB, **Thirty Seven Years In the Service of Development**, Cidde: IDB-İslam Kalkınma Bankası, 2011, s. 1.

⁴¹Dubai İslam Bankası Resmî Web Sitesi, <http://www.dib.ae/en/index.htm> (30.09.2017)

⁴²Kuwait Finance House Resmî Web Sitesi, <http://www.kfh.com/en> (30.09.2017)

⁴³AAOIFI-İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu Resmî Web Sitesi, <http://aaoifi.com/our-history/?lang=en>, erişim tarihi: 01.10.2017

Amerika'ya kadar sınırlarını genişletmiştir. Faizsiz yatırım bankaları ile varlık yönetim şirketleri de faizsiz finansal ekosisteme dâhil olunca, ürün ve hizmet bakımından daha yenilikçi ürünler ve hizmetler ortaya çıkarılmıştır.

Bir taraftan yeni kurulan katılım bankaları, diğer taraftan mevcut katılım bankalarında meydana gelen hızla büyüme düzenleyici ve denetleyici kuruluşlara duyulan ihtiyacı artırmıştır.

Tüm bu ihtiyaçlar çerçevesinde Malezya'da 2002 yılında bugünkü adıyla İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) kurulmuştur. Böylelikle küresel bakımdan katılım bankacılığının standartlaşmasında bir hızlanma yaşanmıştır. Katılım bankacılığının Avrupa'da daha fazla önem kazanmasıyla birlikte 2006 yılında Avrupa İslami Yatırım Bankası kurulmuştur.

2.1.1. Faizsiz Finansın Ortaya Çıkışındaki Dini Gerekçe

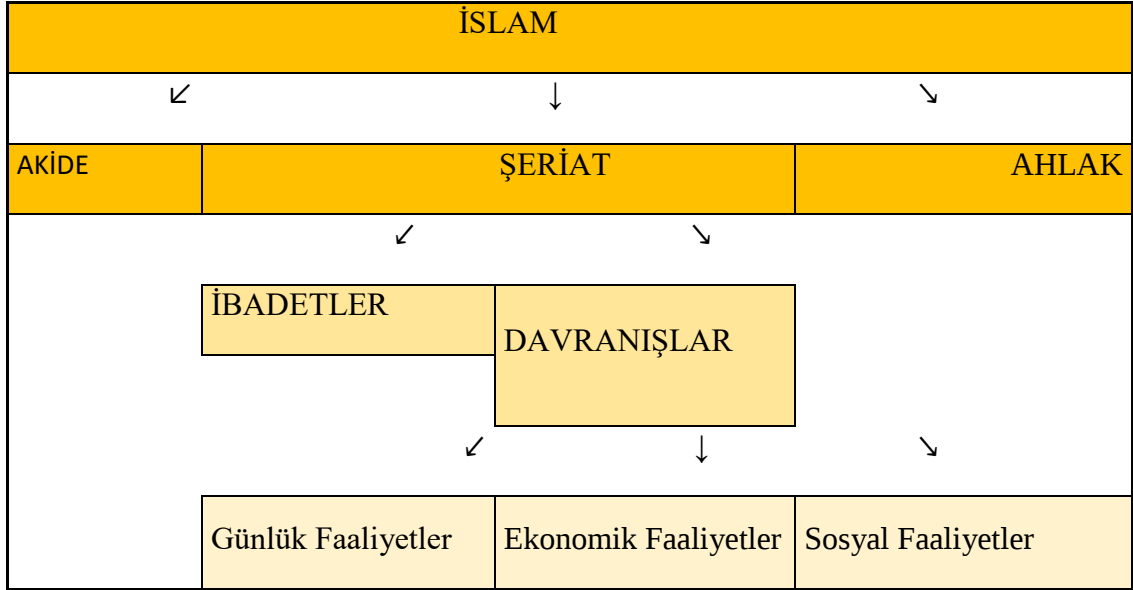
İslamiyet'e göre bir Müslümanın yaşantısı günlük hayattaki bütün alanlarda İslam dininin öngördüğü kurallara uygun olmalıdır. Kişi hayatına bu kurallara göre şekil vermeli ve bütün hayatını bu sınırlar çerçevesinde düzenlemelidir. Çünkü İslamiyet, bütünüyle hayatın tüm alanlarını kapsamaktadır. Ekonomik prensipler ve meslekler de bu yapının birer parçalarıdır.

İslam'da iktisadi konular, diğer meselelerden ayrı ve bağımsız olarak ele alınmamakla birlikte insan hayatının bütünlüğü içinde ele alınmaktadır.⁴⁴ Sonuç olarak bir Müslümanın bankacılık ve finans alanında göstereceği faaliyetler de İslamiyet'in koyduğu hükümler çerçevesinde gerçekleşmelidir.

Çünkü Tablo 5'e bakılacak olursa bankacılık ve finansın yani ekonomik faaliyetlerin İslam dini içerisinde yeri olduğu açıkça görülmektedir. Buna bağlı olarak da bankacılık ve finansın dini kurallar çerçevesinde yürütülme mecburiyeti bulunmaktadır.

⁴⁴ Zaim, Sabahattin. **İslam İnsan Ekonomisi**, İstanbul, Yeni Asya Yayınları, 1992, s. 124.

Tablo 5: İslam'ın Temel Bölümleri

Kaynak: Hassan, Lewis, Handbook of Islamic Banking 2007, s.403

Bankacılık ve finans alanında İslam dininin belirlediği en önemli ilke “faizsizlik” ilkesidir. Faizsizlik ilkesine göre; bankacılık faaliyetlerinin İslam dinine uygun gerçekleştirilebilmesi için o bankanın işleyişinin de faizsiz olması gerekmektedir. Faizin yasak olması sebebiyle Müslümanlar paralarını bankalara yöneltememiş, bunun yerine bu paraları altına ya da gayrimenkule çevirmişler, mücevher, kıymetli maden veya para şeklinde ellerinde tutmuşlardır.

Bunun sonucu olarak da İslam dininin bir başka ilkesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Çünkü İslam dinine göre servetin âtıl hale getirilmesi ve buna bağlı olarak yatırım yapmamak uygun bir davranış değildir.⁴⁵ Bu nedenle Müslüman girişimciler dünyanın çeşitli yerlerinde faizsiz bankacılık alanına yönelmek durumunda kalmışlardır.

2.1.2. Faizsiz Finansın Gelişmesindeki Etkenler

Dünya genelinde faizsiz finans ile katılım bankacılığı alanında son zamanlarda aşırı bir büyüme gerçekleşmiştir. Bu büyüme; birden fazla faktör ve etkene dayanmaktadır. Bunların en başında uluslararası İslami finans örgütleri gelmektedir. Bu

⁴⁵ Başgümüş, Abbas. “Özel Finans Kurumlarının Sermaye Piyasası İçindeki Yeri”, **Yüksek Lisans Tezi**, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s. 37.

örgütler, faizsiz finansın küresel olarak denetlenmesini, standartlaşmasını ve katılım bankalarının hızla gelişmesini sağlamışlardır. Örnek vermek gerekirse; İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) ile İslami Finansal Kurumlar Muhasebe ve Denetleme Organizasyonu (AAOIFI) faizsiz finans kuruluşlarındaki faaliyetlerin ve muhasebe politikalarının standartlaştırılması amacıyla kurulmuştur.⁴⁶ Bu kuruluşlar faizsiz finansal sistemde karşılaşılan birçok engelin ortadan kalkmasına, kalkmasa bile zayıflamasına, böylelikle de sistemin büyümesine katkıda bulunmuşlardır.

Katılım bankaları ile faizsiz sermaye piyasasında var olan üyelerin gelişmişlik seviyelerinin artmasına bağlı olarak katılım bankacılığı ile konvansiyonel bankacılık arasındaki rekabet artmaya başlamıştır. Pazar’da mevcut olan rekabet, müşterilerin taleplerinin karşılanabilmesi adına yeni ürün yapılarının ortaya çıkarılmasına zemin hazırlamıştır. Bu tür rekabet, faizsiz finansal sistemin varlığını koruyabilmesinin, sürdürebilmesinin, buna bağlı olarak da gelişimine devam edebilmesinin ön koşuludur.

Küresel bankacılık sektöründe meydana gelen serbestleşme eğilimi, katılım bankacılığında yeni düşüncelerin uygulanmaya başlanması katılım bankalarının büyümesine büyük oranda katkı sağlamıştır. Bunun sayesinde, yeni katılım bankalarının faaliyete başlamasının yolu kolaylaşmıştır.

Küreselleşmenin faizsiz finans sisteminin gelişiminde önemli rolü vardır. Küreselleşmeye bağlı olarak Müslüman ülkeler, diğer ülkelerdeki katılım bankacılığı sistemlerinin gelişmesini desteklemek ve bunları birlikte geliştirmek konusunda daha çok fırsat bulmuşlardır. Buna en iyi örnek sukuk (faiz içermeyen bono) piyasasında gerçekleşen büyümedir. Son yıllarda gerçekleştirilen sukuk işlemlerinin adedi ve işlem hacmi önemli derecede artış göstermiştir.

Bilgi teknolojileri, bankacılık işlemlerini kolaylaştırmakla beraber bilginin müşteriye, sermaye piyasasına ve yatırımcıya iletimi konusunda da birçok kolaylık sağlamaktadır. Geleneksel bankacılık ile finans sisteminde olduğu gibi bilgi

⁴⁶<https://arab.org/tr/rehber/muhasebe-ve-denetim-organizasyon-i%C3%A7in-islam-mali-institutions/>; erişim tarihi: 24.07.2018

teknolojilerinin kullanımı faizsiz finansal kurumların operasyonel maliyetlerini de büyük oranda azaltmıştır.

Bilgi teknolojileri sayesinde faizsiz finans sistemindeki veriler ve bilgiler aynı anda farklı kaynaklardan ücretsiz ya da düşük maliyetli olarak temin edilebilmektedir. Bu gelişme ile daha fazla insanın faizsiz finansı anlaması ve etkin şekilde kullanması sağlanmıştır.⁴⁷

2.1.3. Katılım Bankacılığının Dünya'daki Mevcut Durumu

Günümüzde faizsiz finansal sisteminin en geniş çalışma alanı bankacılık sektörü olarak gözükmemektedir ve faizsiz bankacılık yaklaşık 1,5 milyar Amerikan doları bulan büyüklüğüyle faizsiz finans sisteminin yaklaşık olarak %75'ini kapsamaktadır. Faizsiz finansal sistemin başka alt bölümlerine bakıldığında ise bankacılık sektörüne göre küçük işlem hacimleri olmasına karşın son yıllarda hızla artış gösterdiği bilinmektedir.

İlerleyen yıllarda faizsiz finansal sistemde yeni ürün ve hizmetlerin devreye girmesiyle birlikte pay olarak daha homojen bir yapının oluşması beklenmektedir. Faizsiz bankacılık sisteminin İslami kurallara dayanan bir sistem olmasından ötürü Müslüman halkın çoğunluk olduğu yerlerde faizsiz bankacılığın toplam bankacılık sektörü içerisindeki payının diğer yerlere oranla daha yüksek olması normal kabul edilmektedir.

İran'da faizsiz bankacılık toplam bankacılık sektörü içerisinde %100 paya sahiptir. Çünkü İran anayasasında ülkedeki tüm finansal uygulamaların İslami kurallara göre düzenlenmesi gerektiği belirtilmektedir, dolayısıyla ülkedeki bankacılık sistemi anayasaya uygun şekilde oluşturulmuştur. İran'ın faizsiz bankacılık kanununa göre, bütün faizli işlemler ve faize dayalı bankacılık işlemleri yasaklanmıştır.

Son zamanlarda faizsiz finans sistemi bakımından en önemli merkezlerden biri hâline gelen Malezya'da faizsiz finans varlıklarının rakamsal boyutu sürekli olarak artmaktadır. Malezya'da faizsiz bankacılık sisteminin bu derece yüksek bir paya sahip olması, Malezya devletinin ve Malezya Merkez Bankası başta olmak üzere birçok

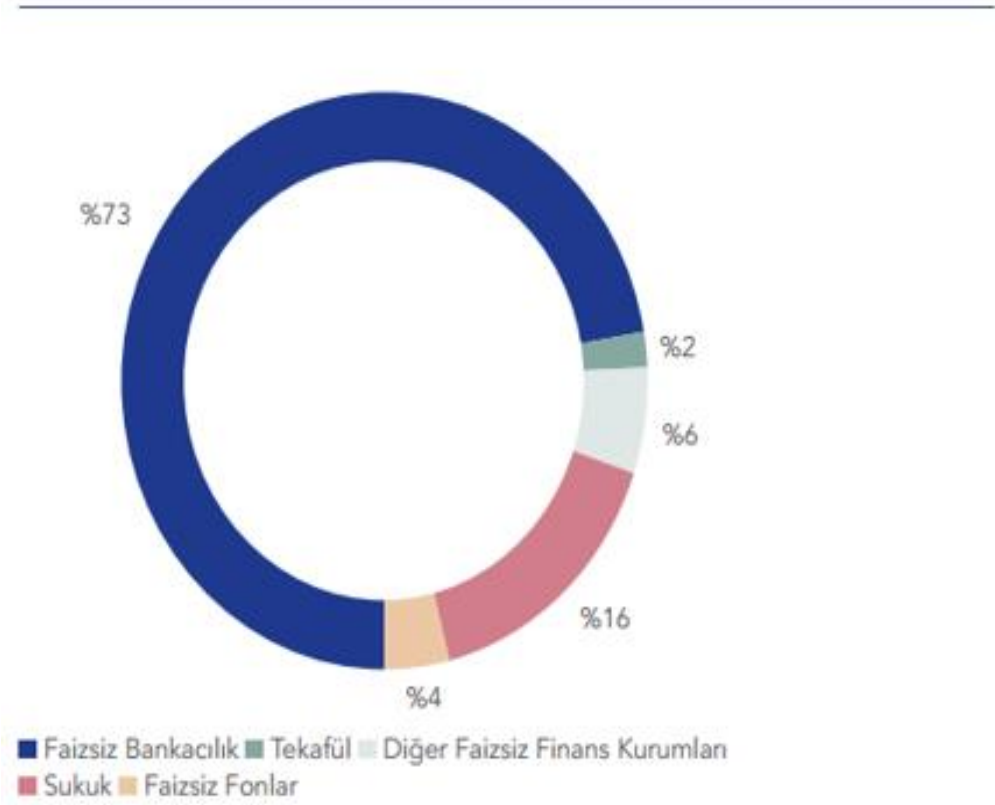
⁴⁷ Shanmugam, Bala ve Zaha Rina Zahari. **A Primer on Islamic Finance**, The Research Foundation of CFA Institute, New York, 2009, s. 9-10.

kurumunun aktif rol almak kaydıyla faizsiz finansal sisteminin gelişimini sağlayacak güçlü bir alt yapı kurmasından kaynaklanmaktadır.

Malezya’da faizsiz sistemle çalışan bankalar farklı bir kanuni düzenlemeye tabidir. Tüm denetim amaçlı düzenleme uygulamaları, likidite, rezerv oranı, ticari ödeme sistemleri ikincil pazarlar göz önünde bulundurularak geliştirilmiştir.

Malezya’da faaliyette bulunan faizsiz bankaların hukuki altyapıya uygunluğunun sağlanması amacıyla bir merkezî konsey oluşturulmuş, buna bağlı olarak da Malezya’da faizsiz bankacılığın önünün açılması sağlanmıştır.⁴⁸

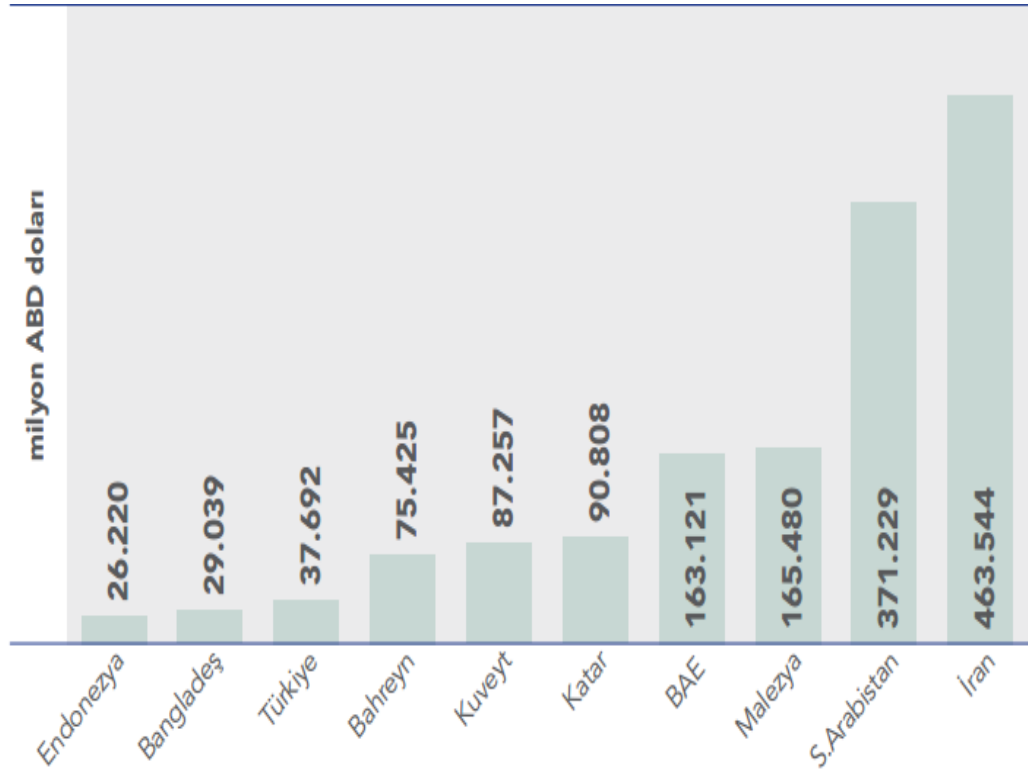
Grafik 1: Faizsiz Finans Varlık Dağılımı 2016

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2017, TKBB Yayınları, s.48

⁴⁸ Özgür, Ersan. “Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği”, **Doktora Tezi**, A.K.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 46-50.

Grafik 2: Faizsiz Finans Varlıkları Bakımından İlk 10 Ülke (2016)

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2017, TKBB Yayınları, s.48

Müslüman Nüfusun Az Olduğu Bölgelerde Faizsiz Finansal Sistem

Faizsiz finansal sistem ile katılım bankacılığının, halkın büyük çoğunluğunun Müslümanlardan oluştuğu ülkelerde gün geçtikçe geliştiği su götürmez bir gerçektir. Fakat faizsiz finans sisteminin Müslüman nüfus yoğunluğunun az olduğu yerlerde de oldukça ciddi bir gelişme gösterdiği görülmektedir. Bu büyüme öncelikli olarak dini sebeplerden dolayı Müslümanların yoğun olduğu coğrafyalarda görülmüştür. Ancak günümüze gelindiğinde gerçekleşen büyüme ticari ve ekonomik sebeplerden kaynaklanmaktadır.

Faizsiz finansın muhtemel büyüme ve gelişmedeki potansiyeli İslami zorunluluktan da öte güçlü bir etkiyi tetiklemiş bulunmaktadır. Avustralya, Çin, Fransa, Almanya, Hong Kong, İtalya, Japonya, Kore, Lüksemburg, Singapur ve İngiltere gibi Müslüman nüfusun az olduğu ülkelerde de finansal sistemleri içerisinde faizsiz finansın başlangıcı ile ilgili birtakım girişimlerde bulunulmuştur.

2009 yılına bakıldığında İngiltere’de beş adet katılım bankası kurulmuş iken, Çin’de katılım bankacılığı üzerine ilk lisansın çıkartıldığı görülmektedir. Diğer taraftan Fransa, Kore ve Japonya gibi ülkeler faizsiz finansal ürünlerin kendi iç piyasalarına uygunluğunu sağlayabilmek adına kendi kanun ve vergi yapılarında değişiklik yapmaya başlamıştır. Bu eğilimin, ticaret ve yatırım işlemlerindeki artışa bağlı olarak daha geniş çaplı bir uluslararası akışa, bu sebeple de ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.⁴⁹

2.1.4. Dünya’da Katılım Bankacılığının Uygulandığı Modeller

Katılım bankacılığında küresel anlamda üç tür model bulunmaktadır. Birinci model “salt katılım bankası” modelidir. Bu modele göre yerel mevzuatlara uygun bir katılım bankası ya baştan yeni bir lisans alınması koşuluyla kurulabilir ya da daha önceden geleneksel bankacılık yapmış olan bir bankanın katılım bankasına dönüştürülmesiyle kurulabilir.⁵⁰

İkinci model, katılım bankacılığı penceresi sunma modelidir. Katılım bankacılığı penceresini, geleneksel bankanın başka bir geleneksel bankacının yaptığı operasyonlardan ayrı tutan ve İslami prensiplere uygun olarak kurulan, yürütülen ve de sürdürülen bir parçası şeklinde tanımlamak mümkündür.⁵¹ Katılım bankacılığı penceresinde, bağlı olunan geleneksel banka ile maddi kaynaklar birtakım faaliyetlerde ortak şekilde kullanılabilir. Bu modelde faizsiz bankacılık hizmetleri ile geleneksel bankacılık hizmetleri aynı şube bünyesinde gerçekleştirilebilmektedir.⁵²

Üçüncü ve son modelde ise katılım bankası bir geleneksel bankanın ortaklığı olmak kaydıyla ve ona bağlı şekilde fakat ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olacak şekilde kurulabilmektedir.⁵³ Bu modelde katılım bankası ile geleneksel banka bütün faaliyetlerini birbirinden bağımsız olarak gerçekleştirmektedir. Örneğin; katılım bankacılığı

⁴⁹ IDB, *Thirty Seven Years In the Service of Development*, s. 30.

⁵⁰ IDB, *Islamic Financial Services Industry Development: Ten-Year Framework & Strategies*, Cidde: IDB-İslam Kalkınma Bankası 2007, s. 16.

⁵¹ Kamaruddin, Badrul Hisham, Mohammad Samaun Safa ve Rohani Mohd. *Assessing Production Efficiency of Islamic Banks and Conventional Bank Islamic Windows in Malaysia*, International Journal of Business and Management Research 1, 2008, s. 32.

⁵² IFQ, *Chartered Institute For Securities & Investments*, Londra: IFQ-Islamic Finance Qualification, 2009, s. 19.

⁵³ IDB, *Islamic Financial Services Industry Development: Ten-Year Framework & Strategies*, s. 16.

penceresinde iki hizmet de aynı şubenin bünyesinde gerçekleştirilebiliyor iken üçüncü modelde iki bankanın da ayrı şubeleri olması gerekmektedir.⁵⁴ Bağlı ortaklık modelinde ve pencere modelinde her ne kadar geleneksel bankacılık ile bir bağ bulunsa da yapılan işlemler katılım bankacılığının temel ilkelerine uygun olmak zorundadır.

Katılım bankacılığının uygulanması noktasında üç türlü model olmasına karşın bazen ülkelerin yerel mevzuatları bütün modellerin uygulanmasına izin vermeyebilmektedir. Örneğin, bazı İslam ülkelerinde geleneksel bankacılığın faaliyette bulunması yasak olduğu için buralarda katılım bankacılığı penceresinin uygulanması söz konusu olmamaktadır.

2.1.5. Uluslararası Katılım Bankacılığı Örgütleri

Faizsiz finansal sistemin gelişmesi, beraberinde çeşitli düzenlemelere ve standartlara olan ihtiyaçları da arttırmıştır. Bunun sonucu olarak da dünyadaki çoğu ülkede uluslararası faizsiz bankacılık sisteminin denetimine ve düzenlemesine yardımcı olan birçok farklı kuruluş kurulmuştur.

İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe Ve Denetim Organizasyonu (AAOIFI)

1991 yılında Bahreyn’de kurulan AAOIFI (İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe Ve Denetim Organizasyonu)’nın kuruluş amacı, faizsiz finansal kurumlar ve piyasalar için muhasebe ve denetim standartları ile idari, etik ve dini standartlar hazırlayan uluslararası, bağımsız ve kâr amacı olmayan bir kuruluş olmaktır. Çoğu profesyonel yeterlilik programı ve sertifikaları, işletmelerin insan kaynakları temellerini ve yönetim yapılarını geliştirmeye çalışan AAOIFI’nin bünyesinde sunulmaktadır.⁵⁵

İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)

IFSB, 2002’de Malezya’da kurulmuş olup İslami finansal hizmetler endüstrisinin devamlılığını destekleyen ve geliştiren bir uluslararası standart koyucu bir kuruldur. IFSB ayrıca, endüstri ile ilgili araştırmaları da yönetmektedir ve bu konulardaki girişimlerde de

⁵⁴ IFQ, **Chartered Institute For Securities & Investments**, Londra: IFQ-Islamic Finance Qualification, 2009, s. 19.

⁵⁵AAOIFI Resmî Web Sitesi, <http://aaoifi.com/our-history/?lang=en> , erişim tarihi: 09.10.2017

koordinasyonu sağlamaktadır. Bu çalışmalara ek olarak düzenleyiciler ve finansal piyasa paydaşları için yuvarlak masa toplantıları, seminerler ve çeşitli konferanslar organize etmektedir.⁵⁶

Malezya Muhasebe Standartları Kurulu (MASB)

1997 yılında Malezya’da kurulmuştur. Kurul’un görevi muhasebe ve raporlama standartlarının kalitesini artırmak ve geliştirmek, standart geliştirme çalışmalarını ise desteklemektir. Kullanıcılar, finansal tablo düzenleyicileri, denetçiler ve Malezya’daki halkın yararı için bu standartların uluslararası uygulamalarla birebir uyumlu olması hususuna özen gösterilmektedir.

Bir diğer deyişle Malezya Muhasebe Standartları Kurulu, kullanıcıların, finansal tablo düzenleyicilerinin ve denetçilerin faydası için finansal raporların uluslararası gelişimini doğrudan destekleme amacını gütmektedir.⁵⁷

İslami Bankacılık Ve Finansal Kurumlar Genel Konseyi (CIBAFI)

2001 yılında Bahreyn’de kurulan CIBAFI, katılım bankalarını ve finansal kurumları küresel çapta temsil eden ve bünyesinde kâr amacı bulunmayan bağımsız bir uluslararası konseydir. Konsey’in temel amaçları aşağıda yer almaktadır:

-Faizsiz finansal endüstrisinin gelişimi için faizsiz finans kavramı ve kurallarıyla ilgili bilgilerin paylaşılması, üyeler arasındaki iş birliğinin desteklenmesi ve artırılması,

-Faizsiz finans kurumlarıyla ilgili her türlü bilginin sağlanması ve üyelerin ilgi alanlarının desteklenmesi,

-Üyelere sık karşılaşılan sorunlar ve zorluklar karşısında yardım edilmesidir.⁵⁸

⁵⁶IFSB-İslami Finansal Hizmetler Kurulu Resmî Web Sitesi, <https://www.ifsb.org/background.php>, erişim tarihi: 10.10.2017

⁵⁷MASB-Malezya Muhasebe Standartları Kurulu Resmî Web Sitesi, http://www.masb.org.my/pdf.php?pdf=2013janfinancial%20reporting%20act%201997%20act%20558.pdf&file_path=pdf, erişim tarihi: 14.10.2017

⁵⁸Shanmugam, Bala ve Zaha Rina Zahari. **A Primer on Islamic Finance**, The Research Foundation of CFA Institute, New York, 2009, s. 89.

İslam Kalkınma Bankası (IDB)

1975 yılında Suudi Arabistan'da kurulmuş olan uluslararası bir finansal kurumdur. Banka, üye ülkelerin ve İslami kuralları benimsemiş olan Müslüman ülkelerin ekonomik gelişimini ve sosyal olarak ilerlemesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bankanın görevleri arasında, üye ülkelere ekonomik ve sosyal gelişim için finansal danışmanlık sağlanması, başarı potansiyeli taşıyan projeler ve girişimler için özkaynak sağlanması ve kredilere iştirak edilmesi yer almaktadır. İslam Kalkınma Bankası, üye ülkeler için sağladığı fonların yönetiminin dışında, içinde üye olmayan ülkelerdeki Müslümanlara yardım amaçlı verilen fonları barındıran özel amaçlı fonları da kurup yönetmektedir.⁵⁹

Uluslararası İslami Finansal Piyasa (IIFM)

2002 yılında Bahreyn'de kurulmuştur. Uluslararası İslami Finansal Piyasa, küresel bir derecelendirme kuruluşudur. IIFM'nin önceliği İslami finansal ürünlerin, belgelenmelerin ve ilgili işlemlerin standartlaşmasını sağlamaktır.⁶⁰

İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı (IIRA)

2002 yılında Bahreyn'de kurulmuştur. Çoğunlukla İslami ülkelerde sermaye piyasalarının ve bankacılık sektörünün ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş bir derecelendirme kuruluşudur. Yatırım ya da kredi riskini belirleyerek, işletmelerin ve finansal araçların risk profillerini değerlendirmek üzere ve bölgesel ve ulusal finansal piyasaların gelişimini kolaylaştırmak üzere Haziran 2005'te faaliyetlerine başlamıştır.⁶¹

2.2. Türkiye'de Katılım Bankacılığı

Dünyada katılım bankacılığının hızlı yayılımı Türkiye'de büyük yankı uyandırmıştır. Özellikle 1970'lerin sonunda katılım bankalarının dünya çapında göstermiş olduğu başarıların ortaya çıkması ile birlikte Türkiye'de katılım bankacılığının

⁵⁹IDB-İslami Kalkınma Bankası Resmî Web Sitesi, <https://www.isdb.org/who-we-are>, erişim tarihi: 15.10.2017

⁶⁰IIFM-Uluslararası İslami Finansal Piyasası Resmî Web Sitesi, http://iifm.net/about_iifm/corporate-profile, (15.10.2017)

⁶¹IIRA-İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı Resmî Web Sitesi, <http://iirating.com/corprofile.aspx> (17.10.2017)

yapılabilirliği daha fazla gündeme gelmeye başlamıştır. Fakat mevcuttaki kanunlarla Türkiye’de katılım bankası kurulması mümkün gözüküyordu. Bu sebeple 1983 yılında yayınlanan 83/7506 sayılı ve 16 Aralık 1983 tarihli Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Türkiye’de katılım bankalarının kurulmasının önü açılmış oldu.

Dünyada bulunan örnekleri “İslami Banka” olarak isimlendirilirken, Türkiye’deki karşılığı “Özel Finans Kurumu (ÖFK)” olarak belirlenmiştir. Kararnamede yer alan ilk madde, özel finans kurumlarına ilişkin esasları belirleme yetkisini Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)’nın görüşünü almak suretiyle Başbakanlığa vermektedir.

Özel finans kurumlarının kurulabilmesi için yasal zemin hazırlanmıştı ama bu kurumların faaliyette bulunabilmeleri için görevin yetkili bir kuruma devredilmesi gerekiyordu. Bu nedenle 25 Aralık 1984 tarihinde Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından Resmî Gazete’de yayımlanan bir tebliğ ile birlikte Özel Finans Kurumları’nın faaliyete geçebilmeleri için, gerekli olan beyannamenin içeriğinin belirlenmesi, cari hesaplara ilişkin düzenlemelerin yapılması, kâr ve zarara katılma hesaplarında toplanan fonların tabi olacağı esasların tespit edilmesi gibi konularda Merkez Bankası yetkilendirildi.

Özel finans kurumlarının hukuki bakımdan statüsü 25 Şubat 1985 tarihinde tamamlanmış oldu.⁶² Hukuki statünün tamamlanmasıyla birlikte 1985 yılında Albaraka Türk ile Faisal Finans kurulmuş ve Türkiye’de kurulan ilk özel finans kurumları olarak faaliyetlerine başlamışlardır. Daha sonrasında birkaç özel finans kurumu daha faaliyete başlamıştır. 1989 yılında Kuveyt Türk Finans Kurumu, 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu, 1995 yılında İhlas Finans Kurumu, 1996 yılında da Asya Finans Kurumu, 2015 yılında Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ve ardından da 2016 yılında Vakıf Katılım Bankası A.Ş. faaliyete geçmiştir. Bunlara ek olarak 2017 yılı ve sonrası için başka yeni katılım bankalarının da faaliyete geçmesi beklenmektedir.

Özel Finans Kurumlarının (ÖFK) kuruluş ve faaliyetleri 1999 yılına kadar Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile düzenleniyordu. Esas olarak özel finans kurumları bankacılık hizmeti sunuyordu ama kanunda yer olarak geleneksel bankalardan ayrı

⁶² İstar, Emel. “Katılım Bankacılığı Tarihi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Fatih Üniv. S.B.E, 2009, s.68-69.

tutuluyorlardı. Bunun sonucunda yurtiçi ve yurtdışı işlemlerinde zaman zaman sorunlar yaşanıyordu. Bu sorunları bitirebilmek adına 1999 yılında çıkartılan 4491 sayılı Kanun ile birlikte özel finans kurumları ilk kez 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamında değerlendirilerek resmî banka statüsüne dâhil edilmiş oldu.

2001 yılında Faisal Finans Özel Finans Kurumu, ortaklık yapısını ve ismini değiştirmek suretiyle Family Finans olarak yoluna devam etti. Yine 2001 yılında bir diğer özel finans kurumu olan İhlas Finans Kurumu’nun faaliyet izni Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından durdurularak bankacılık ruhsatı iptal edildi.

Özel finans kurumları her ne kadar Bankalar Kanunu’na dâhil gibi gözükyorsa da isminde banka kelimesinin geçmiyor olması birtakım karışıklıklara yol açıyordu. Bunu ortadan kaldırmak adına 2005 yılında çıkartılan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile “Özel Finans Kurumu” ifadesi “Katılım Bankası” olarak güncellenmiştir.⁶³

Bankacılık Kanunu’na göre Katılım Bankası şu şekilde tanımlanmaktadır: “Katılım Bankaları özel cari ve katılma hesapları yoluyla fon toplamak ve kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurtdışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye’deki şubelerini ifade eder.” Sonuç itibarıyla bakıldığında değişimin yalnızca isimde olduğu, çalışma prensibi ile yönteminin tamamen korunduğu görülmektedir.⁶⁴

2005 yılının sonuna gelindiğinde Anadolu Finans Kurumu ile Family Finans Kurumu birleşerek faaliyetlerine Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. (TFKB) adıyla devam etmiştir. 2006 yılında katılım bankaları arasındaki koordinasyonu ve iş birliğini artırmak amacı ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) kurulmuştur. 2008 yılında ise TFKB, kökeni Suudi Arabistan olan The National Commercial Bank (NCB) ’a satılmıştır.

1996 yılında kurulan Asya Katılım Bankası A.Ş.’nin ise 2015 yılında faaliyet izni Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından durdurulmak suretiyle

⁶³ Tunç, Hüseyin. **Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010, s. 185.

⁶⁴ **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu**, md.3, BDDK, s.2

bankacılık ruhsatı iptal edilmiştir. 2015 yılında yaşanan bir diğer gelişme ise kamunun katılım bankacılığı sektör payını büyötmek amacıyla sektörde bir ilk olacak kamu katılım bankalarını devreye sokmaya başlamış olmasıdır. Bunun devamı olarak 2015 yılında Ziraat Katılım Bankası A.Ş., 2016 yılında ise Vakıf Katılım Bankası A.Ş. faaliyete başlamıştır.⁶⁵

2.2.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Mevcut Durumu

2017 yılı itibarıyla Türkiye’de katılım bankacılığı alanında faaliyet gösteren beş banka bulunmakta olup, alfabetik sıraya göre ilerleyen sayfalarda kısaca değinilecektir:⁶⁶

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

1. Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.

Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., ilk defa 1985'te aktif şekilde hizmet vermeye başlamıştır. Banka, Ortadoğu'nun güçlü sermaye gruplarından biri olan Albaraka Bankacılık Grubu (AGB), İslam Kalkınma Bankası (IDB) ve yerli bir sanayi grubu öncülüğünde kurulmuştur. Albaraka'nın 31.03.2016 itibarıyla ortaklık yapısında

⁶⁵ Tunç, Hüseyin. **Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi & Türkiye Uygulaması**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010, s. 185.

⁶⁶<http://www.bddk.org.tr/WebSite/turkce/Kuruluslar/Bankalar/Bankalar.aspx>, erişim tarihi: 20.10.2017

yabancı ortakların payı yüzde 66, yerli ortakların payı yüzde 9, halka açık olan pay ise yüzde 25'tir.⁶⁷

2. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.

Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., 1989 yılında 16/12/1983 tarihli ve 831/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'na uygun şekilde faaliyette bulunmak üzere Özel Finans Kurumu olarak kurulmuştur.

Özel Finans Kurumları'nın faaliyetleri, 1999 yılıyla birlikte Bankacılık Kanunu kapsamına girinceye dek bir yandan Bakanlar Kurulu Kararı, diğer yandan ise Merkez Bankası ile Hazine Müsteşarlığı'nın tebliğleri doğrultusunda faaliyetine devam etmiştir. 1999 yılı Aralık ayı ile birlikte Kuveyt Türk de 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'na tabi olmuştur. 2006 yılında ünvanı, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak güncellenmiştir.

Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın sermaye yapısı aşağıdaki şekildedir:

- %62,24 - Kuveyt Finans Kurumu (Kuwait Finance House / KFH),
- %9 - Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu
- %9- İslam Kalkınma Bankası
- %18,72 - Vakıflar Genel Müdürlüğü
- %1,04 - Diğer

Kuveyt Finans Kurumu (KFH), yüzde 62'lik sermaye payı ile Kuveyt Türk'ün en güçlü ve etkili ortağı durumundadır. Kuveyt'te dev bir finans kuruluşu olan KFH, milyarlarca dolarlık fonunun yanı sıra sunduğu çağdaş bankacılık hizmetleri ile faizsiz finans kurumları arasında dünya sıralamasında ilk sıralarda bulunmaktadır.

2017 yılı itibarıyla Türkiye'de 28'inci yılına giren Kuveyt Türk, kurumsal yönetim anlayışı, yenilikçi ürünleri ve yurt dışına açılmasıyla Türkiye'de katılım bankacılığının gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır.⁶⁸

⁶⁷ Albaraka Türk Katılım Bankası, Resmî Web Sitesi, <https://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx>, erişim tarihi: 22.10.2017

⁶⁸ Kuveyt Türk Katılım Bankası Resmî Web Sitesi, <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk>, erişim tarihi: 23.10.2017

3. Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., sermayesinin tamamı yerli olan ilk özel finans kurumudur. 2005 yılında, 1991 yılında faaliyete başlayan Anadolu Finans ile 1985-2001 yılları arasında Faisal Finans Kurumu olarak katılım bankacılığı faaliyetinde bulunan Family Finans'ın birleşmesiyle kurulmuştur.

Birleşmeyle beraber kurumsal kimliğinde yenilenme ve güçlenme olan Türkiye Finans, hedef kitlesini giderek genişletmiş ve katılım bankacılığına farklı bir soluk kazandırmıştır.

2008 yılı itibarıyla, The National Commercial Bank (NCB) 'ın Türkiye Finans'ın çoğunluk hissesini satın almasıyla birlikte Banka, gelişim ve değişim dönemine girmiştir. 5 farklı ülkede yatırımları bulunan Suudi Arabistan'ın ilk ve en büyük sermayeye sahip bankası The National Commercial Bank (NCB) yüzde 67.03'lük pay ile Türkiye Finans'ın en büyük pay sahibi konumundadır. Sermayesi 2.600.000.000-TL'dir. Türkiye Finans, katılım bankacılığı sektöründeki öncü kurumlardandır.⁶⁹

4. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.; 955.000.00.- TL sermayesinin tamamı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayezid Han-ı Sani (II. Bayezid) Vakfı, Mahmut Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı, Mahmut Han-ı Sani Bin Abdulhamit Han-Evvel (II. Mahmut) Vakfı ve Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı tarafından ödenmek kaydıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 27.02.2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izniyle 25.06.2015 tarihinde bir anonim şirket şeklinde kurulmuş, 17.02.2016 tarihinde ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 'ndan faaliyet için izin almıştır.

Katılım bankacılığının en genç üyesi olan Vakıf Katılım Bankası A.Ş., kültürümüzün önemli bir parçası olarak günümüze kadar gelen ve bugün ana kurucusu

⁶⁹Türkiye Finans Katılım Bankası, Resmî Web Sitesi, <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx>, erişim tarihi: 25.10.2017

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaşatılan ‘‘Vakıf Kültürü’’ n n önemli bir kurumu olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Vakıf Kültürü ile faizsiz bankacılık ilkelerini bir araya getiren Vakıf Katılım, bu önemli misyonla çalışmalarını sadece ortakları ya da müşterileri için değil tüm topluma faydalı olma ilkesi çerçevesinde yürütmeyi hedeflemektedir.⁷⁰

5. Ziraat Katılım Bankası A.ř.

Ziraat Katılım Bankası A.ř.; sermayesinin tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmek kaydıyla Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun 10/10/2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuş ve yine Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun 12/05/2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır.

Türkiye’nin kamu sermayesi ile kurulan ilk katılım bankası olma özelliğini taşıyan Ziraat Katılım, sadece Türkiye’de değil bölgesinde de katılım bankacılığına g   vermek ve ülkemizin büyümesine katkı sağlamak gayesiyle yola çıkmıştır.

Banka sermayesi 2016 Olağan Genel Kurul toplantısında alınan karara istinaden 1.250.000.000-TL’ye yükseltilmiştir.⁷¹

2.2.2. İstatistiklerle Türkiye’de Katılım Bankacılığı

Katılım bankacılığı 2016 yılında, küresel çapta dalgalanmalar, yurt içinde ekonomik ve siyasi olaylar yaşanmasına rağmen istikrarlı bir şekilde büyüme eğilimi sergilemiştir.

2016 yılı, Türk katılım bankacılığı bakımından hareketli bir yıl olmuştur. Ziraat Katılım’dan sonra Vakıf Katılım’ın da sisteme katılması ile birlikte sistemdeki varlıklar ve taban biraz daha sağlamlaşmıştır.

⁷⁰Vakıf Katılım Bankası Resmî Web Sitesi, <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda>, erişim tarihi: 24.07.2018

⁷¹Ziraat Katılım Bankası, Resmî Web Sitesi, <http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>, erişim tarihi:24.07.2018

Türkiye’de faaliyette bulunan 5 katılım bankası, 2017 yılı sonu itibarıyla ulaşılan toplam büyüklük ve pazar payı ile katılım bankacılığının diğer bankacılık türlerine oranla daha kısa bir geçmişi olmasına rağmen elde edilen başarıyı bir defa daha gözler önüne sermiştir.

Sektör 2017 yılında, Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ve Vakıf Katılım Bankası A.Ş.’ den oluşan beş piyasa oyuncusuyla faaliyetlerine devam etmiştir.⁷²

2017 sonu itibarıyla katılım bankacılığındaki toplam aktifler rakamı %20,5 büyüme ile 160,1 milyar TL olarak, pazar payı ise %4,9 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında, sektörde faaliyet gösteren oyuncuların sergilediği başarılı performans neticesinde, toplanan fonlar %29,2 artışla 105,3 milyar TL’ye ulaşmıştır.

Katılım bankaları daha tedbirli politikalarla faaliyette bulundukları 2017 yılında, tüm ekonomik şartlarda reel sektördeki en büyük destekçinin kendileri olduklarını bir kez daha gözler önüne sererek reel sektördekilere kullandıkları fonların toplamını %25,7 artışla 106,7 milyar TL’ye ulaştırmışlardır.

Toplanan ve kullanılan fonların 2016 yılında sektördeki payları sırasıyla %6,1 ve %5 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında, kullanılan fonların toplanan fonlara oranı %101 olarak gerçekleşmiştir.

Diğer taraftan, TMSF’ye devri yapılan Bank Asya’nın 2016 yılında faaliyetine son verilmesi ve tasfiyesine başlanması sonucunda bankanın şubelerinin kapanmasıyla birlikte şube başına düşen toplanan fonlar %24, kullanılan fon miktarları ise %22 seviyesinde artış göstermiştir.

⁷² <https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/kuruluslar/bankalar/bankalar.aspx>, erişim tarihi: 24.07.2018

Tablo 6: Türkiye’de Katılım Bankacılığının Başlıca Göstergeleri (2017 Yılı Sonu İtibarıyla, Bin TL)

Finansal Başlıklar		Katılım Bankaları		
		Ara.2017	Ara.2016	Değişim(%)
TOPLANAN FONLAR **	TP	57.494	48.313	19,0
	YP	43.180	29.984	44,0
	YP-MADEN	4.636	3.208	44,5
	TOPLAM	105.310	81.505	29,2
KULLANDIRILAN FONLAR ***		106.733	84.880	25,7
TASFİYE OLUNACAK ALACAKLAR (NET)		992	1.236	-19,7
TOPLAM AKTİF		160.136	132.874	20,5
ÖZ VARLIK		13.645	11.494	18,7
NET KAR		1.583	1.106	43,1
PERSONEL SAYISI		15.029	14.465	3,9
ŞUBE SAYISI	YURTIÇİ	1.029	956	7,6
	YURTDIŞI	3	3	0,0
	TOPLAM	1.032	959	7,6

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>, (30.10.2017)

Tasfiyesi yapılan söz konusu bankanın şubelerinin kapanmasıyla birlikte sektördeki şube ve personel sayılarında düşüş ve sonrasında kamu katılım bankalarının faaliyete geçmesiyle bir artış gözlenmiştir. 2017 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de faaliyette bulunan 5 katılım bankasının, 3 tanesi yurt dışında olmak üzere toplamda 1.032 şubesi bulunmaktadır. Normal şekilde büyümeye devam eden sektör bankaları, 2017 yılının yurt dışı ve yurt içi makroekonomik gelişmelerinin meydana getirdiği olumsuzluklara bağlı olarak şubeleşme hızında da yavaşlamışlardır.

2017 yılı sonu itibarıyla, katılım bankacılığı toplam şube sayısı, toplam sektör şube ağının %8,9’unu temsil etmektedir. 2017 yılı sonu itibarıyla katılım bankacılığında toplam personel sayısı 15.029’a ulaşmış olup, bu sayı toplam bankacılık sektörü istihdamının %7,2’sini oluşturmaktadır.

Tablo 7: Katılım Bankaları Şube-Personel Sayısı Gelişimi (2004-2017)

Yıllar	Şube Sayısı	Büyüme (%)	Personel Sayısı	Büyüme (%)
2004	255	36	4.789	36
2005	290	14	5.740	20
2006	355	22	7.114	24
2007	422	19	9.215	30
2008	530	26	11.022	20
2009	569	7	11.802	7
2010	607	7	12.677	7
2011	685	13	13.851	9
2012	828	21	15.356	11
2013	966	17	16.763	9
2014	990	2	16.270	-3,1
2015	1.080	9	16.554	1,7
2016	959	-11,2	14.467	-12,6
2017	1.032	8	15.029	4

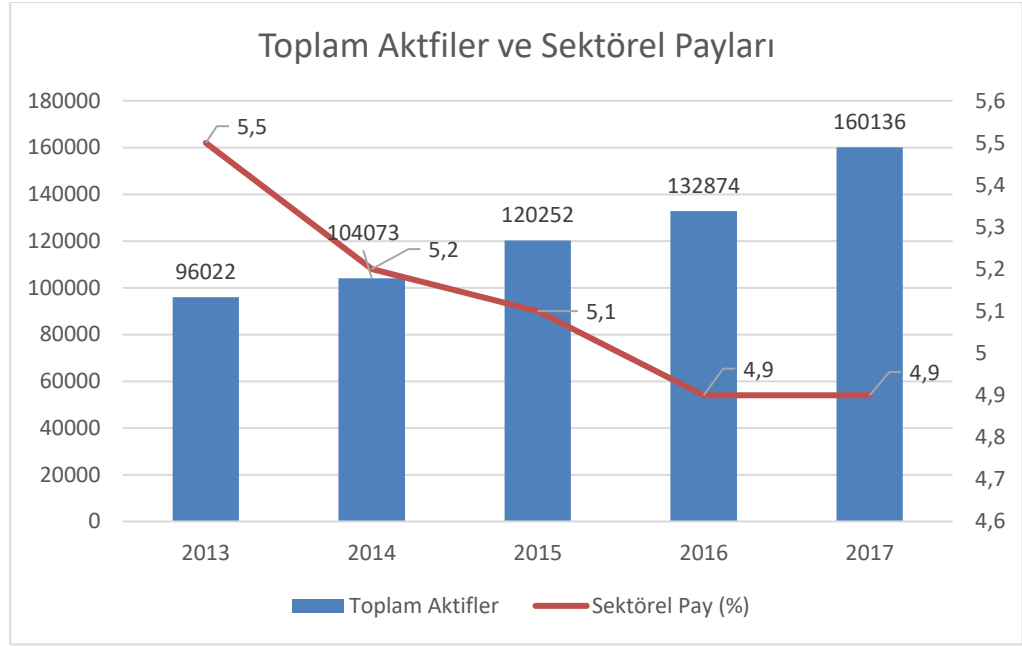
Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2016, TKBB Yayınları, s.33

Sektörün toplam öz kaynak rakamı 2017 yılında da sağlam yapısını koruyarak büyümesini sürdürmüştür. Katılım bankalarının toplam öz kaynakları %18,7 artışla 13,6 milyar TL olmuştur. Bankacılık sektöründe toplam öz kaynaklar içerisindeki payı ise %3,8 olarak gerçekleşmiştir.

Kurlarda yaşanan oynaklık ve Basel III düzenlemelerinin negatif etkilerine karşın 2017 yılında katılım bankalarının Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR) bankacılık sektörünün üzerinde bir performans sergilemiştir.

Katılım bankacılığı sektörü, 2017 yılında net kârda %43,1 artış gerçekleştirmiş ve 1.583 milyon TL ile yılı kapatmıştır. Buna bağlı olarak katılım bankalarının net kârının toplam sektör içerisindeki payı da %2,9’dan %3,2’ye yükselmiş bulunmaktadır.⁷³

Grafik 3: Katılım Bankalarında Aktif Gelişimi ve Sektör İçerisindeki Payları (Bin TL, 2013-2017)

Kaynak: TKBB, Katılım Bankaları 2017, TKBB Yayınları, s.45

Katılım bankacılığı konusunda 2008 yılından beri yüksek bir büyüme ivmesi elde eden Türkiye, en çok büyüyen ilk 10 ülke sıralaması listesinde daha da yukarılara çıkmıştır.

Sektörün son zamanlarda gerçekleştirdiği projelerle birlikte pekiştirilen güçlü yönlerini aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- İstikrarlı bir büyüme, faiz içermeyen ürün ve hizmetlere olan müşteri taleplerinde artış,
- Orta ölçekte bankalara oranla aşırı öz kaynak ve aktifte kârlılık sağlanması,

⁷³ TKBB, Katılım Bankaları 2016, TKBB Yayınları, s.32.

- MENA bölgesinde kuvvetli bir muhabir banka ağı bulunması, MENA bölgesi ile İslam ülkeleri arasında artan dış ticaret hacmi,
- Kıymetli maden içeren ürünlerde faizsiz kazanç ile farklılık oluşturma imkânı,
- KOBİ'lere özel Anadolu'da artış gösteren devlet desteği, kayıtlı ekonomiyi teşvik gayesiyle strateji ve vergi düzenlemelerinde ilerleme yaşanması,
- Bankacılık sisteminde müşteri farkındalığının artması,
- Bankacılık hizmetlerinde farklılaşarak faizsiz getiri sağlamak.⁷⁴

Türkiye'de katılım bankacılığı sektöründeki makroekonomik göstergeler ile bankacılık sektöründeki büyüme oranları göz önüne alındığında, 2025 yılı için %15 pazar payı hedeflenmektedir. Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin yayınladığı strateji belgesinde 2025 vizyonu için belirtilen hedef pazar payına ulaşabilmek için sektörün daha sağlam bir büyüme ivmesi yakalaması gerekmektedir.

Katılım bankacılığının bankacılık sektörü içerisindeki payı, önünde potansiyel bir büyüme imkânı olduğuna dikkat çekmektedir. Günümüzde katılım bankacılığı sektöründen dünya üzerinde yalnızca %5-6 paya sahip olan Türkiye, katılım bankacılığının daha fazla yaygın olduğu ülkeler arasında henüz hak ettiği yere bile gelememiştir. Katılım bankacılığı sektöründeki büyümeyi artırmak için alınması gereken bir dizi aksiyon bulunmaktadır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kredi kartında gelinen pazar payında artış sağlanabilmesi için daha etkili bir yol izlenmesi,
- İnternet bankacılığı ile mobil bankacılık kullanım oranının geleneksel bankalardaki seviyeye çıkartılması,
- Likidite oranlarında artırım yapılması,

⁷⁴ TKBB, Katılım Bankaları 2016, **TKBB Yayınları**, s.33.

- Coğrafi erişim standartlarının artırılması,
- Mevzuatsal ve ürün bazında düzenlemelerle ürünlerdeki çeşitliliğinin artırılması,
- Kira sertifikası ve murabaha kullanımının yaygınlaştırılması,
- İslami sigortacılık alanında yeni firmaların faaliyete geçmesi ve bu alandaki büyümenin teşvik edilmesi,
- Müşterilerin katılım bankacılığı ürün ve hizmetleri hakkındaki mevcut bilgi eksikliğinin giderilmesi ve ürün ve hizmet bilinirliğinin daha fazla artırılması.

Yeni kurulan katılım bankaları, sektör açısından çok önemli bir gelişme olarak görülürken, son dönemde Türkiye’de katılım bankacılığında yaşanan gelişmeler ve devlet girişimleri sektörün büyümesi açısından önemli bir rol oynayacaklarını göstermektedir. S&P açıklamalarına bakıldığında, Türkiye’de bankacılık sektöründeki büyüme oranında 2016-2019 dönemleri arasında gerileme beklenmekte, kredi büyümesinin ise katılım bankalarında geleneksel bankalara oranla oldukça yüksek gerçekleşmeye devam etmesi düşünülmektedir.⁷⁵

2.3. Katılım Bankacılığının Ekonomiye Katkıları

Genel olarak bakıldığında katılım bankalarının ekonomiye katkılarını şu şekilde özetleyebiliriz:⁷⁶

- Katılım bankaları; çeşitli sebeplerden sistem dışındaki atıl fonları sisteme kazandırmaktadırlar.
- Katılım Bankaları, kâr / zarara katılma esasına dayalı olarak çalıştıkları için ekonomik krizlerden oldukça az etkilenmektedirler.
- Tasarruf sahiplerine beklentilerini karşılayacak getiri dağıtırlar.

⁷⁵ TKBB, Katılım Bankaları 2016, **TKBB Yayınları**, s.34.

⁷⁶ TKBB, **Türk Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı 2016**, TKBB Yayınları-Genel Sunumlar, Aralık 2016, s.20.

- Ticari kesime rekabet ettiren ve ekonomik bir maliyetlerde fonlama yaparlar.
- Düzenli şekilde yapılan kamu denetimleri sistemin gelişimine ve dolayısıyla ekonomiye katkı sağlamıştır.
- Katılım bankaları, Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS)’ne yatırımı tercih etmedikleri için kaynaklarını ülkedeki firmalara fon şeklinde kullandırmayı esas alan bir yapıya sahiptir.
- Katılım bankaları kira sertifikası ihraçlarıyla birlikte Körfez sermayesinin Türkiye’ye çekilmesinde önemli rol oynamaktadır.
- Katılım bankaları yine Körfez bölgesinden Sendikasyon yoluyla temin edilen ve gün geçtikçe daha yaygın hale gelen “Murabaha” finansmanında önemli rol oynamaktadır.⁷⁷

Özetleyecek olursak;

-Bilançonun pasifinde yer alan tasarrufların yer aldığı yükümlülüklerde; kâr ve zarara katılma yöntemi katılım bankalarına krizlerin aşılmasında yardımcı olmaktadır. Faiz riskine girmeyen katılım bankaları, aynı zamanda kur riskini de yüklenmemektedir.

-Bilançonun aktifinde bulunan kredilerde; katılım bankalarının çalışma kuralları gereğince bir proje ya da emtia ile ekipman karşılığı kullandırım yapılması ve finansman maliyetinin satıcıya ödenmesi bu fonların risk içeren ve spekülatif alanlarda kullanılmasını önlemektedir. Bu yöntem kullandırım yapılan fonun ve dolayısıyla firmanın kontrolü hususunu kolaylaştırmaktadır. Fonların taksitli şekilde kullandırılması emniyeti artırmaktadır. Fonların fatura karşılığı kullandırılması ihtiyaç fazlası fon kullanımını ve irrasyonel davranışları önlemektedir. Bir diğer yandan, fon kullandırma yöntemlerinden olan finansal kiralama yöntemi, yatırımın uzun vadeli finansman şekliyle

⁷⁷ TKBB, **Türk Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı 2016**, TKBB Yayınları-Genel Sunumlar, Aralık 2016, s.21.

yapılması ilkesine uygun olmasını sağlamaktadır. Bu yöntemler sonuç itibarıyla, katılım bankalarının aktif kalitesini artırmaktadır.

Katılım bankaları bütün finansman yöntemlerini faturaya veya bir belgeye dayandırdıkları için kayıt dışı ekonomi ile mücadele hususunda devlete yardımcı olmaktadır.

Netice itibarıyla katılım bankacılığı; sadece faizsizlik özelliği bulunan bir bankacılık türü olmanın ötesinde bilançonun pasifindeki yükümlülüklerin riskini azaltıcı ve aktif kalitesini artırıcı özelliği bulunan bir bankacılık türüdür.⁷⁸

2.4. Katılım Bankacılığının Önünde Yer Alan Problemler

Kuruluşundan bu yana, Müslüman nüfusun yoğun talebinin de etkisi ile birlikte katılım bankacılığı ciddi şekilde büyümüş ve büyümeye de devam edeceği görülmektedir. Sayıları 300'den fazla olan faizsiz bankaların küresel anlamda Müslüman nüfusun yalnızca %10'luk kısmına isabet eden bir pazar payına denk geldiği göz önünde bulundurulduğunda pazarın yavaş şekilde geliştiği ve yıllık %10-15 bandında bir büyüme potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Artan büyüme eğilimiyle beraber faizsiz bankaların birtakım problemler ile karşılaştığı görülmektedir. Bu problemlerden bir kısmı doğal yapılarından, bir kısmı sistemlerinin yeniliğinden ve bir kısmı da hızlı şekilde büyümelerinden kaynaklıdır.⁷⁹

Yasal Engellerin Oluşu

En sık karşılaşılan sorun, finans yasalarının ve ticaret yasalarının genelde temelinde faiz barındırıyor olmasıdır. İslami esaslara göre faaliyette bulunan kurumlar yasal düzenlemelerde bulunan faizden uzak durma hususunda sorun yaşarken, İslami uygulamaların da kanunlarda yer almaması ayrı bir problem olarak karşılırlarına çıkmaktadır. Yerel hukuk kurallarına uygun olarak yapılan bir sözleşme İslam hukukuna

⁷⁸ TKBB, **Türk Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı 2016**, TKBB Yayınları-Genel Sunumlar, Aralık 2016, s.22.

⁷⁹ Erdoğan, Doğa, Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları, Marmara Ün. Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, 2011, s.79.

aykırı olabiliyorken, İslami esaslara göre yapılan bir sözleşme de faaliyette bulunulan ülkenin yasalarıyla uyumsuzluk gösterebilmektedir.

Yetişmiş Personel Konusunda Karşılaşılan Zorluklar

Katılım bankalarında çalışacak personelin, konvansiyonel bankalarda çalışanlardan farklı olarak birtakım bilgi, yetenek ve uzmanlığa sahip olması buna ek olarak da İslami prensiplere adaptasyonu ve bağlılığının olması gerekmektedir. Bu da katılım bankacılığının konvansiyonel bankacılıkta var olan olgulardan farklı düşünmeyi gerektiren alternatif bir sistem oluşundan kaynaklanmaktadır.

Katılım bankaları ihtiyaç duyulan personel açıklarını konvansiyonel bankalardan karşılamaya çalışmaktadırlar fakat bu durumda konvansiyonel bankalarda çalışan eğitimli kişilerin katılım bankacılığına geçmeleri uzun vadeli kariyerlerinden vazgeçmeleri şeklinde algılanmaktadır.

Sistemin Geçmişinin Uzun Olmayışı

Yaklaşık elli yıldan oluşan bir uygulamaya sahip olmasıyla katılım bankacılığı sistemi çok yeni bir sistemdir. Bu sürenin yeterli olmayışı, yatırımcılara yeteri kadar güven sağlayamamakta, hatta bu kurumlara şüpheyle yaklaşmasına yol açmaktadır. Bu sistemin yeteri kadar tanınmamış olması, katılım bankalarının payını etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Destekleyici Kurum Eksikliği

Bir bankanın sisteminin kurulması ve başarılı olabilmesi için destekleyici kuruluşların ve bağlı kurumların geliştirilmesi şarttır. Katılım bankacılığının faaliyetlerinde başarılı olabilmesi için de aynı şekilde; ekonomistlere, hukukçulara, İslam hukukçularına, denetçilere, danışmanlara ve finansal analistlere ihtiyacı bulunmaktadır. Bu alanda bulunan eksiklik Katılım bankacılığın geçmişinin oldukça yeni oluşuna bağlanabilir

Türkiye’de katılım bankalarının bir birliğe kavuşması ancak kuruluşlarından 15 yıl sonra gerçekleşebilmiştir. Özel Finans Kurumları Birliği 2001 yılında yasal bir

düzenleme ile oluşturulmuştur. Zaman ilerledikçe bu kurumların mazisi, birikimleri pratik ve bilimsel çalışmalarla artacak ve buna bağlı olarak üst kurumların da sayısı artacaktır.⁸⁰

Temerrüt Sorunu ve Gelirde Yaşanan Kayıplar

Faizsiz finans kurumları kredilerinin borçlarını zamanı geldiğinde ödeyemeyen müşterilerine yapıları gereği temerrüt faiz oranı uygulamamakta, temerrüt faizi yerine bir sonraki kredi taksit ödemelerinin geç ödenen miktarı ve süresi kadar erkene almak kaydıyla yeni düzenleme yapmakta, sonraki proje vadesinin geç ödemedi kaynaklı zararı telafi edecek şekilde öne çekmekte ya da borcunun dövize çevrilmesi kaydıyla döviz üzerinden takip etmekte ve bunun gibi farklı yöntemlerle her iki tarafın da ekonomik bakımdan sıkıntıya düşmesini engelleyerek ödemenin gecikmesinden kaynaklı zararı telafi etmesi yolunu seçmektedir.⁸¹

İslami bankaların temerrüt faizi uygulamıyor olmalarını, temerrüt faizi şeklinde sağlanacak gelirler içerisinde mahrum kalınan bir gelir olması sebebiyle İslami bankalardaki problemler başlığı altında incelense de aslında bu uygulama, söz konusu kuruluşların temel esaslarıyla aynı şekilde örtüşen bir durum ve ödeme niyetinde olan borçlular için ise bir kolaylık şeklindedir. İslami bankaların, ticari herhangi bir kaygı taşımadıkları konusundaki bir diğer örnek de bu bankaların yurtdışındaki örneklerinde sosyal servisler ile zekât fonlarına yer verilmesi gösterilebilir. Diğer yandan ülkemizde zekât fonuna sahip olmayan katılım bankalarının çeşitli alanlarda sosyal yardımlarda bulundukları ve katılım bankalarının öğrencilere burs vermeleri örnek gösterilebilir.⁸²

Faiz hususunda din yasaklayıcı bir yaklaşım izlerken, laik hukuk sistemi faizin serbest olmasına izin vermiştir. Bu yüzden laik hukuk sistemi ile dini hukuk sisteminin faize verdiği anlam tamamen ayrıdır. İslamiyet uğranılan zararın telafisi konusunda tazminatın talebi hakkını serbest bırakmıştır ve bunu faizden ayrı tutmaktadır. Türk

⁸⁰ Loqman, Muhammad. “Islamic Banking and Business Laws With Economic Development”, İslam & Development in Asia, Institute of Islamic Understanding Malaysia, Kuala Lumpur, 1998, s.39.

⁸¹ Budur, Erdem. Türkiye’de Özel Finans Kurumlarının Yeniden Yapılandırılması, **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniv. S.B.E. İktisat Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2003, s. 112.

⁸² Ersöz, Halis Yunus. **Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişmesinde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, 2007, İstanbul. S.36.

Hukuku'nda ise para borcunun ifası durumunda gecikmiş bir borç için tazminat talep edilmekte ve buna temerrüt faizi denmektedir.⁸³ İslam hukukçularının temerrüt faizi ile ilgili görüşleri, uygulama adı ne olursa olsun faiz içermediği ve alacaklının, borçludan uğradığı zarar kadar tazmin hakkının bulunduğu (enflasyon oranını aşmayan kısmı için) ve bunun bir nevi tazminat olduğu yönündedir. Fakat yukarıda yer verildiği üzere bu hakkın kullanılmaması ve gerçek anlamda zor durumda olan borçlu kişiye kolaylık gösterilmesi dini bakımdan tercih edilmesi gereken bir davranıştır. Nitekim İslami bankalardaki tutum, ödemesinde gecikme yaşayan müşteriye kolaylık sağlanması yönündedir.

Klasik bir bankaya bakıldığında, kredi kartına ait borcun gecikmesi durumunda belli bir oranda faiz tahsil edilmektedir. Hatta bu oranların yüksek olması ve bu yüksek oranların sebep olduğu aile dramları ve iflaslara ilişkin yaşanan olaylar birçok gazetede ve televizyon kanalında haber olmuştur. Bütün bu açıklamaların temelinde yatan temel husus, borçlunun borcunu ödeme niyetinde olmasıdır. Elbette İslami bankalar da kendi menfaatlerini gözetmek gibi, müşterilerinin çıkarlarını da korumak gibi sorumluluklara sahiptir. Her ne kadar alacaklarını tahsil etmeleri hususu yerine müşterisinin temerrüde düşmesini fırsat bilip bundan menfaat sağlamaya çalışma tutumunun yanlış olduğu konusunda İslami bankaların sergiledikleri net tavır elde edilmesi mümkün olan gelirden mahrumiyet olarak görülse de etik açısından ve kendi imajları açısından bahsi geçen mahrumiyetten daha büyük kazanımlar sağlamalarına imkân sağlamaktadır.⁸⁴

⁸³ Battal, Ahmet. **Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden ÖFK**, BTHAE Yayınları, Ankara, 1999, s.10.

⁸⁴ Erdoğan, Doğa. Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, 2011, s.82.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KATILIM BANKACILIĞINDA KULLANILAN YÖNTEMLER

3.1. Katılım Bankacılığında Fonun Toplanma Yöntemleri

Katılım bankaları da faizsiz bankalardaki gibi iki farklı hesap şekli kullanarak fon toplamaktadırlar ve bu fonlara katılım fonu denmektedir. Bunlardan birincisi vadesiz hesaplardan oluşan özel cari hesaplar, ikincisi ise vadeli hesaplardan oluşan kâr ve zarara katılma hesapları olarak adlandırılmaktadır. Katılma hesaplarına bazı ülkelerde yatırım hesabı da denilebilmektedir.

Katılım bankalarının çalışma esasları Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından hem düzenlenmekte hem de denetlenmektedir. Özel cari hesaplar için ve katılma hesapları için BDDK çalışma esasları belirlemiş olup, katılım bankalarına faaliyetlerini bu esaslara uygun şekilde gerçekleştirme zorunluluğu getirmiştir. TCMB ve BDDK'nın hazırlamış olduğu ve Resmî Gazete'de yayımlanan yönetmelikler kapsamında katılım fonlarına ilişkin genel koşullar şu şekildedir:⁸⁵

- Özel cari hesaplar ile katılma hesapları karşılığında, hesap sahibine belli bir getiri garantisi verilememesine ek olarak, katılma hesaplarında, yatırılmış olan anaparanın müşteriye eksiksiz şekilde geri ödenmesi de garanti edilemez.
- Katılım fonu hesaplarındaki müşterinin talepte bulunma hakkı ve bankanın ödeme yükümlülüğü; özel cari hesaplara yatırılmış olan tutar kadar, katılma hesaplarında ise vade sonundaki birim değer kadardır.
- Katılma hesaplarının işletilmesi sonucu ortaya çıkan kâr veya zarar, para cinsi bazında her vade grubunun toplam katılma hesapları içerisindeki ağırlığı oranınca bu hesaplara dağıtılır.

⁸⁵ Resmî Gazete, 01.11.2006, s.26333, *Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*.

- Kanunun 144'üncü maddesinde yer alan hükümlerin saklı kalması koşuluyla, katılım bankaları, katılma hesaplarının işletilmesi sonucu oluşacak kâr / zarara katılma oranlarını, zarara katılma oranının kâra katılma oranının yüzde 50'sinden az olmaması koşuluyla, para cinsi, tutar ve vade grupları bazında ayrı ayrı belirleyebilmektedir.

- Katılma hesabının açıldığı zamanda geçerli olan kâr ve zarara katılma oranı müşterinin hesap cüzdanına kaydedilmektedir ve bu kayıt, Kanunun 144' üncü maddesinde yer alan hükümler saklı kalmak kaydıyla vade bitimine kadar değiştirilememektedir.

3.1.1. Özel Cari Hesap

Katılım bankalarında açılabilen, istenildiğinde bir kısmı veya tamamı her zaman geri çekilebilen ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri sağlamayan hesaplara “özel cari hesap” denmektedir. Özel cari hesaplar Türk Lirasıyla, herhangi bir yabancı para birimiyle veya kıymetli maden (altın, platin, gümüş) olarak açılabilmektedir.

Katılım bankalarında bulunan özel cari hesaplar diğer bankalardaki vadesiz hesaplarla aynı hizmeti sunmaktadır. Katılım bankalarında cari hesaplarda bulunan tutar, hesap sahipleri tarafından istendiği takdirde kısmi olarak ya da tamamen geri çekilebilmektedir.

Özetleyecek olursak özel cari hesapların özellikleri şu şekildedir:

- Katılım bankalarındaki vadeli hesap niteliğinde olan katılma hesabından ayrı şekilde izlenirler.

- Açılış için herhangi bir alt limit yoktur.

- Hesabın işletilmesinden doğan kâr veya zarar tümüyle bankaya aittir.

- Farklı muhasebe hesaplarında izlenmektedirler.

- Özel Cari hesap sahibi olanlar, katılım bankası tasfiye olduğunda mevzuat gereğince devlet ve personelden sonra alacaklılar arasında önceliğe sahiptirler. Ticari

hesaplar hariç olmak üzere cari hesabın 100 Bin Türk Lirası'na kadar olan kısmı “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” kapsamındadır.

Uygulamaya bakıldığında tasarruf sahiplerinin bu hesap türünü seçme nedenleri arasında; paralarını güvenilir ve inandıkları esaslara uygun şekilde bankacılık faaliyetinde bulunan bir sistemde korumak, bu hesap vasıtasıyla ödeme işlemlerini ve para transferlerini yapabilmelerine olanak sağlamak gibi nedenler sayılabilir.⁸⁶

Cari hesaplarda vade bulunmaz ve bu hesaplardaki tutarın işletilmesinden doğacak olan risk ve getirilerin tamamını katılım bankası üstlenir. Cari hesaplar, katılım bankalarında kaynak maliyetini minimize, kârlılığı ise maksimize eden hesaplar şeklinde de düşünülebilir.⁸⁷ Bu sebepten katılım bankaları cari hesap bakımından pazardan daha çok pay alabilmek adına ciddi bir rekabet içerisinde bulunmaktadırlar. Kısacası cari hesaplar istendiği zaman kısmi olarak veya bütün olarak çekilebilir, anaparanın garantisi bulunmaktadır ama herhangi bir getirisi bulunmamaktadır.⁸⁸

3.1.2. Katılma Hesabı

Katılma hesapları, katılım bankalarına yatırılmış olan tasarrufların yine bu bankalar yoluyla işletilmesi sonucu ortaya çıkacak kâr veya zarara ortak olma sonucunu veren, karşılığında tasarruf sahibine öncesinde belli olan herhangi bir kazanç ödenmeyen ve yatırılan anaparanın da eksiksiz şekilde geri ödenmesini garantilemeyen fonlardan oluşan hesaplara denmektedir. Bu hesaplar esasında katılım bankacılığı sisteminin temelini oluştururlar ve katılım bankaları bakımından en çok tercih edilen fon kaynaklarıdır.

Tasarruf sahibi hesaba para yatırmak suretiyle sermayeyi sağlamakta, katılım bankası ise emeğini ortaya koymaktadır. İki taraf arasında olan bu sözleşmeye kâr ve zarara ortak olma sözleşmesi denmektedir.⁸⁹ Kâr payı temelinde çalışan finansal

⁸⁶Özulucan, Abitter ve Fevzi Serkan Özdemir. **Katılım Bankacılığı: Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar & Bağımsız Denetim**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2010, s. 26.

⁸⁷Kaçmaz, Ahmet. “Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi”, **Yüksek Lisans Projesi**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2009, s. 3.

⁸⁸Yılmaz, Osman Nihat. **Faizsiz Bankacılık İlkeleri**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2010, s. 33-37.

⁸⁹Şahin, Ekrem. “Türkiye’de Düünden Bugüne Katılım Bankaları”, **Yüksek Lisans Tezi**, Kadir Has Ün. S.B.E. İşletme Ana Bilim Dalı, 2007, s. 65-75.

sistemlerde, yatırım yapılan projede zarar edilme ihtimali de bulunmaktadır. Bu sebeple parasını katılma hesabına yatıran bir müşterinin vade bitiminde hangi oranda kâr payı alacağını kesinliği bulunmamaktadır. Buna ek olarak hesap sahibinin vade sonunda anaparanın tamamını geri alabileceğinin de garantisi yoktur. Tasarruf sahibinin talep etme hakkı ve katılım bankasının geri ödeme yükümlülüğü birim hesap değeri tutarına göre hesaplanmaktadır.⁹⁰

Katılma Hesaplarında Kâr ve Zararın Paylaşımı

Faizsiz bankacılık esasları, içerisinde risk unsuru barındıran ortaklığı teşvik etmektedir. Bu ortaklık kimi zaman mini yatırım kimi zaman da büyük yatırım şeklinde olabilmektedir. Ortaklığın şekli ve ortakların kâr veya zarardan alacakları paylar büyük önem arz etmektedir. Sermayesi olan ya da elinde tasarrufu bulunan gerçek ya da tüzel kişiler, bir katılım bankasına başvurmak kaydıyla bunu değerlendirmeyi isteyebilirler. Sonrası katılım bankası "işletmeci ortak" sıfatıyla vade ve tutar bazında belirlemiş olduğu kâr ve zarara katılma oranlarınca fonu kabul eder ve işletir. Elde ettiği kâr veya zararı ise baştan belirlenmiş olan oranlarda fon ile paylaşır ve bunu fon sahiplerine kâr payı şeklinde dağıtır.

Katılma hesapları ile alakalı en çok sorulan sorulardan biri de hesap sahibinin vadeden önce parasını çekmesi durumudur. Katılım bankasının onayı olması şartıyla vade öncesinde çekilen katılma hesaplarında müşteriye, hesabın ait olduğu vade diliminin hesabın kapandığı tarihte kâr göstermiş ise o güne kadar hesap sahibi tarafından yatırılmış olan tutar kadar, zarar göstermiş ise de birim hesap değeri miktarınca ödeme yapılmaktadır.

Havuz (Fon) Sistemi

Katılım bankalarında, yapısına ve işletilmesine göre birden fazla hesabın bir arada olduğu hesap gruplarına havuz veya fon denmektedir. Katılım bankaları döviz cinsleri bazında çeşitli havuzlar oluşturabilmektedir.

⁹⁰Kaçmaz, Ahmet. "Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi", **Yüksek Lisans Projesi**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2009, s. 3.

Havuz (fon) sisteminde yer alan fon sahiplerinin o havuza yatırdıkları fonlar birlikte yönetilmektedir. Böylece bazı hesapların atıl kalmasının, birtakım hesaplarda fazla kâr elde ederken diğer hesaplarda zarar edilmesinin de önüne geçilmiştir. Her bir fon sahibine, kullandırılan fonlardan doğan kâr veya zarar, havuzdaki ağırlığına bağlı olarak paylaşım oranına göre yansıtılır.⁹¹

Katılım bankacılığı uygulamalarında iki türlü havuz yapısı bulunmaktadır. Bunlardan ilkinde genel fon havuzları, ikincisine özel fon havuzları denmektedir.

a) Özel Fon Havuzları

Katılım bankaları, TMCB tarafından tespit edilmiş hesap vadesine ve hesap türüne bağlı kalmadan önceden belirli olan proje ve yatırım finansmanlarında kullanılmak üzere özel hesaplarda fon toplamak kaydıyla vadesi üç aydan az olmayacak şekilde özel fon havuzları oluşturabilmektedir.⁹²

Bu fon havuzlarına “özel fon havuzları” denmektedir. Bu fonlar genel fon havuzlarına oranlar daha statik bir formdadır. Fon girişi ve çıkışı sadece belirli tarihlerde yapılabilmektedir, bu nedenle bu hesaplara günlük bazda herhangi bir kâr payı dağıtılmamaktadır. Bu şekilde toplanan fonlara ait katılma hesapları, vadeleri itibarıyla diğer katılma hesaplardan ayrı hesaplarda işletilir ve toplanan fonlardan diğer vade gruplarına bir aktarım söz konusu değildir. Finansman süresinin sonunda ise, özel fon havuzları tasfiye edilmektedir.

b) Genel Fon Havuzları

Genel fon havuzlarında daha dinamik bir form söz konusudur. Fon havuzuna sürekli olarak fon girişi ve çıkışı yapılabilmektedir. Özel fon havuzlarına göre daha esnek bir yapısı vardır. Havuz bakiyesi sürekli değişmektedir, buna bağlı olarak da kâr payı hesaplamaları günlük olarak takip edilmektedir.

⁹¹ Tunç, Hüseyin. *Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul, Nesil Yayınları, 2010, s. 196.

⁹² Resmi Gazete, 01.11.2006, s.26333, *Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*.

Cari Hesaplar ile Katılma Hesaplarının Havuz Sistemi İçerisindeki İşleyişi

Bölüm başında belirtildiği gibi katılım bankalarında cari hesaplara herhangi bir şekilde kâr payı ödenmemektedir. Ancak bu kuralın, fon kaynaklarının atıl olarak bekletilmesi anlamına geldiği de düşünülmemelidir. Çünkü katılım bankasının cari hesapları istediği şekilde kullanma hakkı bulunmaktadır. Katılım bankalarının çoğu bu hakkını kullanmakta olup cari hesapları işletmek kaydıyla ya gelir elde etmekte ya da likidite amacıyla kullanmaktadır.

Süreçte öncelikle fon sahipleri cari hesaplara fonlarını yatırmaktadırlar. Katılım bankaları cari hesaplarda oluşan parayı kendi özkaynağıymış gibi değerlendirerek kredi şeklinde kredi müşterilerine kullanırmaktadır. Fon kullandırım işleminin sonunda elde edilen kârlar fonu kullanan tarafın payına düşen kısım düşüldükten sonra tekrar katılım bankasına dönmektedir.

Katılım bankası eğer bu işlemde kâr elde etmişse fonun kaynağı olan cari hesap müşterilerine bu kârdan herhangi bir kâr payı ödemesinde bulunmaz çünkü kullandırım aşamasında cari hesap fonlarını kullandığı için aslında tüm riski kendisi üstlenmiştir.

Katılma hesaplarının havuz sisteminde ise başlangıçta fon sahipleri katılma hesabı açtırdıktan sonra ilgili hesaba fonlarını yatırır. Daha sonra bu fonlar katılım bankası tarafından kredi başta olmak üzere çeşitli finansman yöntemleriyle müşterilerine kullanır. Kullandırılan fon sonucu doğan kâr veya zarar katılım bankası ile fon arasında paylaşım oranlarına göre paylaşılır. Daha sonrasında fon payına düşen tutardan, fon ile ilgili diğer giderler (TMSF primi, genel karşılık v.s.) düşüldükten sonra kalan kâr ise fona iştirak eden katılma hesapları sahiplerine katılım ve paylaşım oranları nisabınca dağıtılır. Yalnız katılma hesabı sahiplerinin kâr payı alabilmeleri için vade bitimini beklemeleri şarttır.

Katılma Hesaplarının İşleyişi ve Kâr Dağıtım Metodu

Katılma hesaplarının nasıl işlediğini ve ilgili hesaplara kâr dağıtımının nasıl gerçekleştirildiğini anlayabilmek için öncelikle bazı temel kavramların anlaşılması gerekmektedir. Bu nedenle ilk olarak birim değer, hesap değeri ve birim hesap değeri kavramların tanımları üzerine durulacaktır.

Birim Değer

Katılma hesaplarında işletilen fonlardaki kâr veya zarar değişimini gösteren birime “birim değer” denmektedir. Birim değer, kâr ve zararın kaydedildiği gün, türlerine göre ayrılmış fonda bulunan aktif toplamının mevcut hesap değerine bölümüyle bulunmaktadır.

Birim değer günlük olarak hesaplanmaktadır. Bankanın hesaplarına fon kabul ettiği ilk gün için birim değer 100 olarak kabul edilmektedir.⁹³ Fonların işletilmesi sonucu ortaya çıkan günlük gelir, banka ile fon arasında paylaşım oranlarına göre paylaşılır.

Fon gelirinden fon giderleri (özel ve genel karşılık gideri, TMSF primi gideri) çıkarıldıktan sonra kalan dağıtılabilir tutar, bir önceki güne ait toplam birim hesap değeriyle toplanır ve hesap değeri toplamına bölünerek yeni birim değer hesaplanmış olur.

Hesap Değeri

Katılma hesaplarına fon kabul edilen ilk gün hesap sahibinin yatırmış olduğu miktarın, 100 olarak kabul edilen birim değere bölümü sonucunda hesap değeri elde edilmiş olur. Kısacası hesap değeri, mevduat sahiplerinin fon mevcuduna katılma oranını göstermektedir.⁹⁴

Birim Hesap Değeri

Birim hesap değeri; fon bakımından valör nedeniyle kâr/zarar hesaplamasına dâhil edilmeyen hesaplar hariç olmak üzere katılma hesaplarının herhangi bir tarihteki toplam bakiyesini göstermektedir. Birim hesap değeri, ilgili tarih itibarıyla hesaplardaki anapara ile dağıtılmış ve dağıtılacak kâr payı toplamından oluşmaktadır.

⁹³ Türkmenoğlu, Rüveyda Ebru. “Katılım Bankacılığı ve Türkiye’de Finansal Yapı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, 2007, s. 47.

⁹⁴ Coşkun, Alper. “Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniv. S.B.E. İktisat Politikası Bilim Dalı, 2008, s. 39.

Özetleyecek olursak, denklik şu şekilde olacaktır:

Birim Hesap değeri	=	Katılma hesapları toplamı (+)	=	Hesaplarda bulunun anapara (+)
		Valör nedeniyle kâr/zarar hesaplamasına dâhil edilmeyen katılma hesapları (-)		Dağıtılmış kâr payı (+)
				Dağıtılacak kâr payı (+)

Birim hesap değeri, bireysel hesap sahibi açısından herhangi bir zamandaki bireysel hesap durumunu gösterir. Birim değer ile hesap değerinin çarpımı sonucunda oluşmaktadır. Formülü aşağıdaki şekildedir:⁹⁵

$$\text{Birim Hesap Değeri} = (\text{Birim Değer}) \times (\text{Hesap Değeri})$$

Bir Havuz (Fon) için Kâr Dağıtım Hesaplama Süreci

Katılım bankalarındaki birim değer ve kâr payı hesaplamaları, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) 'nın mevduat ve katılım fonu kabulüne ilişkin yönetmeliğine uygun şekilde ve günlük olarak yapılmaktadır. Buna ek olarak katılma hesaplarına para yatıran hesap sahipleri kâr paylarını hesabın vadesinde alabilmektedirler. Özetlemek gerekirse bir havuz için kâr dağıtım süreci şu şekilde olmaktadır:

İlk olarak her bir fonun işletilmesi sonucunda ortaya çıkan günlük fiilî gelir hesaplanır. Sonrasında bu fiili gelir her bir hesap grubunun ağırlığına ve paylaşım oranına göre fon ile kurum arasında paylaşılır.

İkinci aşama olarak fondaki arızı gelir ve gider artışları hesaplanır. Arızı gelirler; daha önce terkin edilmiş olan yani bankanın aktiflerinden silinmiş olan alacakların tahsil edilen fon paylarından, gecikmiş olarak tahsil edilmiş alacaklardan dolayı yazılan zararların (özel karşılık) tahsilât dolayısıyla iptalinden ve normal kredilerin belli bir oranı

⁹⁵ https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, erişim tarihi: 24.07.2018

kadar (1. Grup %1, 2. Grup %2) mevzuat dolayısıyla yazılan zararların (genel karşılık) kredi hacmindeki düşüş dolayısıyla azalmasından meydana gelmektedir.

Arızı giderler ise gecikmiş alacaklardan dolayı yazılan zararların (özel karşılık) fon payı artışı ve genel karşılık gideri fon payı artışı ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) 'na katılma hesapları için ödenecek prim artış toplamından oluşmaktadır.

Üçüncü ve son olarak da katılım bankası, fonun günlük geliri ile arızı geliri toplamından arızı giderleri düştükten sonra kâr paylarında hızlı bir dalgalanma olmaması ve katılma hesabı sahipleri için güven zedeleyici bir durum meydana gelmemesi için fon adına ihtiyati karşılık gideri ayırabilir veya daha önce ayrılmış bir tutarı da kullanabilir. Bu şekilde günlük dağıtılacak kâr veya zarar hesaplanmış olur.

Son olarak bir önceki günün birim hesap değerleri ile dağıtılacak kâr veya zarar, her hesap grubu bazında ayrı ayrı toplanır ve çıkan sonuç her grubun hesap değerleri toplamına bölünür, böylelikle fonun bir gün sonra geçerli olacak birim değerleri de hesaplanmış olur. Özetle;⁹⁶

1. Günlük fiili gelir hesaplanır. Banka ile katılma hesapları sahipleri arasında gelir paylaşımı yapılır.
2. Fona ilişkin arızı gelir ve giderler hesaplanır.
3. Günlük olarak dağıtımı yapılacak kâr veya zar hesaplanır.
4. Fon için yeni birim değer hesaplanır.
5. Fondaki hesap sahipleri için ayrı ayrı yeni birim değer hesaplanır.

⁹⁶ TKBB, *Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?* ,2011.

Katılma Hesapları ile Konvansiyonel Bankacılık Vadeli Hesaplarının Karşılaştırılması

Konvansiyonel bankaların gelir modelinin temelinde faiz sistemi, katılım bankalarının gelir modeli temelinde ise kâr payı sistemi yer almaktadır. Her iki bankacılık türünde de fon kullandırım işlemlerinin sağlıklı işleyebilmesi için, toplanan fonların fon kullanan müşterilere belirli bir süreliğine tahsis edilmesi gerekmektedir. Bunun için de fon sahiplerinin sağladıkları fonları ilgili süre içerisinde geri çekmemeleri arzu edilmektedir.

Bu sebepten her iki bankacılık türünde de fon sahiplerinin fonlarını bankadan geri çekmemeleri için bu kişilere kazanç elde etme imkânı sunulmakta olup, parasını bankadan çekmemesi hususunda ikna edilmesi gerekmektedir. Konvansiyonel bankalar bu işlemleri müşterilerine vadeli mevduat hesabı açarak, katılım bankaları ise katılma hesabı açarak gerçekleştirmektedirler.

Birbirinden farklı olan bu iki bankacılık sisteminin kullandığı hesap türleri ve müşteriye sundukları gelir modelleri arasında aşağıdaki tabloda da özetlendiği gibi birtakım farklılıklar bulunmaktadır.

Öncelikle katılma hesaplarında müşterinin aldığı gelir kâr payı geliri iken vadeli hesap müşterilerinin aldığı gelir faiz geliridir. Katılma hesaplarından elde edilecek kâr payı geliri vade sonunda belli olurken konvansiyonel bankacılık vadeli hesaplarında müşterinin kazanacağı faiz geliri baştan belirlenmektedir.

Sonuç olarak vadeli hesaplarda, müşterinin anaparası ve faiz geliri baştan garanti altındadır. Bu para ile elde edilecek kârın veya zararın müşteriye etkisi bulunmamaktadır. Fakat katılma hesaplarında müşteri ile banka arasında kâr-zarar ortaklığı esastır.

Kâr Payı ve Faiz'in Karşılaştırılması

Kâr payı ve faiz, halk arasında aynı gibi algılanan ama aslında birbirinden ayrı 2 farklı kavramdır. Aralarındaki önemli ve belirgin farklılıklara ilerleyen sayfalarda değinilecektir.

Tablo 8: Kâr Payı – Faiz Karşılaştırması

Katılma Hesapları ve Kâr Payı	Vadeli Hesap ve Faiz
Müşteriler kâr payı getirisi elde eder.	Müşteriler faiz getirisi elde eder.
Vade sonunda belli olur.	Vade başında bellidir.
Vade sonundaki bakiye üzerinden kâr payı elde edilir.	Vade başındaki bakiye esas alınır.
Vadeden önce para çekilişine izin verir.	Vadeden önce para çekildiği takdirde vade bozulur.
Anapara ve kâr payı getirisinin garantisi yoktur.	Anapara ve faiz getirisi garantisi vardır. Getiri sabittir ve önceden bellidir.
Ödenecek kâr payı, toplanan fonların kullanılması sonucu elde edilen kârdan ödenir.	Ödenecek faiz, bankanın kârına bağlı değildir.

Kaynak:https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf, (24.07.2018)

Faiz oranı ile kâr payı oranı genelde birbirlerine yakın oranlarda seyretmekle beraber piyasa şartlarına göre kimi zaman faiz oranı kimi zaman da kâr payı oranı yüksek olmaktadır. Örnekte kullanılan tarih aralığında faiz oranı kâr payı oranından daha yüksek gerçekleşmiştir. Önemli olan hangi sistemin daha fazla getiri sağladığı değil, iki sistem arasındaki “baştan belirlilik” ve “sonradan belirlilik” özelliklerinin vurgulanmasıdır.

Konvansiyonel bankacılık sisteminde faiz oranı “baştan belirli” dir. Örneğin; müşteri konvansiyonel bankaya geldiğinde 1 ay sonra kazanacağı faiz geliri daha o günden belirlidir.

Ancak katılım bankasına gelen müşteri için o gün bile kazanacağı kâr payı oranı belirli değildir. Banka yetkilileri sadece geçmiş aylarda diğer müşterilere kazandırdıkları kâr payı oranlarını göstermek suretiyle müşteriye bir örnek başarı sunarlar.

Müşterinin 1 ay sonra kazanacağı kâr payı geliri ancak vadenin bitimini izleyen ilk iş günü sonunda belli olur. Valör uygulaması nedeniyle yatırılan para ertesi gün işleme alınmaktadır. Bu nedenle katılım bankacılığındaki kâr payı geliri “sonradan belirlilik” özelliğine sahiptir. İşte bu nedenle katılım bankacılığında ticaretin helallliğini sağlayan

risk unsuru devreye girmektedir. Kâr payı sistemi ise kâr ve zarar ortaklığı prensibine göre işlemektedir.⁹⁷

Katılım Bankalarının Kâr Payı Oranları ile Konvansiyonel Bankaların Faiz Oranlarının Birbirlerine Yakın Olması

Hem konvansiyonel bankalar hem de katılım bankaları kullandıkları yöntemlerde farklılıklara sahip olsalar da sonuç itibarıyla aynı ekonomik sektör içinde yer almaktadırlar. Bu ekonomik sektörün başlıca ürünü, fon kullandırma yani kredidir.

Fon kullandırmada katılım bankaları kâr payı sistemini benimserken, konvansiyonel bankalar faiz benimsemektedir. Farklılık olmasına rağmen ürün ve hizmetlerin müşterilere cazip gelebilmesi için rekabet göstermekte ve fiyatların birbirlerine yakın olmasına özen göstermektedirler. Fiyatların birbirinden uzaklaştığı zamanlarda ise müşterinin diğer sisteme geçişini önlemek için rekabet koşulları gereği fiyatlarını piyasa normallerine çekmek için fiyat ayarlaması yapmaktadır.

Fakat bu fiyatlardaki yakın seyretme durumu ve katılım bankalarının bu konudaki gayreti kamuoyunda yanlış algıya sebep olmuştur. Konvansiyonel bankaların uyguladığı faiz sistemini kullandıkları yönünde yorumlanmıştır. Bir önceki paragrafta da açıklandığı üzere fiyatlardaki bu yakınlık aynı pazarda rekabet edilmesinden kaynaklanmaktadır. Faiz oranı ile kâr payı oranı genel itibarıyla birbirlerine yakın oranlarda seyretmekte olup piyasa şartlarına göre bazen faiz oranı bazen ise kâr payı oranı daha yüksek olabilmektedir.

3.2. Katılım Bankacılığında Fonun Kullandırılma Yöntemleri

Katılım bankacılığında fon toplandıktan sonraki ilk aşama ilgili fonların fon kullanmayı bekleyen müşterilere uygun bir şekilde kullandırılmasıdır. Katılım bankalarında fon kullandırma işlemleri faizsiz finansal metotlara uygun şekilde yapılmaktadır. Katılım bankalarındaki ürün ve hizmet adedi ne kadar çeşitlenirse çeşitlensin, müşterilerine sürekli yenilik sunuyor olsa da sistem altyapısındaki metodoloji

⁹⁷ TKBB, *Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?*, 2011.

aslında bellidir. Yeni ürün ve hizmetler bu metotların geliştirilmesiyle ancak ortaya çıkmaktadır.

Katılım bankacılığında fon kullandırma yöntemlerine isim verilmesi konusunda karşılaşılan en önemli sorun katılım bankacılığında yaygın şekilde kullanılan Arapça isimlendirme ile Türkiye mevzuatında belirlenen isimlendirmenin farklı olmasıdır. Bu bakımdan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Türk mevzuatını şekillendiren en önemli kurumdur.

İlk olarak fon kullandırmanın Türk mevzuatında yer alan isimlendirme yapısını incelemek gerekir. Ancak mevzuattaki isimlendirme ile katılım bankacılığında yer alan global isimlendirmeler arasında birebir eşleşme bulunmamaktadır. Bazen mevzuatta yer alan bir yöntem, katılım bankacılığında yer alan birden fazla yöntemin karışımı şeklinde yorumlanabilmektedir.

Bankacılık Kanunu'na Göre Fon Kullandırma Yöntemleri

19.10.2005 tarihli ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kapsamında hazırlanmış olan “Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik” in 19.Maddesi ve yine Kanun’un 48’inci maddesinin ikinci fıkrasına göre kredi sayılacağı belirtilen finansman yöntemleri ve onlara ilişkin usul ve esaslar aşağıda detaylı olarak yer almaktadır:⁹⁸

Kurumsal Finansman Desteği: Katılım bankası ve fonu kullanıcısı işletme arasında yapılacak sözleşme çerçevesinde, işletmenin ihtiyaç duymuş olduğu her türlü emtia, menkul kıymet, gayrimenkul, hak ve hizmet bedelinin satıcıya ödenmesi şartıyla işletmenin borçlandırılması işlemine denmektedir.

Bireysel Finansman Desteği: Bireysel ihtiyaçlar kapsamında, gerçek kişilerin doğrudan satıcılardan almış oldukları mal ya da hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından doğrudan satıcıya ödenmesi şartıyla alıcının borçlandırılması işlemine denmektedir.

⁹⁸https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1701bankalarin_kredi_islemlerine_iliskin_yonetmelik.pdf, erişim tarihi: 24.05.2018

Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı: Katılım bankaları tarafından gerçek veya tüzel kişilerin bütün faaliyetlerinden ya da belirli olan herhangi bir faaliyetinden ya da belli bir mala ilişkin alım satımdan doğacak kâr veya zarara katılmak üzere bu kişilere fonun kullandırılmasına denmektedir.

Bu yöntemle göre fon kullandırmak için, fonu kullanan gerçek veya tüzel kişilerle "Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi"⁹⁹ düzenlenmesi gerekmektedir. Bankalar, fon kullandırmış olduğu gerçek veya tüzel kişilerin kârına ve zararına, sözleşmede belirlenmiş olan oranlara istinaden katılır. "Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırım Sözleşmesi" nde, bankaların kâr ve zarardan alacağı paylar ve varsa da alacağı teminatlar açık bir şekilde belirtilir. Bu sözleşmede, önceden belirlenmiş tutarda kâr garanti edilmesine dair hükümler hiçbir şekilde yer alamaz.

Finansal Kiralama: Taşınır ve taşınmaz malların 10.6.1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu'nun ilgili hükümleri çerçevesinde, katılım bankası tarafından temin edilmek suretiyle kiraya verilmesi işlemidir.

Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı: Katılım bankası ile fon kullanan arasında düzenlenecek yazılı bir sözleşme çerçevesinde, mal karşılığı vesaik mukabilinde fon kullandırılması işlemidir.

Ortak Yatırımlar: Kanun'un 56'ncı maddesinin birinci fıkrasındaki sınırlamalar dikkate alınmak suretiyle, gelişme potansiyeli bulunan ve kaynak ihtiyacı olan şirketlerin sermayelerine, taraflar arasında düzenlenecek sözleşme hükümleri çerçevesinde edinilecek ortaklık paylarının en çok yedi yıl içinde halka arz yoluyla elden çıkarılması koşuluyla, katılım bankalarınca iştirak edilmesi veya belirli bir yatırımın finansmanı amacıyla oluşturulacak fonlara katılmasıdır.

Sermayeye iştirak şeklindeki yatırımlar için düzenlenecek sözleşmelerde ise, sermayesine iştirak edecek olan şirketin yönetimi hususu başta olmak üzere tarafların hak

⁹⁹<http://katilimfinansdergisi.com.tr/kar-zarar-ortakligi-yatirimi-karli-ve-ogreticidir/>, (24.05.2018)

ve yükümlölükleri ile sermayenin halka arzı sürecine ilişkin tüm hükümlere yer verilmesi zorunludur.¹⁰⁰

Katılım Bankacılığında Bulunan Temel Fon Kullandırma Yöntemleri

Katılım bankacılığında yer alan fon kullandırma yöntemlerinin isimlerine bakıldığında İslam hukuku alanından alındıkları ve Arapça kökenli oldukları görölmektedir. İlerleyen sayfalarda murabaha, mudarebe, müşareke, icare, selem, istisna ve sukuk yöntemleri hakkında özetleyici bilgilere yer verilecektir.

3.2.1. Murabaha

Murabaha (murâbaha), “bir malı kârlı şekilde satmak” anlamına gelmektedir. Bankanın, müşterisinin ihtiyaçları çerçevesinde bir mal ya da hizmeti satıcısından peşin olarak alıp üzerine kârını eklemek suretiyle o müşteriye vadeli şekilde satması işlemi, katılım bankacılığında murabaha şeklinde adlandırılmaktadır. Bu nedenle murabaha işlemi genelde “peşin alınan malın vadeli satımı” işlemi olarak bilinmektedir. Katılım bankaları murabaha işlemiyle müşterilerine çeşitli ürün ve hizmeti faizsiz bir şekilde satın alma imkânı sunmaktadır.

Vadeli ürün satma işlemi çok eskilere dayanmaktadır. Ticaretin doğası gereği müşterilerin maddi imkânları, satın almayı istedikleri ürün ve hizmetlere her zaman yetmez. Bu nedenle bu ürün ve hizmetleri vadeli olarak almak güven esasına dayanmaktadır. Eğer bu güven sağlanamazsa üçüncü bir kişi olan tarafın girmesiyle bu işlemin güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesi ihtiyacı ortaya çıkar.

Ticaret sahasında vadeli satış işlemleri geçmiş zamanlarda İslam dünyasında da yaygın olarak uygulanmıştır. Yerli tüccarların yanı sıra yabancı tüccarlar da ürünlerini vadeli şekilde satmıştır. Bu vadeli satışlarda noterlik görevi kadılar tarafından üstlenilmiştir. Vadeli satan kişi ya da ödünç veren kişi, bu satış ya da ödünç verme

¹⁰⁰**Bankacılık Kanunu,** Kabul Tarihi: 19.10.2005, Kanun Numarası: 5411, Resmî Gazete Tarihi: 01.11.2005, Resmî Gazete Sayısı: 25983 Mükerrer.

işlemini mahkemede tescil ettirir ve bu tescili belgeleyen belgeyi alırdı. Bu şekilde vadeli satışın güvenliği sağlanmış olurdu.¹⁰¹

Katılım bankacılığı sistemi, günümüzde murabaha işlemiyle satış güvenliğini daha değişik biçimlerde sağlamaktadır. Müşterinin malı vadeli olarak temin etmesine olanak sağlar, aynı zamanda malın bedeli de satıcısına peşin şekilde ödenir. Satıcının parasının ödenmesi işlemi ise bankanın güvencesiyle gerçekleştirilmektedir. Ayrıca her şey kayıt altına alınarak resmî kurumlara bildirimleri yapıldığından katılım bankacılığı sistemi, devlete kayıt dışı ekonomiyle mücadelede önemli derecede katkı sağlamaktadır.

Murabaha İşlemi Öncesinde Yer Alan Araştırma Çalışmaları

Murabaha yönteminden yararlanmak isteyen kişi ya da kurumların başvuru işleminde sonra katılım bankalarının yaptığı ilk iş, finansman konusu işlemin katılım bankacılığı kuralları açısından uygunluğu ile ilgili ön çalışma yapmaktır. Bu aşamada şunlara dikkat edilmektedir:

- Katılım bankaları, konvansiyonel bankalardan ayrı olarak, taksitle ödenmesi istenen malın veya mali hakkın gerçekte var olup olmadığını denetler. Mal veya mali hak kapsamında girmeyen ceza, vergi, harç, vize ücreti, borç bedeli ve buna benzer bedeller murabaha yöntemi ile satılamaz.
- Varlığı tespit edilen malların satılabilir olup olmadığını kontrol eder. Eğer mal kamuya zararlı veya satılamaz konumda ise bu işlemi gerçekleştiremez. Katılım bankaları için murabaha yöntemi ile satılamayacak mallara; içki, sigara, domuz eti, kumarhane malzemeleri, kısacası yalnızca haram işlerde kullanılan ürünler vb. örnek olarak gösterilebilir.
- Satışında sorun çıkmayan malların vadeli satıma uygunluğu kontrol edilir. Para niteliğinde olan mallar, faizsiz bankacılıkta taksitli olarak satılamaz. Örneğin, döviz ve külçe altının taksitli şekilde satılmaları birer faizli işlem olarak nitelendirilir.
- Katılım bankası, satıcı ile murabaha işlemi yapmadan önce mal veya mali hakkın müşterisinin sorumluluğunda olup olmadığına bakar. Çünkü söz konusu mal

¹⁰¹ Albaraka Türk Yayınları, **Türkiye’de Özel Finans Kurumları: Teori ve Uygulama**, İstanbul, 2000, s. 157.

veya mali hakkı, katılım bankası satın aldıktan sonra müşteriye satacağından, satıcı ile müşteri arasında daha öncesinde herhangi bir satım sözleşmesi hazırlanmamış olması gerekir. Bir değerlendirme yapılacak olursa, müşteri satıcı ile alışverişi tamamladığını beyan ediyorsa, müşteri katılım bankasına gelmeden önce fatura müşterinin adına kesilmiş ise ve satıcıya bir peşinat ödenmişse mal müşterinin sorumluluğuna geçer. Bu aşamadan sonra katılım bankası malı hiçbir şekilde satın alamaz ve murabaha işlemi gerçekleşemez.

- Katılım bankasının bir alım satım işlemine taraf olabilmesi için ilgili işlemin öncelikle gerçek olması gerekmektedir. Bu sebepten ilk önce işlemin gerçekliği kontrol edilir, sahte olması muhtemel olan işlemler reddedilir. Katılım bankasının, gerçekte var olan ilgili malı satıcıdan alması ve o malı vadeli olarak almak isteyen müşteriye taksitli şekilde satan bir kurum olması gerekir. Bu nedenle konvansiyonel bankacılıktan ayrılan bu özelliğinin korunabilmesi amacıyla sahte olan alım satımlara aracılık etmemesi ve suistimallere karşın temkinli olması gerekmektedir.

Yukarıdaki hususlarda herhangi bir soruna rastlanmadığı durumda ikinci aşamaya geçilir. Bu aşamada müşteri hakkında detaylı bir araştırma yapılır. Müşteriden ödeme gücüne ilişkin belgeler, borcunu ödeyeceğine dair de belirli teminatlar istenir. Sonrasında müşteriye malın taksitli satış fiyatı söylenir. Eğer yapılacak işlem malın bir kısmı için yapılacak ise malın ne kadarlık kısımlarının fonlanacağı konusunda müşteri ile katılım bankası arasında bir anlaşma yapılır.¹⁰²

Murabaha İşleminin Uygulaması

Murabaha işleminin uygulaması ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte aynı ülke içerisinde de ticari örfe göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu farklılık genel uygulamayı değiştirmemektedir ancak bazı spesifik konularda kendini göstermektedir. Murabaha işleminin uygulaması özetle şu aşamalardan geçerek gerçekleşmektedir.

İlk önce murabaha ile bir satın alma işlemi gerçekleştirmek isteyen müşteri ile satıcı arasında ön anlaşma sağlanır. Daha sonra müşteri katılım bankasına gelip satın alma

¹⁰² Aktepe, İshak Emin. **İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**, TKBB Yayınları, İstanbul, 2010, s. 85-87.

talebini belirtir, müşteri ve katılım bankasının arasındaki hedef kâr oranı ile ödeme planı hesaplanır. Bu aşamadan sonra katılım bankası satıcıya sipariş formu gönderir veya katılım bankası müşteriye satın alma için vekâlet de verebilir. Satıcı malı ve faturayı müşteriye gönderir ve katılım bankası da satıcıya parayı peşin olarak öder. Daha önceden belirlenen şartlarla malın müşteriye satışı tamamlanır. Müşteri vadesi geldiğinde malın bedelini katılım bankasına geri öder.

Murabaha İşleminin Aşamaları:

- Satıcı ile müşteri arasında ön bir anlaşma (vaad) yapılır. Bu aşamada sadece fiyat belirlenir. Müşteri bu aşamada malı satın almamaktadır, satıcıya ise herhangi bir peşinat ödememektedir.
- Sonraki aşamada kâr oranı ile ödeme planı belirlenir. Bu da katılım bankası ile müşteri arasında yapılan bir ön sözleşme niteliği taşır.
- Katılım bankası tarafından malın satıcısına sipariş formu gönderilir. Katılım bankası malı böylelikle malı satın alabilir ve müşteriye anlaşılan kâr oranı ile vadesi üzerinden satar. Bu satım, mal kullanılıp tüketilmeden hemen önce gerçekleşmektedir. Sonunda mal ve fatura müşteriye gönderilir ve katılım bankası satıcıya malın bedelini peşin olacak şekilde öder.
- Müşteri ise vade bitimi geldiğinde katılım bankasına parayı geri öder.

Murabaha İşlemlerinde Fiyatlandırma

Murabaha işlemleri fiyatlandırılırken katılım bankaları açısından için en önemli adım, hedef kâr oranının belirlenmesi sürecidir. Çünkü bu süreçte dikkate alınması gereken birden çok etken bulunmaktadır. Bunların en başında ise piyasa araştırması gelmektedir.

Bunların en başında finansal piyasalarda alternatif sistemlerin ve firmaların uyguladıkları kâr oranlarına bakmak gelir. Çünkü piyasa kâr oranları olarak bakıldığından düşük bir oran bankanın daha az kâr etmesine neden olmakta, daha yüksek kâr oranı ise müşterinin diğer alternatiflere yönelmesine neden olabilmektedir. Bu yüzden diğer alternatif sistemlerin ve firmaların kâr oranına yakın bir kâr oranı belirlenir.

Kâr oranı belirlenirken dikkat edilmesi gereken başka bir husus da bankaya fonunu getiren katılma hesabı sahiplerinin katılım bankasından bekledikleri şey olan hedeflenmiş kârlılık düzeyidir. Çünkü katılım bankasında baştan belirli bir kâr payı oranı mevcut değildir ve piyasa şartları açısından katılma hesabı sahibi müşterilerinin memnun olacakları bir kâr payı dağıtabilmesi için bankanın, kullandığı fonlardan hedeflediği kâr oranı düzeyini tutturması gerekmektedir. Bu sebepten bu hedeflerini de murabaha işlemi müşterilerine uygulayacağı kâr oranına yansıtmaktadır.

Fiyatlandırma aşamasında kâr oranı belirlendikten sonra murabaha işlemi dolayısıyla ortaya çıkacak resmî kesintilerin müşterinin payına düşen kısımlarının toplam satış bedeline eklenmesi gerekmektedir. Bu eklemeler sonrasında murabaha işleminin fiyatı belirlenmiş olur.

Murabaha Finansmanında Kullanılan Formüller

$$\text{Kurum Kârı} = \text{Alış Tutarı} \times \text{Kâr Oranı}$$

$$\text{Toplam Satış Bedeli} = \text{Alış Tutarı} + \text{Kurum Kârı} + \text{Resmî Bedeller (Vergi ve Harçlar)}$$

Örneğin bir inşaat firması, kullanmak üzere yeni bir inşaat makinesi almaya karar vermiş olsun. Bu firma alınacak makinenin finansmanını için murabaha yöntemini seçmiş olsun. Satın alınacak makinenin bedeli 400.000 TL (KDV dâhil), istenen vade de 12 ay olsun. Katılım bankası ise bu vadedeki işlemde %25 kâr getirisi hedeflesin.

Bütün bu işlemler sonunda müşterinin ödemesi gereken resmî bedellerin 30.000 TL olduğu varsayalım. Bu durumda kurum kârı ve toplam satış bedeli şu şekilde hesaplanacaktır:

$$\text{Kurum Kârı} = 400.000 \times 0,25 = 100.000 \text{ TL}$$

$$\text{Toplam Satış Bedeli} = 400.000 + 100.000 + 30.000 = 530.000 \text{ TL olacaktır.}$$

Murabahanın Özellikleri ve Ekonomiye Sağladığı Katkılar

Murabahanın özelliklerini ve ekonomiye sağladığı katkıları şu şekilde özetleyebiliriz:

- Mal veya hizmetlerin üzerine belli oranda kâr konulmak suretiyle yapılan satış türüdür. Geri ödeme bitene kadar ilgili satış fiyatı değişmez.
- Tüm döviz cinsleri üzerinden uygulanabilmektedir.
- Yurtiçi ve yurtdışı mal veya hizmet alımı şeklinde uygulanabilir.
- Alım satım aracılık esastır, müşteriye herhangi bir para ödenmez.
- İşlemler faturaya dayandığından ötürü kayıt dışı ekonominin önüne geçilmektedir.
- Faturalı işlem olduğu için KDV kaçağı olmaz.
- Malların arz ve talebindeki dengeyi sağlamaya katkı sunar.
- Üretimi artırıcı etkisi söz konusudur.
- İşlem sona ermeden malın maliyetinde meydana gelen değişiklikler müşteriye yansıtılır. Mal bedelinde indirim olursa, müşteriden düşülür veya tam tersi de mümkündür.¹⁰³

Murabahanın Banka Kredisinden Ayrıştığı Noktalar

Katılım bankacılığında sık kullanıldığı için Murabaha, konvansiyonel bankacılıktaki kredinin yerini almıştır. Birbirinin yerine kullanılmasının yanı sıra murabaha ve kredi arasında önemli farklar mevcuttur. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kredide iki (banka, müşteri), murabaha da ise üç (banka, müşteri, satıcı) taraf mevcuttur.
- Murabaha gerçek bir alım satım dayanmaktadır, kredi ise ödünç para verme (ikraz) işlemi olarak nitelendirilmektedir.

¹⁰³ Atıcı, Mahmut. **Sorularla Özel Finans Kurumları ve Bankacılık**, İstanbul: Asya Finans Yayınları, 2000, s. 218.

- Murabahada alım satım işlem sona erince finansman yapılmış olur, kredide ise bir ödünç verme işlemi bulunduğu için finansman sağlanmış olmaz.
- Kredi verilince faiz, murabaha verilince kâr elde edilmiş olur.
- Murabaha işleminde para satıcıya ödendiği için müşteri bu finansmanı başka amaçla kullanamaz, kredi de ise başka amaç için kullanabilir.
- Murabahada gerçekleşen finansman ihtiyaç kadardır, kredi de ise ihtiyaç olanın az ya da çoğu için kullanılabilir. ¹⁰⁴

Dış Ticaret Finansmanının Murabaha Yoluyla Yapılması

Katılım bankacılığında iç ticarete gerçekleşmesi ile aynıdır. Konuyla ilgili örnek verilecek olunursa; A ülkesinden mal alımı yapmak isteyen B ülkesinin ithalatçısı, katılım bankasına başvurur. Malın alımına ilişkin bir taahhütte bulunur. Banka A ülkesindeki ihracatçıdan B ülkesi ithalatçısının istemiş olduğu malı satın alır. Sonrasında üzerine kâr koyarak B ülkesindeki ithalatçıya satar. İthalatçı, sonraki aşamada ödeme planına göre parayı ödemeye başlar. ¹⁰⁵

Murabaha ve Katılım Bankacılığı Sistemine Yönelik Genel Eleştiriler

Murabaha yöntemi katılım bankaları tarafından en sık kullanılan finansman yöntemidir ve konvansiyonel bankalardaki kredi işlemine çok benzemektedir. Özellikle katılım bankaları açısından diğer yöntemlere göre daha risksiz gelmektedir ve uygulanma kolaylığı gibi nedenlerden dolayı murabahaya göre her zaman daha çok rağbet olmaktadır. Buna ek olarak; katılım bankacılığı sistemi ve özellikle murabaha yöntemine, krediye benzerliğinden dolayı diğer yöntemlere oranla daha fazla eleştiri yapılmaktadır. Bu eleştirileri iki farklı kategoriye ayırmak mümkündür:

Birinci grup eleştiriler, katılım bankacılığı ve murabaha işlemleri hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmayan kişilerden gelmektedir. Eleştirilerin odağında konvansiyonel bankalarının sunduğu faiz oranlarıyla katılım bankalarının dağıttıkları kâr payı oranlarının birbirine yakın seyretmesi yatmaktadır.

¹⁰⁴ Yılmaz, Osman Nihat. **Faizsiz Bankacılık İlkeleri**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2010, s. 11-14.

¹⁰⁵ Özsoy, İsmail. **Türkiye’de Katılım Bankacılığı**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2009, s. 37.

Her iki bankacılık türü de aynı ekonomide aynı fon kullandırım pazarında bulunduklarından, ürün ve hizmetlerinin tercih edilebilir kılınması adına müşterilerine elde ettirecekleri getirilerin birbirine yakın olmasına özen göstermektedirler. Getirilerin aynı olması, uygulanan yöntemlerin aynı olduğu anlamına gelmemelidir.

İkinci grubu ve eleştirilerini özetleyecek olursak; eleştiriler İslami kuralları çok iyi bilen âlimler ve akademisyenler tarafından yöneltilmektedir. Bu eleştirilerin merkezinde murabaha kurallarının doğru olarak uygulanmadığı iddiası yatmaktadır. Buradaki en önemli sorun meselenin ince detaylarının bile kamuoyu önünde tartışılıyor olması ve yeterli bilgiye sahip olmayan kişilerce katılım bankacılığının şüpheli konuma itilmesidir. Oysaki bu ve bu tarz konuların tartışıldığı yerler akademik görüşlerin paylaşıldığı yerler olmalıdır.

İşaret edilmesi gereken bir diğer nokta ise faaliyet gösteren her bir katılım bankasının, yaptığı uygulamalarının İslami prensiplere uygunluğunu kontrol eden birer danışma kurulunun bulunmasıdır. Danışma kurullarına alanında yetkin olan kişiler alınmakta ve her türlü uygulamada görüşleri alınmaktadır.

Sonuç olarak danışma kurulunun onayından geçmiş bir uygulama bakımından tüm sorumluluk danışma kurullarının üzerine kalmaktadır. Ancak burada İslam âlimlerinin itiraz ettikleri çok ince bir detay vardır.

Danışma kurulları sonuç olarak bankada ücretli olarak çalışmaktadırlar yani bankadan menfaat sağladıkları için banka yöneticilerinin ve hissedarlarının baskısına maruz kalabilmektedirler. Bu da İslami kurallara uygun olmayan işlemlere onay vermeleri riskini ortaya çıkarabilmektedir.

Türkiye'deki katılım bankalarına ilişkin yapılan eleştiriler bu bakımdan oldukça haklıdır çünkü mevzuat bakımında katılım bankalarını denetleyen ulusal bir kuruluş yoktur. Bu konudaki yükü de kısmen uluslararası kuruluşlar üstlenmektedir. Ancak bu kuruluşların da yaptırım gücü sınırlı düzeydedir.

Sonuç olarak haklı ya da haksız, doğru ya da yanlış murabahanın yöntemine ve katılım bankacılığı sisteminin geneline birçok eleştiri gelmektedir. Bu konudaki eleştirilerin dikkate alınarak iyileştirmelerde bulunulmasında yalnız katılım bankalarına değil Türkiye’de katılım bankalarının faaliyetlerinden sorumlu düzenleyici ve denetleyici kuruluşlara da çok önemli görevler düşmektedir.

3.2.2. Mudarebe

Mudarebe, Arapça olan darb kelimesinin kökünden gelmekte olup, “bir yandan sermaye, bir yandan da emek konulmak suretiyle kurulan ortaklık” anlamına gelmektedir.¹⁰⁶ İngilizcede “profit sharing agreement” olarak adlandırılan mudarebe, katılım bankacılığında emek-sermaye ortaklığına karşılık gelmektedir.

Bir finansman yöntemi olarak katılım bankacılığında kullanılsa da mudarebe işlemi tarih olarak çok eskilere hatta İslam öncesi dönemlere kadar uzanmaktadır. Geçmiş dönemlerdeki toplumlar içerisinde elinde sermayesi olan fakat ticari bilgi ve deneyim bakımından yoksun olan kişilerin, ticari liyakata sahip olan ancak elinde yeterli sermayesi bulunmayan kişilerle bir araya gelmek suretiyle oluşturdukları ticari örgütlenme sistemine mudarebe denmektedir.¹⁰⁷

Bu uygulama, günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir. Kısacası mudarebe, bir proje yatırımını başlatmak için bir tarafın sermayesini diğer tarafın ise uzmanlığını ortaya koyduğu yatırım sözleşmesi esasına dayanan bir finansman yöntemidir.

Mudarebenin Finansman Aşamaları

- Katılım bankası sermayesini, girişimci ise emeğini ortaya koyar.
- Elde edilen kâr, ortaklık sözleşmesi oranınca dağıtılmaktadır. Proje sonunda ortaya çıkan zarar yalnızca bankanın zararıdır, proje sahibi ise bu aşamada yalnızca emek kaybına uğramaktadır.

¹⁰⁶ Akın, Cihangir. **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1986, s. 83.

¹⁰⁷ Eskici, Mustafa Mürsel. “Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması”, **Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2008, s. 59.

Mudarebe yönteminde iki taraf mevcuttur:

- 1) Rabbülmal: Sermayedar
- 2) Amil: Sermayeyi kullanacak olan girişimci

Bu yönetime istinaden katılım bankası, müşterisinden yaptığı alım-satım işlemlerine ait düzenli bir şekilde hesap tutmasını talep edebilir. Ayrıca müşterilerin suiistimal ihtimallerini ortadan kaldırmak için, beklenen düzeyde kâr elde edemeyen kişilere fon kullandırmama yolunu seçebilir.¹⁰⁸ Bu kapsamda yeteneğini ve başarısını ispatlamış, güven tazeleyen kişiler katılım bankalarından mudarebe usulüyle fon kullanabilirler.¹⁰⁹

Bu yöntemde, rabbülmal yani sermayedar, koymuş olduğu sermayeyi faizsiz yöntemle çalışan sigortalarla teminat altına alabilir. Mudarebede taraflar sözleşmede şart koşmadığı müddetçe üçüncü kişiler, mudarebe sermayesine kendiliğinden kefil olabilir veya garantörlük üstlenebilirler. Sermayedar, girişimcinin ihmal, kasıt, kusur ve sözleşme şartlarına aykırı davranışları sebebiyle doğacak zararların temini için ve bu tür zararlarda kullanılmak üzere teminat (kefil, rehin, ipotek vs.) talep edebilme hakkına sahiptir.

Ülkemizde katılım bankaları mudarebeyi fon kullandırmada pek tercih etmemektedir. Çünkü ülkemizde mudarebenin önünde bazı engeller (vade uyumsuzluğu, yasal alt yapı, teknik nedenler, kayıt dışı ekonomi) bulunmaktadır.¹¹⁰

Mudarebe ve Risk Sermayesi Arasındaki Benzerlikler ve Farklılıklar

Mudarebe yöntemi, bazı temel özellikler yönünden risk sermayesi finansman yönetimi ile benzer özellikleri barındırdığı için, çoğu eserde aynı başlık altında düzenlenmektedir.

Risk sermayesi, adından da anlaşıldığı gibi, birtakım riskleri göze alarak, yapılacak olan işten yüksek getiri bekleyen kişilere sermaye sağlayan, yeni bir teknolojik

¹⁰⁸ Doğan, Mustafa. “Siyasal Açıdan 1980 Sonrası İslami Sermaye Birikim Modelinin Analizi: Türkiye’de İslam Bankacılığı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 41.

¹⁰⁹ TKBB, **Katılım Bankaları 2009**, s. 15.

¹¹⁰ Arabacı, Nihat. “Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 47.

gelişmeyi hayata geçirmek için kurulmuş ya da kurulma aşamasında olan işletmelere bu sermayeyi ileten bir finansman yöntemidir.¹¹¹

Global çerçevede bakıldığında en çok ABD’de uygulama alanı bulmaktadır. Bunlara en iyi örnekler olarak Google, Facebook, Microsoft gibi firmalar gösterilebilir. Mudarebe yönteminde sermayenin sağlanması aşamasında dinî hassasiyetler gözetildiğinden risk sermayesi şirketlerine oranla katılım bankalarında mudarebe için kullanılabilecek sermaye sınırlı tutulmuştur.

Risk sermayesinde fon kullanırken faiz konusundaki hassasiyet göz ardı edildiği için fon kaynağı olarak kamu emekli sandıkları, yatırım fonları, özel sermayeler ve vakıflar dâhil birçok seçeneğin sınırsız şekilde kullanılabilmek imkânı bulunmaktadır.¹¹²

Yapılan açıklamalar, bu iki finansman yönteminin ayrıldığı noktayı bize açıkça göstermektedir. Ayrıldığı yönler kadar bu iki yöntemin sistem işleyişi bakımından ortak yanları da mevcuttur. Son yıllarda yapılan çalışmalarda iki yöntem arasında birçok başlığın birbirine uyum gösterdiği ortaya konulmuştur.¹¹³

Örneğin bu iki finansman yönteminde kâr dağıtım oranları birbirine oldukça yakındır. Her iki yöntemde de kârın %20-25’lik kısmı girişimcilere, %75-80’lik kısmı sermayedarlara verilmektedir.¹¹⁴ Birbirlerine en fazla benzeyen yanı, risk seviyesinin yüksek olduğu projelere finansman imkânı sağlamaları gösterilebilir.

Girişimci öncesinde ticari tecrübeye sahip değilse, şirketinin geçmiş yıllara ait finansal verileri olamaz. Bu durum ise yüksek risk seviyesine açık olma durumu olarak gösterilmektedir. Ayrıca ticari tecrübe olsa bile genellikle bu finansman yöntemine teknoloji firmaları rağbet göstermektedir ve ilgilendikleri konular yeni bir teknolojiye ait olduğu için piyasada konuyu araştırarak kadar imkânın bulunamamakta, bunun sonucu olarak da belirsizlik ve risk yüzdesinin oranını artırmaktadır.¹¹⁵

¹¹¹ Ay, Sema. “Risk Sermayesi ve Kobi’lerin Finansmanında Risk Sermayesinin Önemi”, *Sosyoloji ve Politika Dergisi* 2, 2008, s. 3.

¹¹² Yiğit, Mehmet ve Ümit Güner. “Dış Ticaret ve Girişimcilik Perspektifinden Türkiye’de Risk Sermayesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20, 2008, s. 264.

¹¹³ Durrani, Mansoor ve Grahame Boocock. *Venture Capital, Islamic Finance and SMEs: Valuation, Structuring and Monitoring Practices in India*, New York: Palgrave Macmillan, 2006, s. 166.

¹¹⁴ Kumaş, Mehmet Salih. “Faizsiz Bir Finans Yöntemi Olarak Venture Capital Sistemi ve İslam Bankacılığı İle Mukayesesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1, 2007, s. 296.

¹¹⁵ Ay, Sema. “Risk Sermayesi ve Kobi’lerin Finansmanında Risk Sermayesinin Önemi”, *Sosyoloji ve Politika Dergisi* 2, 2008, s. 3.

3.2.3. Müşareke

Müşareke (Ar. el-Müşâreke¹¹⁶; İng. musharakah¹¹⁷), ortaklık demektir. Hem sermaye bakımından hem de yönetim bakımından ortaklığı öngören bir faaliyet türü olmakla beraber iki tarafın da fon sağladığı ortak bir girişim şeklindedir. Kâr-zarar taraflar arasında katkıda bulunulan oran nispetinde paylaştırılmaktadır.

Müşareke'nin Finansman Aşamaları

- Katılım bankası ile müşteri arasında iş ortaklığına ilişkin sözleşme imzalanır.
- Katılım bankası müşarekeye yalnızca sermaye sağlar, iş ortağı ise projeye emeğe ek olarak sermaye de sağlar.
- Projenin sonunda kâr elde edildiği takdirde ilgili kâr ortaklığa ilişkin sözleşmede yer alan orana göre dağıtılırken, zarar edildiğinde ilgili zarar başlangıçtaki sermaye oranına göre dağıtılır.

Müşareke'de iki kişinin ortaklığı söz konusu olduğu için fonu kimin yöneteceği konusunda aşağıdaki ihtimallerden biri gerçekleşmektedir:

- Taraflardan biri yönetici olursa, yönetici ortak daha fazla kâr payı alabilir fakat bir yandan yönetici olarak ek ücret bir yandan da ortak alarak kâr payı alması katılım bankası prensipleriyle uyuşmamaktadır.
- Tarafların yönetime katılmak istememesi durumunda yönetimi üçüncü bir taraf üstlenir. Üçüncü tarafın ücretlendirilmesi ise şu iki yöntem ile yapılabilir:

Müşareke Yöntemi:

Müşareke fonunu yönetecek kişi olan üçüncü taraf emek sahibi şeklinde fonu yönetir ve kârın belli bir kısmı olarak belirlenen bir yönetici ücreti alır. Eğer fon kâr etmezse ücret verilmez. Burada fonu yöneten üçüncü taraf aslında emek sahibi sıfatıyla

¹¹⁶ <http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-sozlugu> , erişim tarihi: 01.03.2018

¹¹⁷ <http://www.albaraka.com/default.asp?action=article&ID=301> , erişim tarihi: 01.03.2018

ortak konumundadır; bu sebeple elde edilecek net kârdan anlaşmada belirlenen orana göre pay alır, kâr elde edilmezse de yalnızca emek kaybı olur.

Müşareke fonunda bulunan ortaklar da sözleşmede belirli oranlar çerçevesinde kâr payı alırlar. Taraflar arasında paylaşımı yapılacak olan kâr paylarının, sermaye payları kadar olması şartı bulunmamaktadır. Sözleşme imzalanırken, kâr paylaşım oranları serbestçe belirlenebilir. Ancak zararın paylaşımında aynı serbestlik söz konusu değildir. Zarardaki zarar paylaşım oranı sabit bir orandır ve bu oran, tarafların faaliyet için ayırdıkları sermayenin faaliyette kullanılmış olan toplam sermayeye bölünmesi yoluyla bulunmaktadır.¹¹⁸

Tüm bu koşullar göz önünde bulundurulduğunda çoğunlukla doğrudan yatırıma yönelik olan projeler, kâr ve zarar ortaklığı yöntemiyle yapılmaktadır. Doğrudan yatırımlar, milli gelir ile toplam istihdama katkıda bulunmaktadır. Bu yüzden katılım bankalarının kâr-zarar ortaklığı yöntemi üzerinde daha fazla durmaları ve bu yönteme ilişkin çalışmalarına daha çok ağırlık vermeleri gerekmektedir.¹¹⁹

Ücretli Vekalet Yöntemi:

Bu yöntemde, üçüncü kişi olan taraf fonu yönetmesinin karşılığında anlaşılan miktarda bir ücret almaktadır. Bu ücret ile diğer giderler çıkartıldıktan sonra geriye kalan net kâr, fondaki ortaklar arasında anlaşılmış olan orana göre dağıtılmaktadır.

Azalan Müşareke (Müşârake Mütênâkısı)

Müşareke olarak başlatılan ortaklık belli bir süre boyunca müşareke olarak devam eder. Bu süre zarfı sona erdiğinde müşteri ilgili projeye veya mülke sahip olmak istediğinde katılım bankasına ait payları bölümler halinde satın alır. Ortaklıktaki hissesi

¹¹⁸ Kaya, Ömer. “Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü Finans Anabilim Dalı, 2010, s. 39.

¹¹⁹ Coşkun, Alper. “Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Bilim Dalı, 2008, s. 46.

giderek azalan katılım bankasının gelir içerisindeki payı da aynı oranda azalır. Sonuç olarak ortaklık konusu proje diğer tarafın mülkiyetine geçmiş olur.¹²⁰

İki tarafın sermayeleri aynı olmasına rağmen elde ettikleri kâr payları farklı olabilir veya tam tersi de mümkün olabilir. Bu farklılığın sebebi ortaklardan bazılarının daha çok iş yapmasıyla veya bu konuda liyakatlı olmalarıyla açıklanabilir.¹²¹ Bankaların işin içinde yer aldıkları ticari ortaklıklar, belli bir kısım işlerin tamamlanmasıyla sona erer. Banka ve müşteri arasında kurulan ortaklığın mal alım satımı, üretimi veya pazarlanması gibi çoğunlukla kısa süreli olan ve tek bir işlem halinde kurulması durumunda iş bitince ortaklık da bitmektedir.¹²²

Mudarebe ile Müşareke'nin Farkları

Bu iki yöntem, finansman yöntemleri bakımında birbirlerine benzemelerinden dolayı kâr ve zarar ortaklığı çerçevesinde bir arada incelenmekle birlikte aralarında birtakım değişiklikler bulunmaktadır. Bu farklar genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Müşareke'de sermaye tüm taraflarca sağlanır, mudarebe de ise sermaye yatırımcı (rabbü'l-mâl) tarafından sağlanır.
- Müşareke'de yönetime tüm taraflar katılabilir, mudarebede ise yalnızca yatırımcı yönetime katılamaz.
- Tarafların sorumluluğu müşareke'de sınırsızdır. Mudarebede ise yatırımcının sorumluluğu yatırdığı sermaye ile sınırlıdır.
- Müşareke'de zarar taraflarca sermayeleri oranında karşılanmaktadır. Mudarebede ise zararı yalnızca yatırımcı karşılamaktadır. Çünkü; girişimcinin getirdiği bir sermaye bulunmamaktadır. Bu durumda girişimcinin kaybı yalnızca emek olacaktır.¹²³

¹²⁰ Şahin, Ekrem. “Türkiye’de Düünden Bugüne Katılım Bankaları”, **Yüksek Lisans Tezi**, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, 2007, s. 55.

¹²¹ Doğan, Mustafa. “Siyasal Açıdan 1980 Sonrası İslami Sermaye Birikim Modelinin Analizi: Türkiye’de İslam Bankacılığı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 42.

¹²² Bayındır, Abdülaziz. **Ticaret ve Faiz**, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2007, s. 258

¹²³ TKBB, **Katılım Bankaları 2009**, s. 29.

3.2.4. İcare

İcare (icâre), anlam bakımından kiralamaya karşılık gelmektedir ve özellik olarak leasing/kiralama modeli şeklinde de ifade edilebilmektedir. Katılım bankacılığı terimi olan icare, bir kuruluşun satın aldığı veya sahip olduğu bir varlığı periyodik kira geliri elde etmek suretiyle müşterisine kiralamasına denmektedir. İcare, İslam hukukunda menkullerin ve gayrimenkullerin kiralınmasının yanı sıra iş ve hizmet sözleşmelerini de içeren bir kavramdır.

Kira konusunun öncelikle İslam hukukuna uygun olması gerekmektedir. Katılım bankaları, faizsiz bankacılık ilkelerine uyan tüm kira finansman seçeneklerini müşterilerine sağlayabilir. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, müşterinin kiralamak istediği ya da almak istediği malı ya da hizmeti ilk önce kurum kiralamalı ya da almalıdır.¹²⁴

Katılım bankalarının finansman yöntemlerinden olan leasing yani finansal kiralama da esas itibarıyla bir kira sözleşmesi niteliğindedir. Leasing’de, kiralama sözleşmesinin süresi ile kira ücreti taraflar arasında belirlenmek suretiyle bir sözleşme sağlanmaktadır ve mal kiraya veren tarafın yani bankanın malıdır. Malın kiracısı yani müşteri yaptığı faaliyetler sonucunda zarar bile etse kira sözleşmesindeki şartlara uymak zorundadır.

Kira sözleşmesi bittiğinde, kiracının malı satın alma gibi seçimlik bir hakkı bulunmaktadır.¹²⁵ Bu konuya ilişkin Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu’nun bir hükmü bulunmaktadır. Bu hüküm, katılım bankalarının leasing işlemlerini “taşınır ve taşınmaz malların 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu hükümleri etrafında, katılım bankası tarafından temin edilmek suretiyle kiraya verilmesi” olarak tanımlamakta, leasing işleminin sınırlarını bu şekilde çizmektedir.¹²⁶

¹²⁴ Odabaşı, Mehmet. **Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2010, s.27.

¹²⁵ Günel, Vural. **Özel Finans Kurumları**, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1984, s. 13.

¹²⁶ Arabacı, Nihat. “Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s. 50.

Finansal Kiralama Kanunu'nda ise kiralayanın, kiracının seçimine ya da talebine bağlı olarak, üçüncü kişiden satın almış olduğu ya da başka şekilde temin ettiği malın zilyetliğini, her türlü yararı sağlamak ve belli bir süre için feshedilmemek koşulu ile kira bedeline karşılık kiracıya devretmesi olarak tanımlanmıştır.¹²⁷

Leasing işleminde kişi almayı düşündüğü bir malı, ilk önce katılım bankasının almasını ve sonrasında kendisine normalin üzerinde bir bedelle kiralamasını istemektedir. Katılım bankasının görevi ise müşteriyi detaylı olarak araştırmak ve malı aldıktan sonra mülkiyetini müşterisine devretmeksizin, belirli vadelerle ödenecek olan kira bedellerine karşılık müşteriye malı kullandırmaktır.

Anlaşma bitince katılım bankası söz konusu varlığı müşteriye ya hibe etmektedir ya da temsili bir ücret karşılığında satmaktadır. Bu yöntemin temeli şuna dayanmaktadır. Bir mal ya vadeli ya da peşin olarak satılsa, işleme konu olan maldaki mülkiyet her zaman müşteriye geçmektedir. Mal, vadeli şekilde satıldığında malı teslim alan müşteri belirlenen vadelerde ödeme yapmak zorundadır. Fakat bu durum satıcı bakımından risk doğurmaktadır. Çünkü burada malın mülkiyeti alıcıya geçmiş olmasına karşın satıcı alacağı ücreti karşı taraftan tahsil edememiş olacaktır.

İşte bu durum, malın bedeli tamamıyla ödeninceye dek malın mülkiyetinin satıcıda kalmasını garanti edecek bir finans yönteminin uygulanması ihtiyacını ortaya koymuştur. Bunun sonucu olarak leasing yani finansal kiralama, bu ihtiyaç üzerine kullanılan bir yöntem haline gelmiştir.¹²⁸

Bir leasing işleminin finansal kiralama özelliği gösterebilmesi için şu üç durumdan birinin oluşması gerekmektedir:

- Leasing sözleşmesinin bitiminde, malın mülkiyetinin kiracıya devrinin şart koşulması,
- Leasing sözleşmesinde, kiracıya vade sonunda malı o günkü değerinin altında satın alma hakkı tanınması,

¹²⁷ Resmî Gazete, **Finansal Kiralama Kanunu**, 28.06.1985, sy. 18795.

¹²⁸ Odabaşı, Mehmet. **Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2010, s.28.

- Kira süresinin sözleşme konusu malın ekonomik ömrünün en az yüzde 75'ine eşit olması ve kira toplamının kira konusu malın başlangıçtaki piyasa değerinin en az yüzde 90'ına eşit olmasıdır.¹²⁹

İcare'de Finansman Aşamaları:

- Kiracı ve satıcı arasında satışa dair bir ön anlaşma yapılır. Burada sadece fiyat belirlenir, müşteri malı satın almaz.
- Katılım bankası müşterinin müracaatı üzerine malı satıcıdan alır, satıcı müşteriye malı yollarken faturasını da katılım bankasına yollar.
- Katılım bankası satıcıya malın bedelini peşin olarak öder, malın mülkiyeti bu aşamada katılım bankasına geçmiş olur. Katılım bankası sonrasında ise bu malı müşteriye kiralar.
- Müşteri taksitleri katılım bankasına öder. Kira süresince malın kullanım hakkı müşteride olur.
- Ödemeler bittiğinde ise malın mülkiyeti, finansal kiralama sözleşmesinden ayrı olarak yapılan bir hibe veya satış akdi yoluyla kiracıya geçer.

İcare'deki Kâr

Ticari hayatta yer alan fiyat belirleme ölçütleri burada da aynı şekilde dikkate alınır.

Katılım bankaları kullandıkları fonlardan alacakları kâr miktarını şu hususları dikkate alarak belirler:

- Söz konusu malın piyasadaki kâr oranı, peşin veya vadeli olarak alım satım fiyatı
- Katılım bankalarının ellerinde bulundurdıkları paranın miktarı
- Müşterilerinin pazarlık imkânı ve seviyesi
- Enflasyon oranı
- Çalışılan sektörlerdeki genel durum

¹²⁹ ESKİCİ, Mustafa Mürsel. "Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması", **Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2008, s. 66-67.

- Tasarruf sahiplerinin beklentileri

Kâr hadleri genel bir değerlendirme sonucunda belirlenir ve her dönem ilgili dönem şartlarına uygun olarak değiştirilmektedir. Ülke ekonomisi tamamen bir bütün olarak algılandığına göre, burada piyasada oluşan kâr oranlarının aşırı altında ya da aşırı üstünde bir kâr haddinin tespit edilmesi mümkün gözükmemektedir. Sonuç itibarıyla reel sektörde faaliyette bulunulmakta, buna bağlı olarak ise kâr oranlarını piyasa belirlemektedir.¹³⁰

3.2.5. Selem

Selem, nitelikleri belli olan bir malın bedelinin daha önceden ödenmesini, malın ise ileri bir vadede teslim edilmesini içeren bir sözleşme türüdür. Selem, bir başka deyişle vadeli satışın tam tersi bir işleme karşılık gelmektedir. Selem, aslında İslamiyet'in ortaya çıktığı ve yayılmaya başladığı dönemde de kullanılmıştır.

Çiftçiler hasat döneminde elde edecekleri ürünlerini mahsullerini ekme zamanında selem ile satar, buna bağlı olarak tohum ve gübre ihtiyaçlarını elde ettikleri gelirden karşılardı. Selem, yalnızca çiftçilerin ürettiği buğday, arpa gibi tüketime yönelik zirai ürünleri için değil, bütün mal çeşitleri için uygulanabilmektedir.¹³¹

Çok uzun zamandır kullanılmakta olan selem, günümüz bankacılığında da müşterinin ihtiyacına yönelik olarak kullanılmaktadır. Örneğin; selem yolu ile banka, satıcı ile arasında gerçekleştireceği anlaşmada ileri bir vadede kendisine teslim edilecek olan malı, bedelini nakit ödeyerek satın alabilmektedir. Bankanın, güvenilir ve ihtiyaç sahibi olan bir çiftçiye kendi sermayesinden peşin kaynak sağlama yoluyla, belirlenen vadede teslim almak üzere mahsulünü satın alması ve aldığı mahsulü piyasada satması selem için örnek teşkil edebilir.¹³²

¹³⁰ Yılmaz, Osman Nihat. **Faizsiz Bankacılık İlkeleri**, TKBB Yayınları, İstanbul, 2010, s. 15.

¹³¹ Şahin, Ekrem. "Türkiye'de Düünden Bugüne Katılım Bankaları", **Yüksek Lisans Tezi**, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, 2007, s. 58.

¹³² Coşkun, Alper. "Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi", **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Politikası Bilim Dalı, 2008, s. 53.

Selem’de Finansman Aşamaları:

- Katılım bankası ve müşteri arasında sözleşme yapılır.
- Satıcıya katılım bankası malın üretimine ilişkin sipariş adedini iletir.
- Katılım bankası mal bedelinin tamamını satıcıya peşin olarak öder ve malın mülkiyeti katılım bankasının olur.
- Mal üretiminden sonra katılım bankası malı müşteriye teslim ettirir.

Selemde banka ile satıcı arasında sözleşme yapılırken malın türünün, nevinin, özelliklerinin, miktarının, fiyatının, teslim ediliş yeri ile teslim ediliş tarihinin sözleşme üzerinde belirtilmesi gerekmektedir. Belirlenen şartlar çerçevesinde selem ile ileri vadede üretilcek olan malların satılması ve ihtiyaç duyulan paranın elde edilmesi sağlanmış olur. Müşteri de bunun sayesinde ileri vadede gereksinim duymuş olacağı malı önceden almış, taraflar ise faize bulaşmadan ihtiyaçlarını görmüş olur.¹³³

Selem işlemini daha detaylı bir şekilde öğrenmek ve kolayca uygulayabilmek için selem işlemini temel özelliklerini ve şartlarını incelemekte fayda bulunmaktadır:

- Malın bedeli sözleşme anında satıcıya peşin olarak ödenmektedir. Bu sayede müşteri, malın bedelini ödemek için üçüncü bir kişiyle veya kurumla borç ilişkisi kurmadığını göstermiş olur. Bu durum, borcun borçla kapatılması bakımından önemlidir. Selem, malın satıcısına malı satın alabilmek için baştan likidite temin etmesine yarar.
- Selem işlem yalnızca kalite ve miktar olarak kesin ifade edilebilen şeyler için mümkündür. Tarifi ve miktarında tereddüt uyandıracak mallar, mesela değerli taşlar selem işlemine konu edilemez. Çünkü her bir taşın değeri, ölçüsü ve ağırlığı değişiklik göstermektedir.
- Bir çiftliğin ya da ağacın mahsulü de bu işleme konu edilemez. Çünkü teslimden önce ürün ya da ürünün ait olduğu alanın zarar görmesi ya da tahrip olması olasıdır. Bu durum, teslimi belirsiz bir noktaya getirmektedir. Bu kural, teslimi belirsiz hâle gelebilecek tüm ticari sözleşmeler için uygulanmaktadır.

¹³³ Bayındır, Abdülaziz. **Ticaret ve Faiz**, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 261.

- İleriki bir zamanda belirsizlik sebebiyle anlaşmazlık çıkmasını önlemek amacıyla, işleme konu edilen malın özellikleri mümkün olduğunca sözleşmede ayrıntılı olarak ifade edilmelidir.

- Aynı sebeplerden ötürü miktarı da açıkça belirtilmelidir.
- Teslim yeri ve tarihi de açıkça belirtilmelidir.¹³⁴

3.2.6. İstisna

İstisna (ıstısnâ), üreticinin özelliklerini müşterinin belirlemiş olduğu bir ürünü anlaşılmalı olan bir fiyata imal etmesini taahhüt ettiği sözleşme türüne denmektedir. Selem ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan fark; istisna sözleşmesinde malın ve bedelin ileri tarihte ödenmesinin mümkün oluşu ve malın standart olmayışıdır.¹³⁵

Selemde bedel işin başlangıcında ödenmektedir, mal ise ileri bir vadede teslim alınmaktadır. Örneklendirecek olursak; masa, sandalye, dolap gibi eşyalar üretip teslim etmek üzere peşin veya veresiye ile ödemek istisna akdi olmakta ve geçerli sayılmaktadır.¹³⁶ İstisna yöntemi en sık inşaat sektöründe ve ticaretin finansmanında tercih edilmektedir.¹³⁷ Çünkü bilindiği üzere istisnada mal, selemdekinin aksine standart olmamaktadır.

Paralel istisna sözleşmesi, katılım bankalarının dâhil edildiği istisna sözleşmelerinde ikinci bir sözleşme türüdür. Birinci sözleşme banka ile müşterisi arasında gerçekleşirken, ikinci sözleşme banka ile üretici arasında gerçekleşmektedir. Burada banka, temin etmekle sorumlu olduğu malı, başka bir alt yükleniciye yaptırmak için üçüncü bir şahısla yani malın üreticisi ile sözleşme imzalar. Bu sözleşmeye dayanarak da yaptırmış olduğu malı müşterisine satar.¹³⁸

¹³⁴ Tunç, Hüseyin. **Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010, s. 150.

¹³⁵ Şahin, Ekrem. “Türkiye’de Düünden Bugüne Katılım Bankaları”, **Yüksek Lisans Tezi**, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, 2007, s. 55.

¹³⁶ Odabaşı, Mehmet. **Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2010, s.13.

¹³⁷ Imran, Muhammed. **Islamic Banking Current Scenario & WayAhead**, Karaçi: Standard Chartered Bank, 2005, s. 33.

¹³⁸ Tunç, Hüseyin. **Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**, İstanbul: Nesil Yayınları, 2010, s. 151.

Katılım bankasının üreticiyle yaptığı bu sözleşme, müşteriyle yaptığı sözleşmeden bağımsız bir sözleşme olmalıdır. Burada sözleşmelerin bağımsızlığından kasıt şudur: Üretici katılım bankasına karşı sorumluluğunu yerine getirmede bile katılım bankası kendi müşterisine karşı sorumlu olmaya devam etmektedir. Sonuç olarak banka, müşterisine “Üreticiden malı temin edemediğim için sana karşı olan bu sorumluluğumu yerine getiremiyorum” diyemez.¹³⁹

Selem ve İstisna’nın Karşılaştırılması:

- Selem’de mal bedelinin peşin verilmesi gerekir, oysaki İstisna’da böyle bir şart yoktur.
- Her ikisinde de mal teslim tarihinin belirlenmesi gerekmektedir.
- Selem’de malın standart olması gerekirken, İstisna’da böyle bir gereklilik bulunmamaktadır.

İstisna’da Finansman Aşamaları:

- Katılım bankası ile müşteri arasında anlaşma yapılır.
- Satıcıya katılım bankası mal üretim siparişi adedini iletir.
- Katılım bankası malın bedelini satıcıya peşin olarak öder.
- Mal üretildikten sonra katılım bankası malı müşteriye teslim eder.
- Müşteri bu işlemde kaynaklı borcunu vade sonunda katılım bankasına öder.

3.2.7. Sukuk

Sukuk, Arapça’da finansal sertifikaya karşılık gelmektedir. Aynı zamanda sertifika, vesika, enstrüman gibi anlamlara gelen sakk kelimesinin çoğulu anlamında da gelmektedir. Sukuk’u “faizsiz bono” olarak tanımlamak da mümkündür.

¹³⁹ Aktepe, İshak Emin ve Mehmet Odabaşı. **Faizsiz Bankacılık Standartları**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2012, s. 250-251.

Genellikle para ve sermaye piyasalarında yer alan bono ile tahvil, senet şeklinde ifade edilmektedir. Katılım bankacılığında ise bonolar sukuk adıyla ifade edilmektedir.¹⁴⁰ Sukuk ihraç işlemleri özel aracı kuruluşlar vasıtasıyla yapılmaktadır ve İngilizcesi Special Purpose Vehicle (SPV) olarak adlandırılmaktadır. Bu şirketler sukuk alıcısı ile satıcısı arasındaki koordinasyonu sağlarlar.

Varlığa dayalı menkul değerler ile gelir ortaklığı senetleri de bazı yönleriyle sukuk işlemi ile benzerdir. Ancak onlarda mülkiyet ile borç senedi alanların ilgisi bulunmamaktadır. Onlar yalnızca senedin gelirlerine sahip olmaktadır. Buna ek olarak gelir ortaklığı senetleri içerisinde mevcut bulunan ve enflasyonun üstünde bir gelir elde etme vaadi, sukuk işleminde bulunmamaktadır. Sonuç itibarıyla, sukukta varlıkların mülkiyeti yasal otoritede kalmakta, kira sertifikası sahibi olan yurtiçi ve yurtdışı yatırımcılar, faiz niteliğinde olmayan bir getiri elde etmektedirler.

Sukuk genellikle bonoyla karıştırılabilmektedir. Her ikisi de yapılandırılmış finansmana aracı olmakla birlikte aralarında birçok farklı yön de bulunmaktadır. Öncelikle bono, ihraç edenin faiz ödemeyi kabul ettiği ve belirli bir vadede bono sahibine anapara ödemesini taahhüt ettiği bir borç sertifikası türüdür.

Sukuk ise bir borç enstrümanı olmamakla beraber temeli bir dayanak varlığa bağlı bulunmaktadır. Sertifika sahibine dayanak varlıktan elde edilen gelirden istifade etme hakkı tanınmaktadır. Gelir, gayrimenkulü kiralanması işlemi gibi faizsiz bankacılık kurallarına uygun şekilde olan varlıklardan elde edilmektedir. Sukuk işleminde ise yatırım yapanlar bir yatırım projesine katılmakta ve belli bir risk üstlenmektedirler. İkisinin birbirine benzeyen yönleri; fiyatlandırılması, kote edilmesi ve derecelendirme notu almasıdır.

Sukuk ile bono arasındaki farklar maddeler bazında aşağıdaki gibidir:

Özü → Sukuk bir borç değildir, yatırımcıların bölünmez hisselerini ve haklarını temsil etmektedir. Bono ise ihraç edenin borcudur.

¹⁴⁰ Tunç, Hüseyin. **Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010, s. 152.

Dayanak Varlık → Sukuk, minimum yüzde 51 maddi varlıklara dayanmaktadır. Bono’da ise dayanak varlık gerekli değildir.

Haklar → Sukuk, yatırımcıya mülkiyet hakkı vermektedir. Bono’da ise alacaklı olan kişiler alacaklarını doğrudan borçlu kişiden talepte bulunurlar.

Teminat → Sukuk, yapılandırılan ek teminatların yanı sıra temel varlıklarda ya da projelerde sahiplik hakları yönünden de teminatlandırılmıştır. Bono, çoğunlukla teminatsız senetlerden oluşur.

Anapara ve Gelir → Sukuk’ta, anapara ve getiriye ihraç eden garanti edemez, Bono’da ise ihraç eden garanti eder.

Amaç → Sukuk, faizsiz bankacılık kurallarına uygun olarak ihraç edilir. Bono ise herhangi bir amaçla da ihraç edilebilir.

Sertifika Sahiplerinin Sorumluluğu → Sukuk’ta, sertifika sahipleri temel varlıklardaki performanstan payları oranınca etkilenmektedir. Bono’da ise bono sahipleri, dayanak varlık bulunmadığından borçlunun finansal durumundan etkilenmektedir.

Yapılarına Göre Sukuk Türleri:

Altı tür sukuk modeli (mudarebe, müşareke, murabaha,selem, icare) vardır. Bunlara ilerleyen sayfalarda kısaca değinilecektir.

Mudarebe Sukuku

Yatırımcının rabbülmal yani sermayedar sıfatıyla sermayeyi sağladığı, ihraç edenin ise mudarib sıfatıyla bilgi ve tecrübelerini kullanarak söz konusu sermayeyi yatırımlarda değerlendirdiği ve elde edilen getirinin daha önceden belirlenen paylaşım oranı üzerinden dağıtıldığı bir sukuk türüdür. Yatırımcının getirdiği sermayenin geri ödenmesinin garantisi bulunmamaktadır.¹⁴¹

¹⁴¹ Uyan, Ufuk. **Sukuk: Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları**, İstanbul: Kuveyt Türk Eğitim Birimi Ders Notları, 2011, s. 16.

Mudarebe, risk sermayesi modeliyle kullanılmaktadır ve büyük projelerin gerçekleşmesinde finansman ihtiyacını karşılayabilmek adına geliştirilmiş bir modeldir. Özel aracı kuruluş, işleme aracılık etmekle birlikte yatırımcılarına satmış olduğu sukuk ile de onları projeye dâhil etmektedir.¹⁴²

Müşareke Sukuku

Yapısal olarak aslında mudarebe sukukuna benzemektedir ve ihraç eden de sermaye katkı sağlamaktadır. Bu sukuk modelinde, yatırımdan elde edilmiş olan kâr önceden belirli oranlar dâhilinde dağıtılmaktadır. Zarar ise yatırılan sermayeyle doğru orantılı şekilde paylaşılmaktadır.¹⁴³

Müşareke sukuku, sukuk sertifikaları yatırımında bulunan hissedeki payları temsil eder. Yatırımlar da farklılık arz eder. Örneğin; bu modelle yeni bir proje oluşturulması, mevcuttaki projenin yenilenmesi ve incelenmesi, eksiklerin giderilmesi veya daha geniş alanlara ulaşabilmesi hedeflenmiş de olabilir.

Murabaha Sukuku

Bu sukuk türünde banka limit tahsis etmiş olduğu müşterilerini sektörel bazda parçalara ayırmaktadır ve her bir sektörün ihtiyacını ne derecede karşılayabileceğini araştırır. Sonrasında ise özel aracı şirket (SPV) ile bağlantı kurar ve ne kadar kaynak gerektiğine dair özel aracı şirkete bilgi verir.

Murabaha sukuk modelinde; banka, kredi müşteri grubu, özel bir aracı şirket, malın satıcıları ve sukuk hissedarları olmak kaydıyla beş adet taraf bulunmaktadır. Kâr payının ödemesi, toplu şekilde veya taksitli şekilde ödenebilmektedir.¹⁴⁴

¹⁴² Tunç, Hüseyin. **Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010, s.156.

¹⁴³ Uyan, Ufuk. **Sukuk: Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları**, İstanbul: Kuveyt Türk Eğitim Birimi Ders Notları, 2011, s. 16.

¹⁴⁴ Tunç, Hüseyin. **Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010, s. 152-154.

Selem Sukuku

Özel bir aracı şirket tarafından sukuk ihraç edilerek tasarruf sahibi olan kişilerden fon sağlanmaktadır. Toplanan bu fonlar belli bir malın ileri bir vadede teslim alınacağına ilişkin yapılan sözleşme kapsamında özel aracı şirkete ödenir. Sözleşmede belirtilmiş olan malı özel aracı şirket, teslim edilme sırasında daha yüksek bir fiyattan satabilir. Alış ile satış fiyatı arasında kalan fark tutarı kârdır ve geri ödeme aşamasında sukuk yatırımcılarına dağıtılmaktadır.¹⁴⁵

İstisna Sukuku

Bu sukuk türü, genellikle inşaat projeleri ile taahhüt projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlı kullanılarak yüklenici olan firmaya finansman sağlamaktadır. Konut, köprü, baraj ve çeşitli büyük projelerde kullanıldığı için likidite anlamında çok önemli katkı sağlamaktadır.

Müşteri hazırladığı projeyi hayata geçirmek için kaynak ihtiyacı duyar ve proje finansmanının karşılanması için bankaya başvurur. Banka da kendisine sunulan ilgili projeyi taşeronlara yani bu işi profesyonelce yapan kişilere aktarır. Taşeronlar ile bankanın arasında satış sözleşmesi niteliğinde olan ve projeyi önceden belirli olan bir tarihte teslim etme şartını barındıran bir anlaşma yapılır.¹⁴⁶

İcare Sukuku

Bu sukuk türünde en sık kullanılan yöntem devret-geri kirala yöntemidir. Kaynak kuruluş sahip olduğu kiralama konusu varlıkları özel aracı şirkete devreder ve sonrasında özel aracı şirketten geri kiralar. Sukuk'tan elde edilen getiri, yatırımcılara kira ödemesi olarak dağıtılır. Türkiye'deki "Kira Sertifikaları Tebliği" bu yapıyı düzenlemektedir.¹⁴⁷

İcare sukuku, küresel anlamda en yaygın kullanılan sukuk çeşididir. Çünkü icare sukukunun özellikleri diğer sukuk çeşitlerine göre biraz farklıdır ve bu durum onu

¹⁴⁵ Uyan, Ufuk. **Sukuk: Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları**, İstanbul: Kuveyt Türk Eğitim Birimi Ders Notları, 2011, s. 16.

¹⁴⁶ Eken, Mehmet Fehmi ve Yusuf Köroğlu. **Sukuk: Kira Sertifikaları**, TKBB Yayınları, İstanbul, 2008, s. 40.

¹⁴⁷ Uyan, Ufuk. **Sukuk: Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları**, İstanbul: Kuveyt Türk Eğitim Birimi Ders Notları, 2011, s. 16.

oldukça cazip kılmaktadır. Tercih sebebinin en başında, varlıklar üzerinde sağladığı tam denetim gelmektedir. Varlık sahibi olan kişi gayrimenkulün kira gelirine veya kullanım hakkına sahiptir. Sukuk sertifikasında yer alacak olan varlığın öncelikli olarak gerçek olması ve açık bir şekilde tanımının yapılmış olması gerekmektedir. Sertifikanın sahip olduğu özelliklere bağlı olarak değişmekle beraber, kurumun elindeki varlığın kira geliri ya da kullanım hakkı sukuk sahibinin mülkiyetine geçmektedir.¹⁴⁸

İcare Sukuku'nun Özellikleri:

- Sabit getiriye imkân vermektedir.
- Yapısı, varlığın devrine ve geri kiralınmasına dayanır.
- İcare sukuku sertifikaları, kiralanan varlık üzerinde bölünmemektedir ve eşit değerli mülkiye hakkını temsil etmektedirler.
- İkincil piyasada işlem görmeye uygunlardır.
- Kira bedeli sabit veya değişken olarak belirlenebilmektedir.¹⁴⁹

3.2.8. Kredi Kartı

Ekonomiye, tüketicilere ve üye iş yerlerine sunmuş olduğu avantajlardan dolayı kredi kartlarının kullanımı ve kullanım alanları gün geçtikçe artmaktadır. Ekonomik açıdan bakıldığında; nakit gereksinimi azalmakta, ekonominin kayıtlı hale getirilmesi kolaylaşmakta ve kayıt dışı ekonominin önüne geçilmektedir.

Tüketici açısından bakıldığında ise tüketicinin nakit parası olmadan alışveriş yapabildiği ve kredi kartlarının sunduğu özellikle taksitli alışveriş yapabilme imkânıyla yüksek fiyatlı ürün ve hizmetleri bugün alıp, hemen kullanıp vadeli ödeme yaptığı ve yaşam standardını yükselttiği görülmektedir. Böylece müşteri sayıları ve iş hacimleri artan üye iş yerleri de sattıkları mal veya hizmetler karşılığında kısa bir sürede nakit paraya kavuşmaktadırlar.¹⁵⁰

¹⁴⁸ Eken, Mehmet Fehmi ve Yusuf Köroğlu. **Sukuk: Kira Sertifikaları**, TKBB Yayınları, İstanbul, 2008, s. 40.

¹⁴⁹ Uyan, Ufuk. **Sukuk: Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları**, İstanbul: Kuveyt Türk Eğitim Birimi Ders Notları, 2011, s. 17.

¹⁵⁰ TBB, **Banka Kartları ve Kredi Kartları Uygulamaları Hakkında Yararlı Bilgiler**, TBB Yayınları, İstanbul, 2008, s. 36-38.

Sağladığı bu avantajlar, kredi kartlarına yönelik talebi yoğunlaştırmakta, bunun sonucu olarak da bankaların kredi kartlarına yönelik sunduğu hizmetler çeşitlenerek artmaktadır.

Kredi Kartı Uygulamasında Taraflar ve İlişkileri

Nakit çekimler ve alım satımlar kredi kartı yoluyla yapıldığında bu işlemler sırasında tüm taraflar arasında hukuki bir ilişki oluşmaktadır. Bu tarz bir işlemde yer alan taraflar aşağıdaki gibidir:

- Kart hamilinin çalıştığı banka,
- İş yerinin üye olduğu banka,
- BKM (Bankalararası Kart Merkezi),
- Uluslararası kredi kartı kuruluşu,
- Kart hamili
- Üye iş yeri.

Kredi kartı çıkarmaya karar veren bir banka, öncelikle bir uluslararası kredi kartı kuruluşu (Visa, Master Card vb.) ile “lisans sözleşmesi” imzalar. Uluslararası kredi kuruluşu imzalanan lisans sözleşmesi kapsamında bankadan, vermiş olduğu kredi kartı lisansına, yurt dışı takas işlemlerine ve kart sisteminin kullanım sürecinde verdiği hizmetlere ilişkin komisyon ve ücret alır. Alınan komisyon ve ücretler, üyelik ve hizmetin karşılığı olarak kabul edilmekte ve meşru bulunmaktadır.¹⁵¹

İslami açıdan değerlendirildiğinde kredi kartı sisteminin en önemli hususlarından biri, kredi kartını çıkaran banka ile kart hamili arasında imzalanan sözleşmedir. Çünkü bu sözleşmeye göre kart hamili ile banka arasındaki ilişkinin fıkhi hükmünde değişiklik meydana gelmektedir. Şöyle ki; sözleşme sonucunda kart sahibi kendisine teslim edilen kredi kartıyla nakit paraya ihtiyaç duymaksızın alışveriş yapabilecektir. Sözleşmedeki maddelere göre kart hamili ödeme zamanı gelince borcunu bankaya yatıracaktır. Banka

¹⁵¹ Aktepe, İshak Emin. **İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**, TKBB Yayınları, İstanbul, 2010, s. 112.

ise kart hamilinin yaptığı alışverişlerin karşılığını kartı kabul eden üye iş yerlerine doğrudan veya dolaylı olarak ödeyecektir.¹⁵²

Kredi kartıyla satış yapan iş yerleri ve bankalar arasında da bazı hukuki ilişkiler doğmaktadır. Bankalar kredi kartıyla alışveriş için iş yerlerine çeşitli hizmetler sunmakta ve bu hizmetlerin karşılığında iş yerlerinden yapılmış olan her alışveriş başına komisyon almaktadırlar. Bu hizmetler kısaca şu şekildedir:

- İş yerlerinin kredi kartıyla alışveriş yapabilmelerini sağlamak amacıyla POS cihazı bağlamak,
- İş yerlerinin alacaklarını tahsil ederek iş yerlerinin hesaplarına kaydetmek,
- İş yerlerinin yaptıkları satışların karşılığı olan bedelleri ödemeyi taahhüt etmek.¹⁵³

Kredi Kartlarının Çalışma Sistemi

Yurtiçi kredi kartı işlemlerinde banka kartı sahibi, iş yerindeki POS'da kartını kullanarak ödeme işlemlerini başlatır. POS'tan geçen her bir işlem provizyon işlemi için Bankalararası Kart Merkezi'ne (BKM) iletilir.

BKM iletilen işlemin hangi bankaya ait olduğunu tespit ettikten sonra işlemi kart sahibi bankaya yönlendirir. Bu aşamada müşterinin limiti ve statüsü kontrol edilmektedir, eğer limiti ve statüsü uygunsa kart sahibi banka işleme onay verir ve onayı BKM'ye gönderir. Ardından POS'un sahibi olan banka işleme POS üzerinden onay verir ve sonrasında alışveriş sonlanır. Kart sahibi banka, POS sahibi bankaya BKM komisyonu bakiyesini düşükten sonra kalan bakiye kadar ödemeyi ertesi gün gerçekleştirir. Tüm bu işlemlerden sonra POS sahibi banka üye iş yerine anlaştığı koşullarda tutar ödemesini gerçekleştirir.

Kredi kartıyla gerçekleştirilen yurtdışı işlemlerinde ise durum biraz farklıdır çünkü bu kez işlem döngüsüne uluslararası kart kuruluşları da girer. Farklılaştığı

¹⁵² Aktepe, İshak Emin. **İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**, TKBB Yayınları, İstanbul, 2010, s. 113.

¹⁵³ Aktepe, İshak Emin. **İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**, TKBB Yayınları, İstanbul, 2010, s. 122.

noktalardan birincisi, banka POS’undan geçen işlemin yurtiçi işlemlerinde provizyon için doğrudan BKM’ye gitmesi, yurtdışı işlemlerinde ise provizyon için BKM’den önce Visa, Master Card gibi uluslararası kart kuruluşlarına gitmesidir. Bir diğer nokta ise yurtdışı işlemlerde BKM’nin kart sahibi bankanın işlem onayını POS sahibi bankadan önce uluslararası kart kuruluşuna gönderiyor olmasıdır.

Kredi Kartlarında Taksit Modeli

Bir mağazanın taksit yapabilmesi için öncelikle banka ile komisyon/vade farkı oranlarında anlaşması ve mağazasına POS cihazı kurdurması gerekmektedir. POS kurulduktan sonra müşteriler yaptıkları alışverişlerde sadece POS sahibi bankanın kartı ile o mağazada taksit yaptırabileceklerdir. Çünkü işlemlerde taksiti gerçekleştiren kart değil POS’un kendisidir.

Konvansiyonel Bankaların Kredi Kartlarından Kâr Elde Etme Yöntemleri

Bankalar kredi kartlarından kâr elde etmek için birçok farklı yöntem izler. Bunların başında taksitli işlemlerden alınan vade farkları ve komisyonlar gelmektedir. Taksitli satış olunca ödenen ücret peşin fiyatına göre daha fazla olmaktadır ve aradaki fark bankaya kâr olarak yazılmaktadır. Müşteri, taksitini zamanında ödemeyince bu sefer temerrüt faizi işlemektedir ve borç daha da artmaktadır. Aradaki fark yine bankaya kâr olarak yansımaktadır.

Uygulamada en çok karşılaşılan durum, borçlunun borcunun bir kısmını ödemesi, kalan kısmını ise ödeyememesidir. Bu tarz durumlarda bankalar borçlu olan müşterilerine asgari ödeme ile kredilendirme faiz seçenekleri sunarlar. Banka için bu işlem kâr elde etmenin bir diğer yoludur. Asgari ödeme sistemi kart borcunun %20’sinin ödenmesi, kalan kısmının ise makul bir faiz oranıyla kredilendirilmesidir. Asgari ödeme yönteminde müşteri ekstre borcunun en az %20’sini ödemektedir, geriye kalan kısmı ise günlük bazda kredilendirme faiz oranıyla kredilendirilmektedir. Müşterinin buradaki faydası kartını kullanmaya devam edebiliyor olmasıdır. Bankanın kârı ise az maliyetle parayı kredi verme oranlarının çok üzerinde bir faizle ve hiçbir pazarlama maliyetini devreye almadan kullandırmasıdır.

İslam Hukukçularının Kredi Kartına Bakışı

İslam hukukçuları ATM kartı, alışveriş kartı ile mağaza kartı kullanımının uygunluğu konusunda hem fikirler ancak kredi kartı ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Banka, hamil ve üye iş yeri arasındaki ilişkinin dini boyutu farklı görüşlerin oluşmasında etkili olmuştur. Banka, hamil ve üye iş yeri arasındaki ilişkiyi İslam hukukçularından bazıları kefalet bazıları ise havale kapsamında değerlendirmişlerdir.¹⁵⁴

Kredi kartı uygulamasını kefalet kapsamında değerlendiren bankalar, hamil ve üye iş yeri arasındaki ilişkiyi şu şekilde yorumlamaktadır: “Kartın kullanımı sonucu hamilin zimmetinde oluşacak bütün borçlara banka kefil olmaktadır. Hamil, alışveriş esnasında kartı ibraz ettiğinde, karşı taraf da bu işlem sonucunda oluşacak borcun, bankanın garantisinde olduğunu kabul ederek mal veya hizmeti satar.

Hamilin, bankanın kefil olduğunun ispatı niteliği taşıyan kartı ibraz etmek kaydıyla satıcıya karşı borçtan geride olması, diğer bir ifadeyle satıcının kart hamiline dönüş hakkının bulunmaması hususuna gelince, kefalette borç satıcının zimmetinden direkt olarak kefilin zimmetine geçecektir.” Bu görüşü savunan İslam hukukçularına göre bu şekilde uygun olmayan bir durum bulunmamaktadır.

Taraflar arasındaki (banka, hamil ve üye iş yeri) ilişkiyi havale olarak düşünenlere göre ise, banka kartın hamiline “Bu kartı al, bedelini peşin ödemeksizin alışveriş yap, iş yerini beni muhatap alsın, borcunu ben öderim” derken diğer taraftan da iş yerine “Kart hamiline satışı gerçekleştir, bedelini ben öderim” demektedir. Hamil alışveriş işleminden bulununca ise iş yerine “Alacağınızı tahsil etmek üzere seni bu kartı veren bankaya havale ediyorum” demektedir. Bu şekilde üç tarafın rızası alınarak havale işlemi sonuçlandırılmış olur.

Bunun dışında havale işleminde alacaklının bir tek muhatabı varken kefalette alacaklı isterse satıcıdan da talepte bulunabilmektedir, yani kefalette iki muhatap söz konusudur. Kredi kartı uygulamasında ise, iş yerinin tek muhatabı bulunmaktadır ve o

¹⁵⁴ <http://katilimfinansdergisi.com.tr/islam-hukuku-acisindan-kredi-karti-islemleri/>, erişim tarihi: 20.06.2018

muhatap da bankadır. Dolayısıyla bu durum, üçlü ilişkinin, havale olduğunu ifade etmektedir.

Bir kısım İslam hukukçusu ise yapılan işlemi kefalet ve havalenin birleşiminden oluşan bir olay olarak kabul etmektedir. Bu görüşe göre iki işlem birbirinden ayrı olarak değerlendirilmiştir. Banka ile hamil arasındaki kefalet sözleşmesi, bu sözleşmeye dayanarak hamilin kartla alışveriş yapmasını ve sonucunda ortaya çıkan borcu bankaya havale etmesini içermektedir.¹⁵⁵

¹⁵⁵Bayar, Mesut. “İslam Hukukunda Banka Kartları ve Kredi Kartları”, **Yüksek Lisans Tezi**, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, 2007, s. 106.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KATILIM BANKACILIĞINDA KAMUSAL SERMAYE

4.1. Kamusal Sermeyeli Katılım Bankaları

Kamusal Sermaye

Sermayenin tamamının kamu adına hazineye veya diğer kamu tüzel kişilerine ait olması durumuna “kamusal sermaye” denmektedir.¹⁵⁶

2017 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de faaliyet gösteren kamusal sermayeli katılım bankaları; Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ve Ziraat Katılım Bankası A.Ş.’dir.¹⁵⁷

4.1.1. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.; 25.06.2015 tarihinde bir anonim şirket şeklinde kurulmuş olup, 17.02.2016 tarihinde ise Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni almıştır.

Sermaye olarak tamamı T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayezid Han-ı Sani (II. Bayezid) Vakfı, Mahmut Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı, Mahmut Han-ı Sani Bin Abdulhamit Han-Evvel (II. Mahmut) Vakfı ve Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı’na aittir. Toplam ödenmiş sermayesi 955.000.000.- TL olarak gözükmektedir.

Katılım bankacılığı sektöründeki en yeni üye olarak faaliyet gösteren Vakıf Katılım, yüzyıllardan bu yana kültürümüzün önemli bir parçası olarak gelen ve günümüzde ana kurucusu T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yaşatılmaya devam eden “Vakıf Kültürü”nün önemli bir kurumu olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

¹⁵⁶<https://www.bankalar.org/kurumsal-sermayeli-bankalar/>, erişim tarihi: 15.02.2018

¹⁵⁷<https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kuruluslar/Bankalar/Bankalar.aspx>, erişim tarihi: 15.02.2018

Vakıf Kültürü ile faizsiz bankacılık kurallarını birleştiren Vakıf Katılım, üstlenmiş olduğu bu önemli misyon ile çalışmalarında yalnızca ortaklarına veya müşterilerine değil toplumun tamamına faydalı olmayı amaçlamaktadır.¹⁵⁸

Vakıf Katılım Bankası A.ř.’nin Ortaklık Yapısı¹⁵⁹

Hissedarların Adı	Toplam �denen Sermaye (TL)	Pay Oranı (%)
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Vakıflar Genel Müdürlüğü	945.450.000	99,00
Beyazid Han-ı Sani (II. Bayezid) Vakfı	2.387.500	0,25
Mahmud Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I. Mahmut) Vakfı	2.387.500	0,25
Mahmud Han-ı Sani Bin Abdülhamid Han-ı Evvel (II. Mahmut) Vakfı	2.387.500	0,25
Murad Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) Vakfı	2.387.500	0,25
Toplam	955.000.000	100

Vakıf Katılım Bankası A.ř.’nin Konsolidasyon Kapsamına Giren Ortaklıkları

Vakıf Katılım Bankası A.ř.’nin konsolidasyon kapsamına giren ortaklıkları iki adettir.  zet bilgilere ilerleyen sayfalarda yer verilecektir.¹⁶⁰

¹⁵⁸<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda>, erişim tarihi: 15.03.2018

¹⁵⁹<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimciiliskileri/Pages/Ortaklik-Yapisi.aspx>, (24.07.2018)

¹⁶⁰<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimciiliskileri/Pages/Sikca-Sorulan-Sorular.aspx>, (15.03.2018)

- **Katılım Varlık Kiralama A.Ş.**¹⁶¹

Katılım Varlık Kiralama A.Ş., Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) izni çerçevesinde 7 Kasım 2016 tarihinde kurulmuştur.

Katılım Varlık Kiralama A.Ş.'nin amacı, Sermaye Piyasa Kurulu (SPK) 'nın çıkardığı Kira Sertifikaları Tebliği (III-61.1) uyarınca kira sertifikası ihraç etmektir.

Katılım Varlık Kiralama A.Ş., kira sertifikası ile ilgili tanıtım yapmayı ve yatırımcılara bilgilendirmede bulunmayı kendisine prensip edinmiştir.

Katılım Varlık Kiralama A.Ş., kurumsal müşterilerinin hem yurt içi hem de yurt dışı kira sertifikalarını ihraç etmek üzere faaliyetlerini sürdüren bir anonim şirkettir.

Katılım Varlık Kiralama A.Ş., Vakıf Katılım'ın iştirakidir.

- **Vakıf Varlık Kiralama A.Ş.**¹⁶²

Vakıf Varlık Kiralama A.Ş., Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) izni çerçevesinde 7 Kasım 2016 tarihinde kurulmuştur.

Vakıf Varlık Kiralama A.Ş.'nin amacı, Sermaye Piyasa Kurulu (SPK) 'nın çıkardığı Kira Sertifikaları Tebliği (III-61.1) uyarınca kira sertifikası ihraç etmektir.

Vakıf Varlık Kiralama A.Ş. kira sertifikası ile ilgili tanıtım yapmayı ve yatırımcılara bilgilendirmede bulunmayı kendisine prensip edinmiştir.

Vakıf Varlık Kiralama A.Ş., kurumsal müşterilerinin hem yurt içi hem de yurt dışı kira sertifikalarını ihraç etmek üzere faaliyetlerini sürdüren bir anonim şirkettir.

Vakıf Varlık Kiralama A.Ş. Vakıf Katılım'ın iştirakidir.

¹⁶¹ <http://www.katilimvarlikkiralama.com.tr/hakkimizda.html>, erişim tarihi: 17.03.2018

¹⁶² <http://www.vakifvarlikkiralama.com.tr/hakkimizda.html>, erişim tarihi: 17.03.2018

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.’nin Vizyonu

Katılım Bankacılığının referans kurumu olmak.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.’nin Misyonu

Faizsiz bankacılık anlayışı ve hizmet kalitesi ile müşterilerinin ve çalışanlarının tercih ettiği kurum olmak. Müşteri, çalışan, sermayedar ve toplumun faydasını gözetmek kaydıyla kendilerine emanet edilmiş olan varlıkların ve değerlerin yönetimi hususunda etkin ve verimli hareket etmek.

Katılım bankacılığındaki standartların gelişmesine bağlı olarak Türkiye’nin katılım bankacılığının ana merkezi olmasına katkı sunacak projelere finansman sağlamak ve Vakıflar’ın elde ettiği gelirin artmasına katkı sağlayacak projelere destek olmak.¹⁶³

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.’nin Son 3 Yıllık Özet Finansal Verileri¹⁶⁴

Aktifler (Milyon TL)	Aralık 2015	Aralık 2016	Aralık 2017
Likit Aktifler	834	1.135	2.704
Menkul Değerler	10	464	696
Kullandırılan Fonlar	0	3.006	9.674
Diğer Aktifler	18	77	136
Toplam Aktifler	862	4.682	13.210

¹⁶³<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/Pages/Vizyon-ve-Misyon.aspx>, erişim tarihi: 17.03.2018

¹⁶⁴<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimciiliskileri/Pages/Bagimsiz-Denetim-Raporlari.aspx>, erişim tarihi: 18.03.2018

Pasifler (Milyon TL)	Aralık 2015	Aralık 2016	Aralık 2017
Toplanan Fonlar	0	3.035	10.088
Toplanan Fon Dışı Kaynaklar	0	199	1.271
Diğer Pasifler	4	572	743
Öz kaynaklar	858	876	1.108
Toplam Pasifler	862	4.682	13.210

Seçilmiş Gelir-Giderler (Milyon TL)	Aralık 2015	Aralık 2016	Aralık 2017
Kâr Payı Gelirleri	10	141	699
Kâr Payı Giderleri	0	42	438
Net Kâr Payı Gelir/Gideri	10	99	261
Net Ücret ve Komisyon Gelir/Giderleri	0	1	21
Ticari Kâr-Zarar (Net)	60	35	163
Diğer Faaliyet Gelirleri	0	1	11
Diğer Faaliyet Giderleri	5	85	197
Kredi ve Diğer Alacaklar Karşılığı	0	24	90
Vergi Öncesi Kâr-Zarar	66	27	170
Vergi Karşılığı	-13	-8	-32
Net Kâr-Zarar	53	19	138

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.'ye ait son 3 yıllık finansal verilerini yorumlayacak olursak;

- Aktifinin her geçen yıl arttığını ve bunda en büyük payın kullanılan kredilerde olduğu söylenebilir.

- Pasif kısma bakıldığında ise yine en büyük payın toplanan fonlar kısmında olduğunu söylenebilir.
- Gelir-gider kalemlerine bakıldığında ise; net kâr payı gelirlerinde ciddi bir artış olduğu ve bunun aktif ve pasifte yer alan kredi ve toplanan fonlardan sağlanan kâr payı gelirlerinden kaynaklandığı açıkça görülebilir.

4.1.2. Ziraat Katılım Bankası A.Ş.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'nın 14/05/2015 tarihli ve 29355 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 12/05/2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyete başlamıştır. Bankanın ödenmiş sermayesi 1.250.000.000-TL'dir.

Ziraat Katılım, katılım bankacılığı ilkelerine uygun enstrümanları ve alternatif dağıtım kanalları ile müşterilerinin yanında olduğunu sürekli olarak hissettiren bir banka profili çizmektedir.

Müşterilerini her şartta dinleyerek onlara doğru ve yerinde çözümler sunmayı kendisine amaç edinen Ziraat Katılım; sadece müşterilerine ve hissedarlarına değil, toplumun her kesimine fayda sağlayacak projelerde yer almak üzere faaliyette bulunmaktadır.¹⁶⁵

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.'nin Ortaklık Yapısı¹⁶⁶

Hissedarların Adı	Ödenmiş Sermaye (TL)	Pay Oranları (%)
T.C. Ziraat Bankası A.Ş.	1.249.999.996	99,9999996
Ziraat Sigorta A.Ş.	1	0,0000001
Ziraat Hayat ve Emeklilik A.Ş.	1	0,0000001
Ziraat Teknoloji A.Ş.	1	0,0000001
Ziraat Yatırım Menkul Değerler A.Ş.	1	0,0000001
Toplam	1.250.000.000	100

¹⁶⁵<http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>, erişim tarihi: 19.03.2018

¹⁶⁶<https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx>, (19.03.2018)

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.’nin Konsolidasyon Kapsamına Giren Ortaklıkları¹⁶⁷

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.’nin konsolidasyon kapsamına giren ortaklıkları iki adettir. Özet bilgileri aşağıda yer almaktadır:

- **Ziraat Katılım Varlık Kiralama A.Ş.**

Ziraat Katılım Varlık Kiralama A.Ş., Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) izni çerçevesinde 22 Ocak 2016 tarihinde kurulmuştur.

Ziraat Katılım Varlık Kiralama A.Ş.’nin amacı, Sermaye Piyasa Kurulu’nun çıkardığı Kira Sertifikaları Tebliği (III-61.1) uyarınca kira sertifikası ihraç etmektir.

- **ZKB Varlık Kiralama A.Ş.**

ZKB Varlık Kiralama A.Ş., Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) izni çerçevesinde 8 Eylül 2017 tarihinde kurulmuştur.

ZKB Varlık Kiralama A.Ş.’nin amacı, Sermaye Piyasa Kurulu’nun çıkardığı Kira Sertifikaları Tebliği (III-61.1) uyarınca kira sertifikası ihraç etmektir.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.’nin Vizyonu

Ülkesinde ve bulunduğu coğrafyada katılım bankacılığını güçlendiren, katma değer sağlayan global ve önder bir katılım bankası olmayı amaçlamaktadır.

İlerleyen kısımlarda Ziraat Katılım’ın misyonu ve özet finansal bilgilerine yer verilecektir.

¹⁶⁷<https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/finansal-bilgiler.aspx>, (20.03.2018)

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.'nin Misyonu

Müşterilerine etkin şekilde çözüm sunan, faizsiz bankacılık ilkeleri doğrultusunda hareket ederek sürdürülebilir kârlılığın ve verimliliğin artırılması amacıyla faaliyette bulunan, müşterilerinin memnun olmalarını öncelik olarak belirleyen bir katılım bankası olma yolunda ilerlemektir.¹⁶⁸

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.'nin Son 3 Yıllık Özet Finansal Verileri ¹⁶⁹

Aktifler (Milyon TL)	Aralık 2015	Aralık 2016	Aralık 2017
Likit Aktifler	280	1.670	1.922
Menkul Değerler	130	416	524
Kullandırılan Fonlar	1.690	5.558	11.375
Diğer Aktifler	77	316	529
Toplam Akifler	2.177	7.960	14.350

Pasifler (Milyon TL)	Aralık 2015	Aralık 2016	Aralık 2017
Toplanan Fonlar	1.256	5.636	10.025
Toplanan Fon Dışı Kaynaklar	212	1.421	2.646
Diğer Pasifler	44	138	275
Öz kaynaklar	665	765	1.404
Toplam Pasifler	2.177	7.960	14.350

¹⁶⁸<http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/kurumsal-bilgiler/Sayfalar/vizyon-ve-misyon.aspx>, erişim tarihi: 20.03.2018

¹⁶⁹<https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/finansal-bilgiler.aspx>, erişim tarihi: 20.03.2018

Seçilmiş Gelir-Giderler (Milyon TL)	Aralık 2015	Aralık 2016	Aralık 2017
Kâr Payı Gelirleri	86	391	981
Kâr Payı Giderleri	16	181	538
Net Kâr Payı Gelir/Gideri	68	210	443
Net Ücret ve Komisyon Gelir/Giderleri	0	14	30
Ticari Kâr-Zarar (Net)	3	7	12
Diğer Faaliyet Gelirleri	0	2	3
Diğer Faaliyet Giderleri	68	141	198
Kredi ve Diğer Alacaklar Karşılığı	15	52	90
Vergi Öncesi Kâr-Zarar	-12	40	200
Vergi Karşılığı	0	-10	41
Net Kâr-Zarar	12	31	159

Ziraat Katılım Bankası A.ř.‘ye ait son 3 yıllık finansal verilerini yorumlayacak olursak;

- Aktifinin her geçen yıl arttığını ve bunda en büyük payın kullanılan kredilerde olduğu söylenebilir.
- Pasif kısma bakıldığında ise yine en büyük payın toplanan fonlarda gerçekleşen artışın ve öz kaynaklarda yapılan sermaye artırımının etkisi olduğunu söylenebilir.
- Gelir-gider kalemlerine bakıldığında ise; net kâr payı gelirlerinde ciddi bir artış olduğu ve bunun aktif ve pasifte yer alan kredi ve toplanan fonlardan sağlanan kâr payı gelirlerinden kaynaklandığı açıkça görülebilir.

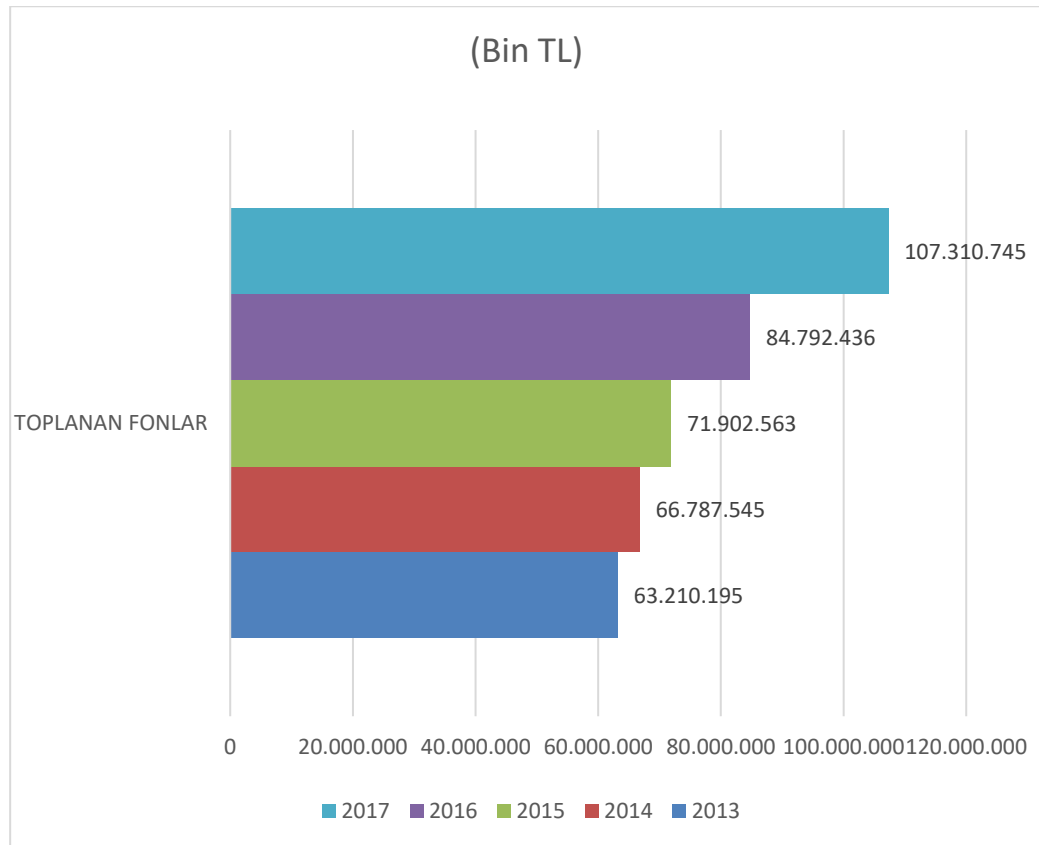
4.2. Son 5 Yıllık Veriler Işığında Katılım Bankacılığının Özet Kalemleri

Aşağıda katılım bankacılığının son 5 yılına ilişkin önemli kalemler bazında (toplanan fonlar, kullandırılan fonlar, aktifler, özkaynaklar, net kâr, personel sayısı, şube sayısı, personel eğitim durumu) özet grafiklere yer verilecektir:

4.2.1. Yıllar İtibarıyla Toplanan Fonlar

Katılım bankacılığı sektöründe toplam toplanan fonlardaki değişim Grafik 4’de yer almaktadır:

Grafik 4: Katılım Bankacılığı Sektöründe Toplanan Fonlardaki Son 5 Yıllık Değişim

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> (24.05.2018)

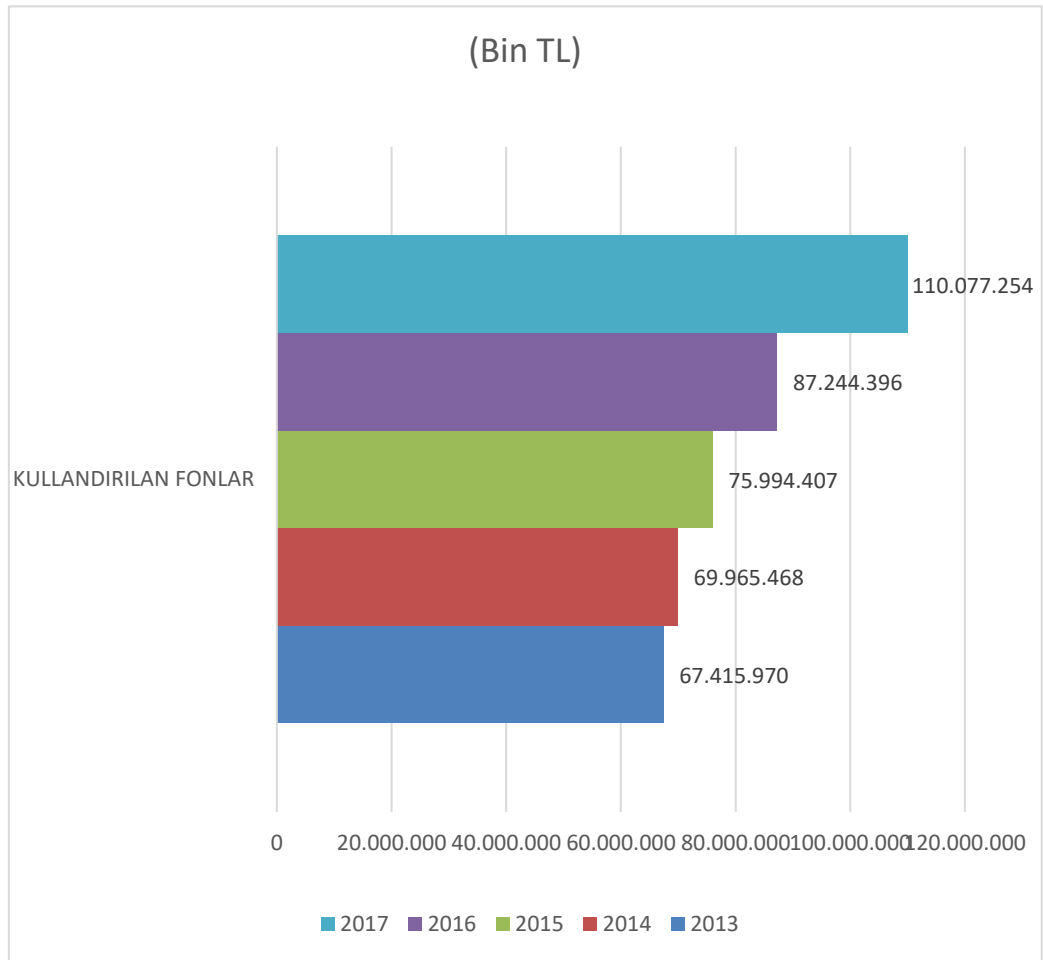
Grafik 4’e bakıldığında; kamu katılım bankalarının sektöre girişiyle beraber sektöre olan güvenin tazelendiği, buna bağlı olarak da toplanan fonlarda yıllara göre artış

yaşandığı görülmektedir. Son 5 yıllık veriler düzenli bir artış trendinin olduğunu göstermektedir.

4.2.2. Yıllar İtibarıyla Kullandırılan Fonlar

Katılım bankacılığı sektöründe toplam kullandırılan fonlardaki değişim Grafik 5'te yer almaktadır:

Grafik 5: Katılım Bankacılığı Sektöründe Kullandırılan Fonlardaki Son 5 Yıllık Değişim

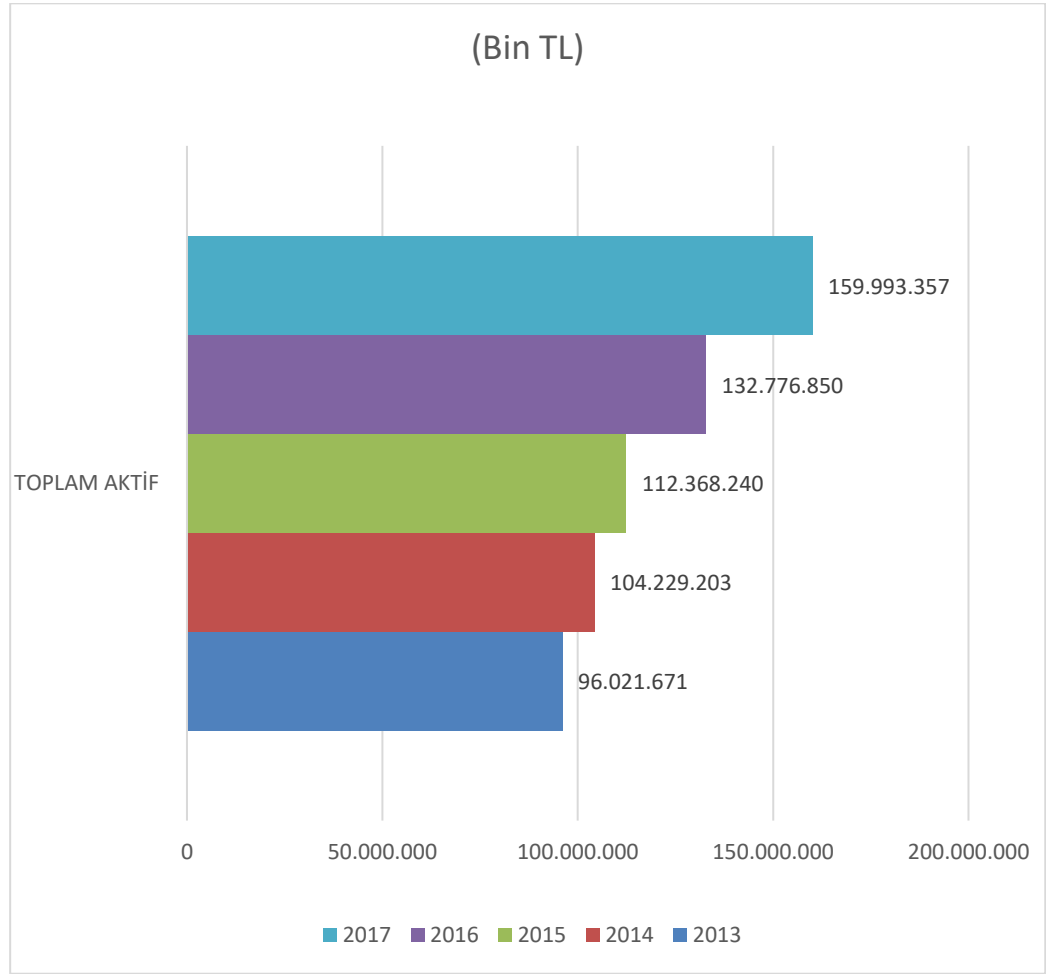
Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> (24.05.2018)

Grafik 5'e bakıldığında; kamu katılım bankalarının sektöre girişiyle birlikte reel sektöre kullandırılan fonlarda yıllara göre hızlı bir şekilde artış yaşandığı görülmektedir. Son 5 yıllık veriler ışığında düzenli bir artış trendinin olduğu görülmektedir.

4.2.3. Yıllar İtibarıyla Aktifler

Katılım bankacılığı sektöründe toplam aktif büyüklükteki değişim Grafik 6’da yer almaktadır.

Grafik 6: Katılım Bankacılığı Sektöründe Aktiflerdeki Son 5 Yıllık Değişim

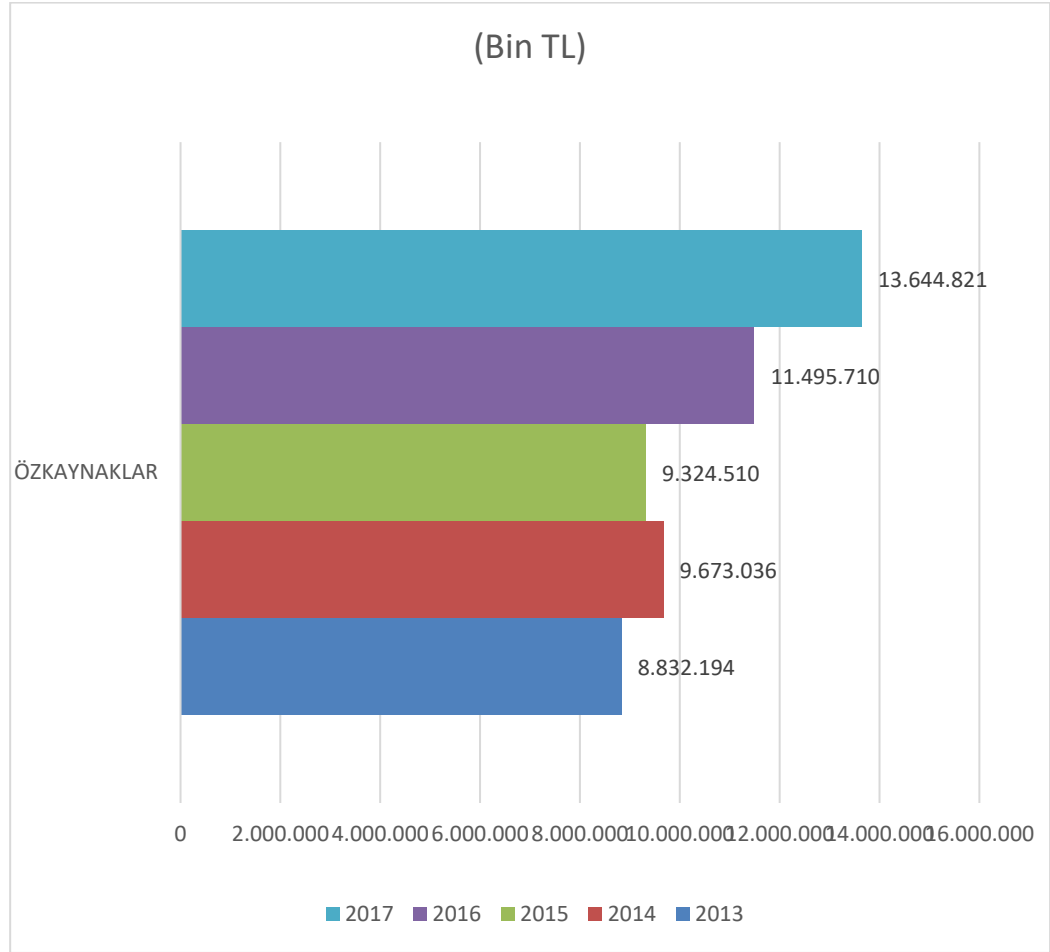
Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> (24.05.2018)

Grafik 6’ya bakıldığında; kamu katılım bankalarının sektöre girdiği 2015 yılı ve sonrasında aktiflerde hızlı bir artış yaşandığı görülmektedir. Son 5 yıllık veriler düzenli bir artış trendinin olduğunu göstermektedir.

4.2.4. Yıllar İtibarıyla Özkaynaklar

Katılım bankacılığı sektöründe toplam özkaynaklardaki değişim Grafik 7’de yer almaktadır.

Grafik 7: Katılım Bankacılığı Sektöründe Özkaynaklardaki Son 5 Yıllık Değişim

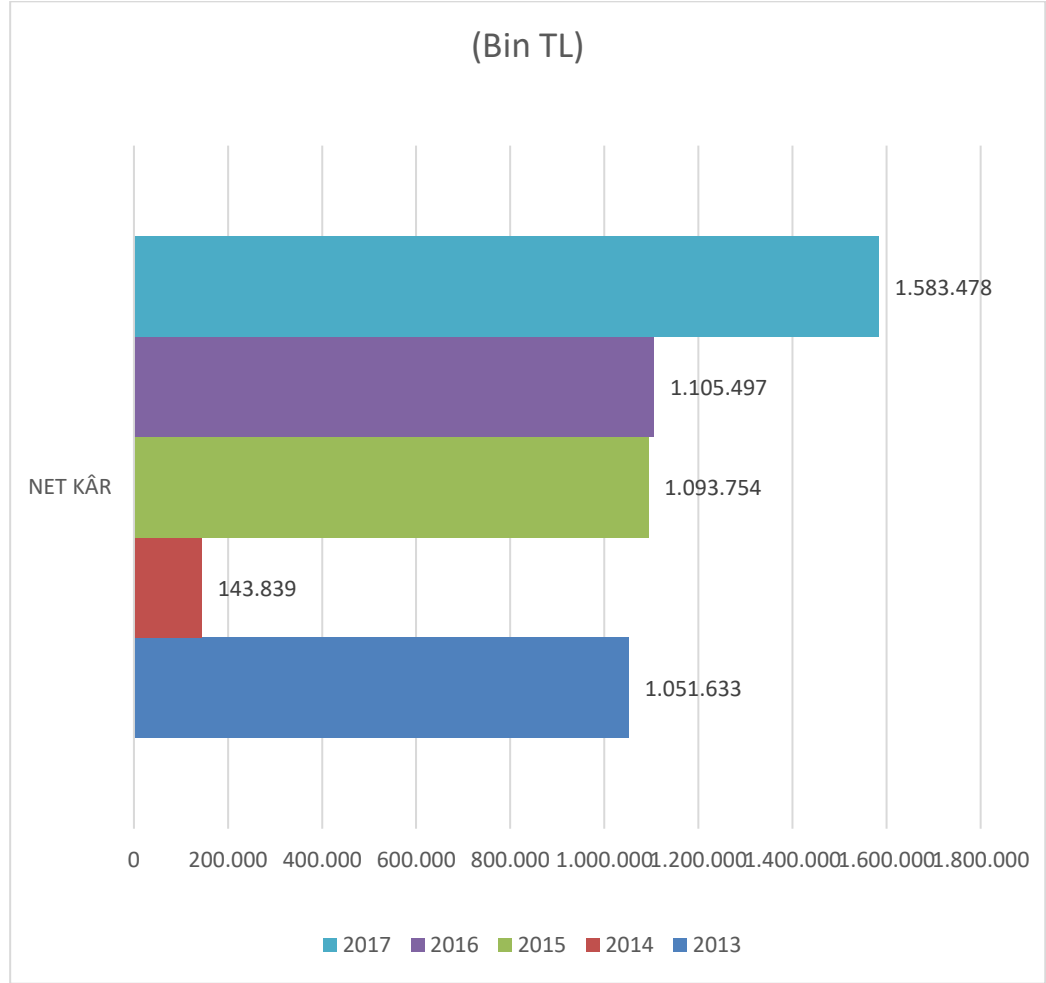
Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> (24.05.2018)

Grafik 7’ye bakıldığında; katılım bankalarının özkaynaklarında 2015 yılında Asya Katılım Bankası A.Ş.’nin faaliyetinin sonlanmasına bağlı olarak düşüş yaşandığı, 2015 sonrasında ise özkaynaklarda artışın hızlı bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Son 5 yıllık veriler ışığında düzenli bir artış trendinin olduğu görülmektedir.

4.2.5. Yıllar İtibarıyla Net Kâr

Katılım bankacılığı sektöründe toplam net kârdaki değişim Grafik 8’de yer almaktadır.

Grafik 8: Katılım Bankacılığı Sektöründe Net Kârdaki Son 5 Yıllık Değişim

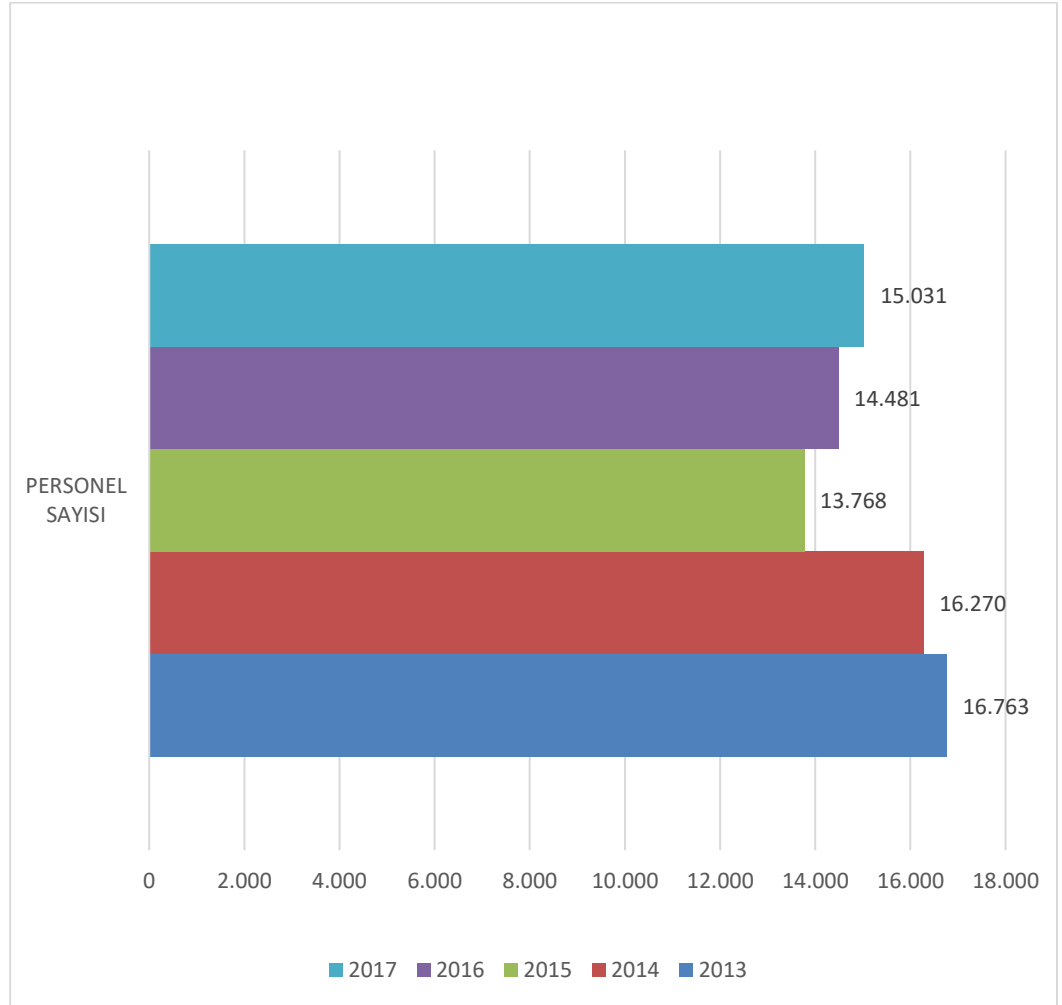
Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> (24.05.2018)

Grafik 8’e bakıldığında; katılım bankalarının net kârında 2014 yılında Asya Katılım Bankası A.Ş.’nin zarar açıklamasına bağlı olarak ciddi anlamda bir düşüş yaşandığı, 2015 sonrasında ise kamu katılım bankalarının faaliyete geçmesiyle hızlı bir toparlanma evresinin yaşandığı görülmektedir. Son 5 yıllık veriler 2014 yılı istisna tutularak düzenli şekilde bir artış olduğu görülmektedir.

4.2.6. Yıllar İtibarıyla Personel Sayısı

Katılım bankacılığı sektöründe toplam personel sayısındaki değişim Grafik 9’da yer almaktadır.

Grafik 9: Katılım Bankacılığı Sektöründe Personel Sayısındaki Son 5 Yıllık Değişim

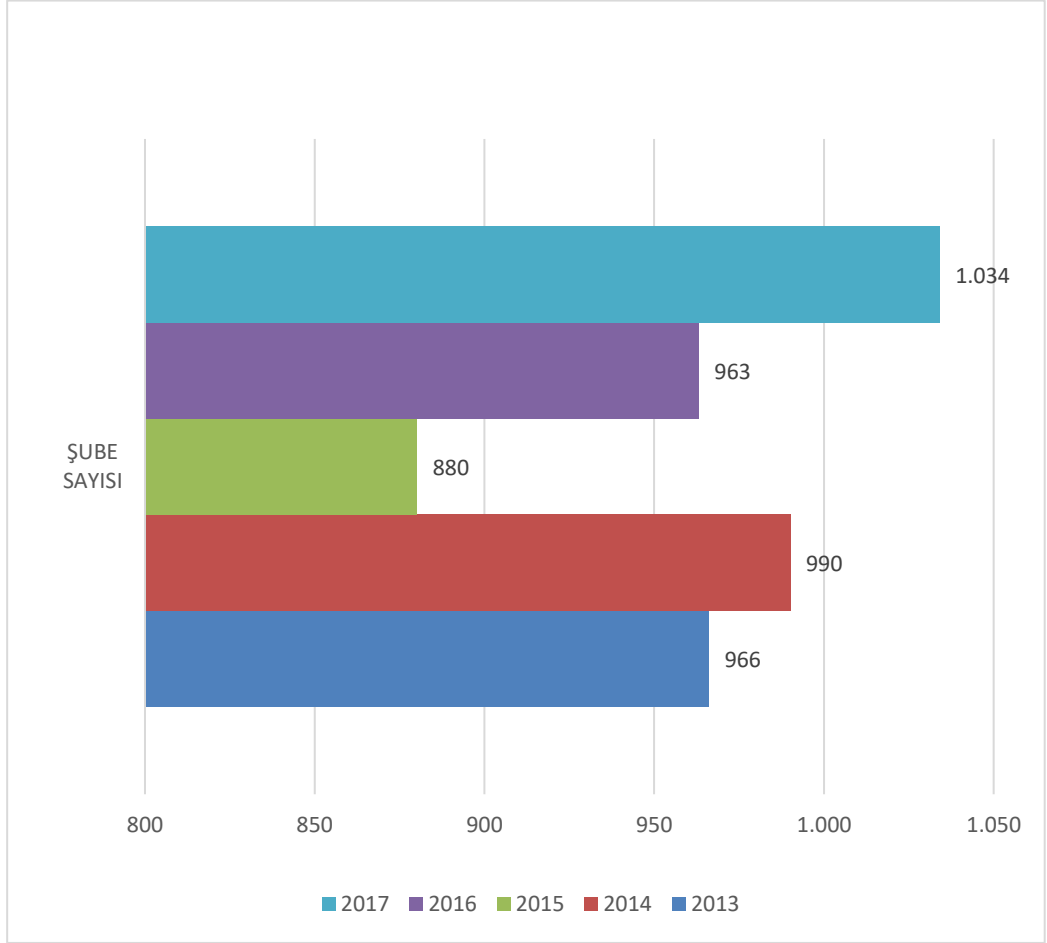
Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> (24.05.2018)

Grafik 9’a bakıldığında; 2014 sonu ve bilhassa 2015 yılında Asya Bank Katılım Bankası A.Ş.’nin faaliyetine son verilmesine bağlı olarak personel sayısında azalma yaşandığı, 2015 sonrasında ise kamu katılım bankalarının sektöre girişiyle birlikte katılım bankacılığı sektöründeki istihdamda artış yaşandığı görülmektedir.

4.2.7. Yıllar İtibarıyla Şube Sayısı

Katılım bankacılığı sektöründe toplam şube sayısındaki değişim Grafik 10'da yer almaktadır.

Grafik 10: Katılım Bankacılığı Sektöründe Şube Sayısındaki Son 5 Yıllık Değişim

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> (24.05.2018)

Grafik 10'a bakıldığında; 2015 yılında Asya Bank Katılım Bankası A.Ş.'nin faaliyetine son verilmesine bağlı olarak sektördeki şube sayısında ciddi bir azalma olduğu, 2015 sonrasında ise kamu katılım bankalarının sektöre girişiyle birlikte sektördeki şubeleşme sayısında hızlı bir şekilde artış yaşandığı görülmektedir.¹⁷⁰

¹⁷⁰<http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>, erişim tarihi: 24.05.2018

4.2.8. Güncel Personel Eğitimi Durumu

Tablo 9: Katılım Bankacılığı Sektöründe Personel Eğitim Durumundaki Son Durum

PERSONEL EĞİTİM DURUMU (2017)	Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.	Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.	Vakıf Katılım Bankası A.Ş.	Ziraat Katılım Bankası A.Ş.	Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.
İlk Öğretim Kurumlarını Bitirmiş Olanlar (İlkokul ve Ortaokul)	16	19	0	1	20
Orta Öğretim Kurumlarını Bitirmiş Olanlar (Lise ve dengi okullar)	699	214	13	20	343
Yüksek Öğretim Kurumlarını Bitirmiş Olanlar	4.337	3.072	624	749	2995
Yüksek Lisans ve Doktora Yapmış Olanlar	697	462	87	120	541

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti> (24.05.2018)

Tablo 9’da yer alan bilgilere bakıldığında; katılım bankalarında istihdam edilen personellerin eğitim durumunun genel olarak yüksek öğretim kurumlarını bitirmiş kişilerden oluştuğu görülmektedir. Personellerinin eğitimine önem veren katılım bankaları, üniversitelerle yaptıkları indirimli eğitim anlaşmalarıyla eğitim seviyesini daha da iyi seviyelere getirmeye ayrı olarak önem göstermektedir.¹⁷¹

4.3. Katılım Bankacılığının Geliştirilmesine Yönelik Adımlar

Katılım bankacılığında kamunun aktif rol almaya başlamasıyla beraber, sektörde birtakım düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu daha açık bir şekilde görülmüştür. Bu kapsamda kamu, sektörün daha sağlıklı bir şekilde işleyebilmesi adına birtakım düzenlemeler yapmakta, uygulamaya konulması yönünde ise devamlı şekilde çalışma yürütmektedir.

¹⁷¹<http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>, erişim tarihi: 24.05.2018

Bu kapsamda; 2017 yılı itibarıyla katılım bankacılığının geliştirilmesine yönelik olarak atılmış olan adımları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu (FFKK)
- Faizsiz Finans Kanunu
- Faizsiz Finans Standartları
- Faaliyete Geçmesi Planlanan Yeni Katılım Bankaları
- Merkezi Danışma Kurulu

4.3.1. Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu (FFKK)

Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu (FFKK), Hazine Müsteşarlığı'na yürütülmektedir. Kuruluşu, 15 Aralık 2015 tarihli ve 29563 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 2015/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile gerçekleşmiştir.

Kurulun amacı, faizsiz bankacılığın ve faizsiz sigortacılığın, bir başka ifadeyle faizsiz finansal sistemin daha etkin, verimli ve sağlıklı şekilde çalışmasıyla beraber ülkemizin uluslararası finans merkezi olmasına katkı sağlamaktır.

Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu (FFKK), Hazine Müsteşarlığı'nın bağlı bulunduğu Bakan'ın başkanlığında ve aşağıdakilerden oluşmaktadır:

- Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı,
- Maliye Bakanlığı Müsteşarı,
- Hazine Müsteşarı,
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Başkanı,
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) Başkanı,
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Başkanı,
- Borsa İstanbul A.Ş. (BIST) Genel Müdürü,
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) Başkanı,
- Katılım Sigortacılığı Derneği Başkanı.

Kurul, yılda asgari üç kere olması kaydıyla gereken durumlarda Kurul Başkanı'nın talebi üzerine toplanmaktadır. Kurul toplantılarına; sivil toplum kuruluşları,

meslek birlikleri ile özel sektörden temsilciler davet edilebilmekte ve çalışma gruplarına katılabilmektedirler.¹⁷²

4.3.2. Faizsiz Finans Kanunu

Faizsiz finans, uzun zamandır bankacılık mevzuatında bulunan; sigortacılık mevzuatında ise yeni yer alan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Son zamanlarda faizsiz finansa olan rağbet ve kamunun faizsiz finansı destekleyici politikaları çerçevesinde, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından hazırlanmış olan Faizsiz Finans Kanunu Taslağı, sektörde bulunan paydaşların incelemesine sunulmuştur.

Taslak halinde olan faizsiz finans kanunu ile bütün faizsiz finans hizmetlerinin bir yerde olması ve tümü için geçerli olacak olan standartların ve bu standartlara uyumun takibinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bunun sonucunda da Türkiye'nin faizsiz finans sektöründe lider konuma gelmesi sağlanacaktır.¹⁷³

4.3.3. Faizsiz Finans Standartları

Faizsiz finans standartlarının Türkçe'ye çevirisi için Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) ve İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI) ortak çalışmaktadır.

Dünyadaki faizsiz finans kurumları tarafından da genel kabul gören 58 adet "Faizsiz Finans Standardı"nın Türkçe'ye tercümesi hususunda 26 Nisan 2017 tarihinde sözleşme imzalanmıştır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) projeyi destekleyen kurum olarak, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi ise çeviriyi gerçekleştiren kurum olarak projede yer alacaktır.

TKBB'nin öncülüğünde gerçekleştirilen AAOIFI'nin faizsiz finans standartlarının Türkçe'ye çevirisi kapsamında, alanında uzman 17 kişilik bir ekip görev

¹⁷²<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151215.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151215.htm>, erişim tarihi: 27.03.2018

¹⁷³<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=b4fb2a43-be18-47d2-a0f0-0d76c35caced>, erişim tarihi: 04.04.2018

alacaktır. Tercümeleler tamamlandıktan sonra AAOIFI standartları Türkçe olarak hem dijital hem de matbu olarak dağıtılacaktır.¹⁷⁴

4.3.4. Faaliyete Geçmesi Planlanan Yeni Katılım Bankaları

Katılım bankacılığı sektörünün gelişmesi ve bankacılık sektöründen aldığı payın artması için faaliyette bulunan bankaların yanı sıra yeni faaliyete başlayan katılım bankalarına da ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) tarafından da doğrulaması yapılan duyumlara göre 4 adet katılım bankasının daha açılacağı belirtilmektedir. İsmi belirtilen katılım bankaları; Adabank, Türk Ticaret Bankası, Emlak Bankası, PTT Bank olarak ifade edilmektedir.

4.3.5. Merkezi Danışma Kurulu

Faizsiz finans sisteminde faaliyette bulunacak olan ve faaliyette bulunan tüm kurumların işlemlerini “faizsizlik” ilkesi çerçevesinde gerçekleştirip gerçekleştirmediğini denetlemek için bir “Merkezi Danışma Kurulu” oluşturulmuştur. Bu kurul ile “faizsizlik” ilkesine uygun olarak çalıştığını beyan eden tüm kurumlar Merkezi Danışma Kurulu’na tabi olacaktır.¹⁷⁵

Merkezi Danışma Kurulu, TKBB nezdinde kurulmuş olup, asgari ayda bir kere olmak şartıyla ve gerekli görülen hallerde Başkanın çağrısı ile toplanır. Kurul ile katılım bankaları arasındaki uygulama farklılıklarının ortadan kaldırılması da amaçlanmaktadır.¹⁷⁶

¹⁷⁴<http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/aaofi-faizsiz-finans-standartlari--turkceye-kazandiriliyor->, erişim tarihi: 15.04.2018

¹⁷⁵<http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/dort-katilim-bankasi-geliyor--yeni-safak->, erişim tarihi: 16.04.2018

¹⁷⁶<http://www.tkbb.org.tr/merkezi-danisma-kurulu> , erişim tarihi: 20.06.2018

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KAMU KATILIM BANKALARINDA HİZMET KALİTESİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

5.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmadaki amaç; farklı demografik özelliklere göre hizmet kalitesinin alt boyutları olan “fiziki görünüm, güvenilirlik, heveslilik, güvence, duyarlılık” a ilişkin görüş farklılıklarının ortaya konması, bu sayede müşterisi olunan kamu katılım bankasının sunduğu hizmetle ilgili müşterilerinin görüşlerinin belirlenmesi, bu konuda müşterisi olunan kamu katılım bankasının alacağı düzeltici tedbirler varsa buna ilişkin bir fikir vermesidir.

5.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma için seçilen yöntem, araştırmanın amacına, konusuna ve problemine uygundur. Araştırmaya katılanlar, veri toplama aracını içtenlikle cevaplamışlardır. Belirlenen örneklem evreni temsil etmektedir.

Bu araştırmada öncelikle konuya ilişkin literatür taraması yapılmış; literatür taraması kapsamında hizmet, kalite, hizmet kalitesi, Servqual Hizmet Ölçeği gibi kavramlar detaylandırılmıştır.

- **Hizmet**

Hizmet, tüketicinin istek ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla üretilmiş olan ve fiziki olmayan ürünlerin adıdır.¹⁷⁷ Soyut bir kavramdır. En önemli özellikleri; envanterinin tutulmaması, depolanmaması, standartlaştırılmaması, üretildiği anda sahip olunması, görselliği, nesnelliği ve mülket ilişkisi bulunmamasıdır.¹⁷⁸

Hizmet, son dönemlerde önemli bir kavram haline gelmekle beraber hizmet konusunda çok sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalara bakıldığında; genel kabul

¹⁷⁷ Çelik, Hilal. **Aalışveriş Merkezlerinde Hizmet Kalitesi Algısı ve Bir Araştırma**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(2), 2011, s.435.

¹⁷⁸ Eleren, A. ve Burhan Kılıç. **Turizm Sektöründe Servqual Analizi İle Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi ve Bir Termal Otelde Uygulama**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 9(1), 2007, s.237.

gören bir tanımının olmadığı, içinde bulunulan döneme, araştırmayı yapanın bakış açısına, sektöre ve faaliyet alanına göre değişiklik gösterdiği görülmektedir.¹⁷⁹

- **Kalite**

Kalite, tüketiciye uygun olma, mükemmellik derecesi, kullanım ve amaca uygun olma, hatasız olma, kusursuz olma ve tüketiciyi tatmin etme anlamlarına gelmektedir. Kısacası kalite, tüketicinin istek ve beklentisine uyumlu olmaya denmektedir.¹⁸⁰

- **Hizmet Kalitesi**

Hizmet kalitesi, sunulmuş olan hizmetin tüketicideki beklentiyi karşılama ve tatminiye seviyesinin göstergesi niteliğindedir. Kısacası hizmet kalitesi, işletmelerin tüketicideki beklentisini karşılayabilme yeteneğine denmektedir.

Hizmet kalitesi, kalite gibi çok boyutlu bir kavram olduğu için kesin bir tanım yapılabilmesi zordur. Hizmet kalitesi, müşterinin beklentisini karşılayabilme ve ihtiyaçlarını açıklayabilme derecesini göstermektedir. Hizmet kalitesi, alınan hizmetten duyulan tatminiye derecesini ifade etmektedir.¹⁸¹

Hizmet kalitesinin belirlenmesi soyut bir süreçtir. Yani hizmeti alan, somut bir ürün hakkındaki görüşü gibi rahat bir görüş bildirememektedir. Bu sebeple hizmet kalitesinin ölçülmesi için 5 farklı yöntem geliştirilmiştir. Fakat bu araştırmada Parasuraman, Zeithaml ve Berry tarafından geliştirilen “Kavramsal Hizmet Kalitesi” modelinin “Algılanan Hizmet Kalitesi” ölçümü tercih edilmiştir. Araştırmalarda en çok tercih edilen modeldir. Modele göre algılanan hizmet kalitesinde, müşterinin hizmeti almadan önceki beklentisi ile hizmeti aldıktan sonraki deneyimleri kıyaslanmaktadır.¹⁸²

Parasuraman, Zeithaml ve Berry modeli çalışmaya başladıklarında 4 farklı firmayı incelemiş ve hizmet alanındaki tüm sektörler için geçerliliğini koruyacak, tüketicilerin kalite algısını ölçebilecek bir model üretmeye çalışmışlardır. Araştırmaları sonucunda da

¹⁷⁹ Doğan, Özlem İpekgil ve Özkan Tüttüncü. **Hizmet İşletmelerinde Toplam Kalite Yönetimi Kapsamında ISO 9001:2000 ve Bilgisayar Destekli Bir Uygulama**, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlük Matbaası, İzmir, 2003, s.1.

¹⁸⁰ Hoyle, David. **Quality Management Essentials**, Butterworth-Heinemann, Jordan Hill. 2007, s.9.

¹⁸¹ Kavak, Bahtışen, Ezgi Soğancı ve Canan Eryigit. **Servqual İle ‘Beklenti’nin Ölçümüne Yönelik Bir Kritik**. Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 2013, s.84.

¹⁸² Zeithaml, Valarie ve Mary Jo Bitner. **Services Marketing**. McGraw Hill, Second Editon, New York., 2000, s.53.

10 hizmet boyutu bulmuşlardır. Bunlar; fiziksel özellikler, güvenilirlik, heveslilik, yeterlilik, nezaket, inanılrlık, güven, ulaşılabilirlik, ileetişim ve müşteriye anlamadır.¹⁸³

- **Servqual (Hizmet Kalitesi) Ölçeği**

Bu yöntemde, beklenen ve algılanan hizmet kalitesi tüketiciler tarafından anket yoluyla değerlendirilmektedir. Parasuraman, Zeithaml ve Berry başlangıçta 10 hizmet boyutu olan bu yöntemi, 5 boyutaa indirmişlerdir. Bunlar; fiziksel özellikler, güvenilirlik, heveslilik, güvence ve duyarlılıktır. Bu boyutlar çerçevesinde hizmet kalitesi farklılıklarını incelemişlerdir.¹⁸⁴

Araştırmanın ikinci aşamasında ise, nicel deneysel olmayan desenlerden hem tarama, hem de karşılaştırmalı-ilişkisel model kullanılmıştır.

Tarama modeli, var olan durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlar. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Karşılaştırmalı-İlişkisel modelde ise iki veya daha fazla grup veya olgu arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenir.¹⁸⁵

Müşterisi olunan kamu katılım bankasının sunduğu hizmet kalitesinin ölçülmesi konusunda müşterilerin düşüncelerini saptamak için Parasuraman, Zeithaml ve Berry (1988)¹⁸⁶ tarafından geliştirilen hizmet kalitesi ölçeği sorularını içeren anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması sonrasında elde edilen veriler SPSS 24.0 programında analiz edilmiştir.

5.2.1. Araştırma Örneklerinin Belirlenmesi

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de faaliyette bulunan ve kamusal sermayeli olan bir katılım bankasının gönüllü müşterileri oluşturmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için birtakım sınırlamalara gidilmiştir.

¹⁸³ Parasuraman, A., Valarie A. Zeithaml ve Berry L. Leonard. **A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research.** *Journal of Marketing*, 1985, s.43-45.

¹⁸⁴Kristensen, Kai ve Jacob Eskildsen. **The Relationship Between SERVQUAL, National Customer Satisfaction Indices, and Consumer Sentiment.** *Quality Management Journal*, 19(2), 2012, s.51.

¹⁸⁵ Karasar, Niyazi. **Bilimsel Arastırma Yöntemi.** Ankara: Nobel Yayın Dagitim, 2005, s.43.

¹⁸⁶ Parasuraman, A., Valarie A. Zeithaml ve Berry, L. Leonard. **Servqual: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer perceptions of Service Quality.** *Journal of retailing*, 64(1), 1988, s.12.

Çalışma için katılım bankaları arasından Türkiye’de yakın tarihte kurulmuş olan ve kamusal sermayeli olan bir banka seçilmiştir. Böylelikle daha yeni kurulmuş olan bir katılım bankasının kısa sürede müşterileri üzerinde nasıl bir etki bıraktığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın örneklemini kamu katılım bankasının kolayda örnekleme ile seçilen gönüllü müşterileri oluşturmaktadır. Araştırma İstanbul ilinde gerçekleştirilmiştir. İstanbul için istatistiki olarak kabul edilebilir en düşük örneklem büyüklüğü 384 olduğundan ¹⁸⁷, en az 384 geçerli anket analize tabi tutulması için 400 adet anket formu uygulanmıştır.

5.2.2. Araştırmada Kullanılan Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, literatür taraması ve örnekleme giren kamu katılım bankası müşterilerine uygulanan Servqual (Hizmet Kalitesi) ölçeğini içeren anket formu yoluyla elde edilmiştir.

Anket formu kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen kamu katılım bankasının şubesine gelen müşteriler ile online form dolduran müşterilerden gönüllü olan 400 kişiye uygulanmıştır. Uygulanan anketlerden 11 adedin eksikleri tespit edilerek çıkarılmış ve sonuçta 389 adedi değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

5.2.3. Araştırmada Kullanılan Verilerin Analiz Edilmesi

Araştırmada anket ile elde edilen veriler Servqual puanlama esaslarına göre puanlanmış ve verilerin analizinde SPSS 24.0 programı kullanılmıştır. Araştırma verileri değerlendirilirken betimleyici ve ilişkisel istatistiksel rnetotlar (Frekans, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır.

Araştırma verilerinin analizinde sırasıyla aşağıdaki adımlar uygulanmıştır:

1. Ankette demografik özelliklere ilişkin birinci bölümünde yer alan sorulara verilen cevaplar doğrultusunda örnekleri oluşturan kamu katılım bankasının müşterilerinin genel yapısını tanıtıcı frekanslar, yüzdelere, ortalamalar (x) ve standart sapma (ss) değerleri hesaplanmıştır.

¹⁸⁷ Serper, Özer, Mustafa Aytaç ve Nuran Bayram. **Örnekleme**, 4. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2016, s.41.

2. Anketin ikinci bölümünde Parasuraman'ın Servqual (Service Quality) (Hizmet Kalitesi) ölçeğinden faydalanılarak oluşturulan sorularda; 1-4 arası sorular “Fiziki Görünüm”, 5-9 arası sorular “Güvenilirlik”, 10-13 arası sorular “Heveslilik”, 14-17 arası sorular “Güvence”, 18-22 arası sorular “Duyarlılık” olacak şekilde tasarlanmıştır.

Ankette yer alan sorulara karşılık gelen ölçek kavramlarının açıklamaları şu şekildedir:

- **Fiziki Görünüm** → Banka'nın donanımlarını, fiziksel ortamını ve Banka personelinin dış görünümünü ifade etmektedir.
- **Güvenilirlik** → Hizmetin doğru, dürüst, etik ve güvenilir şekilde sunulmasını ifade etmektedir.
- **Heveslilik** → Çalışanların, hizmet verme konusundaki istekliliğini ifade etmektedir.
- **Güvence** → Müşterilerin kişisel bilgilerinin korunmasını, bilgilerin güvenliğinin sağlanmasını ve ahlaki değerlere sahip personelle çalışılmasını ifade etmektedir.
- **Duyarlılık** → Müşterinin isteğini, ihtiyaçlarını ve problemlerini anlamayı ve müşteriye hedefine ulaştırmayı ifade etmektedir.

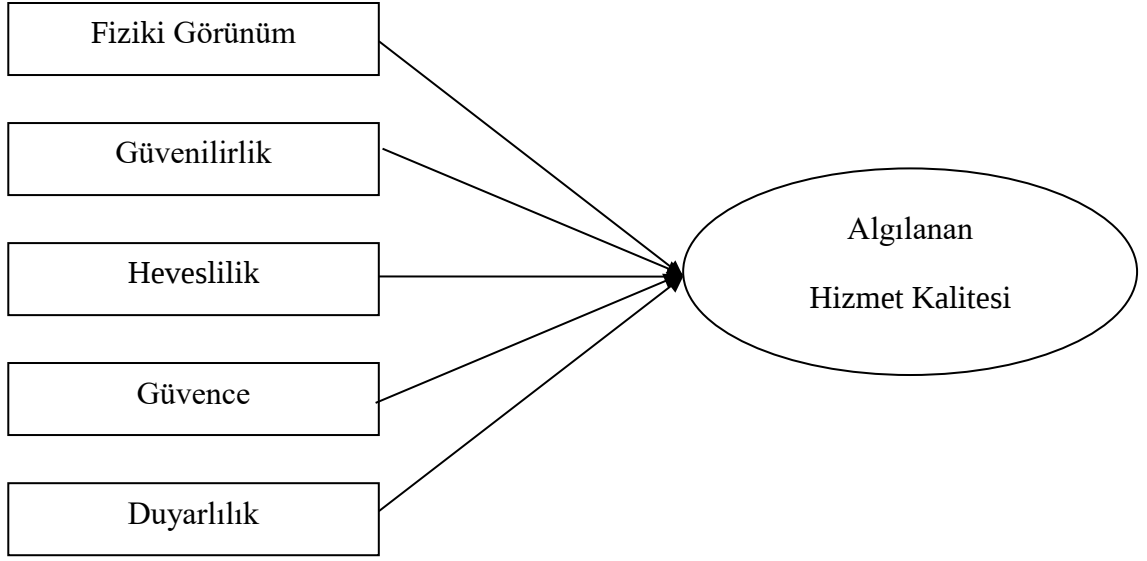
Sorulara verilen cevaplar 5'li likert tipindedir (1=Kesinlikle katılmıyorum, 5=Kesinlikle katılıyorum). Bu sorulara ilişkin öncelikle ölçeğin alt boyutlarının anlaşılabilmesi için faktör analizi sonrasında ise güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Faktör analizi ile elde edilen hizmet kalitesi boyutları ile anketin demografik özelliklere ilişkin birinci bölümünde yer alan sorular fark testlerine (Bağımsız Gruplar t-testi, ANOVA/Welch testi veya bunların alternatifleri olan Mann-Whitney U testi ve Kruskal-Wallis testi) tabi tutulmuştur.

5.2.4. Araştırmada Kullanılan Modelin ve Hipotezlerin Belirlenmesi

Araştırma kapsamında geliştirilen model, algılanan hizmet kalitesinin bileşenlerinden oluşmaktadır. Bunlara ilişkin bilgiler Tablo 10'da yer almaktadır:

Tablo 10: Araştırmanın Modeli

Kaynak: http://joiss.karabuk.edu.tr/Makaleler/1606872532_5.%20Polat%20Can%20y.pdf, s.67

Araştırmanın ana ve alt hipotezleri ise aşağıdaki gibidir:

H1: Hizmet kalitesi algısı demografik özelliklere göre farklılık göstermektedir.

H1_A: Hizmet kalitesi algısı cinsiyete göre farklılık göstermektedir.

H1_B: Hizmet kalitesi algısı medeni duruma göre farklılık göstermektedir.

H1_C: Hizmet kalitesi algısı yaş durumuna göre farklılık göstermektedir.

H1_D: Hizmet kalitesi algısı eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir.

H1_E: Hizmet kalitesi algısı ortalama aylık gelir durumuna göre farklılık göstermektedir.

H1_F: Hizmet kalitesi algısı katılımcıların mesleklerine göre farklılık göstermektedir.

H1_G: Hizmet kalitesi algısı müşterisi olunan katılım bankası ile olan çalışma süresi durumuna göre farklılık göstermektedir.

H1_H: Hizmet kalitesi algısı müşterisi olunan katılım bankasının şubesine gitme sıklığına göre farklılık göstermektedir.

H11: Hizmet kalitesi algısı faiz hassasiyeti durumuna göre farklılık göstermektedir.

5.2.5. Yapılan Araştırmanın Sınırlılıkları

Çalışma öncelikle bağlı kalınan literatür ile kısıtlıdır. Araştırma, İstanbul ilinde yaşayan kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve seçilen kamu katılım bankası müşterilerine uygulanmıştır. Bundan dolayı elde edilen sonuçların tüm Türkiye için genel bir fikir veremeyecek olması, araştırma için bir kısıt oluşturmaktadır.

5.3. Verilerin Analiz Edilmesi ve Elde Edilen Bulgular

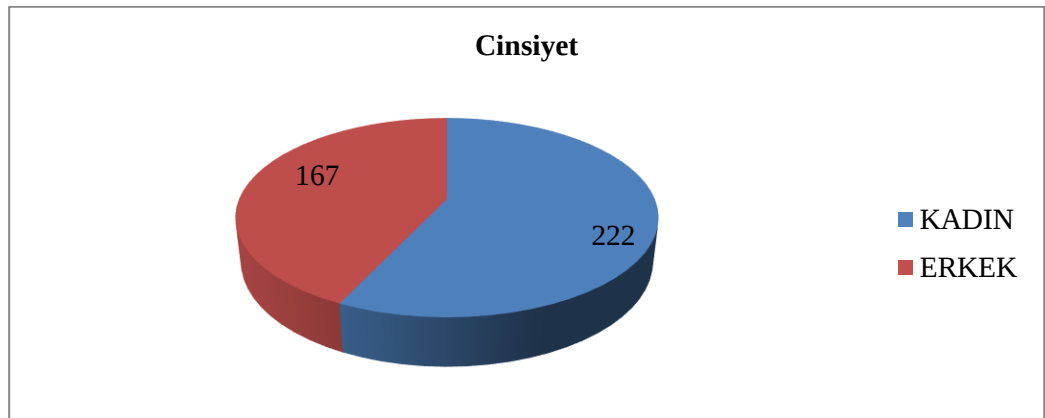
Veri analizinde öncelikle katılımcıların demografik özelliklere ilişkin “Frekans Analizleri”, sonrasında “Faktör Analizi” ve tüm sorular ile her bir faktör grubunu oluşturan sorular için “Güvenilirlik Analizi”, sonrasında ise fark testleri uygulanmıştır.

Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans Analizleri

Bu bölümde katılımcıların demografik özelliklerini, banka şubesini kullanım ve bankayla çalışma sıklıklarını içeren ilk bölümündeki sorulardan elde edilen özelliklerine ilişkin verilerin frekans dağılımları grafiklerle gösterilmiştir.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ayrımı Grafik 11’de olduğu gibidir:

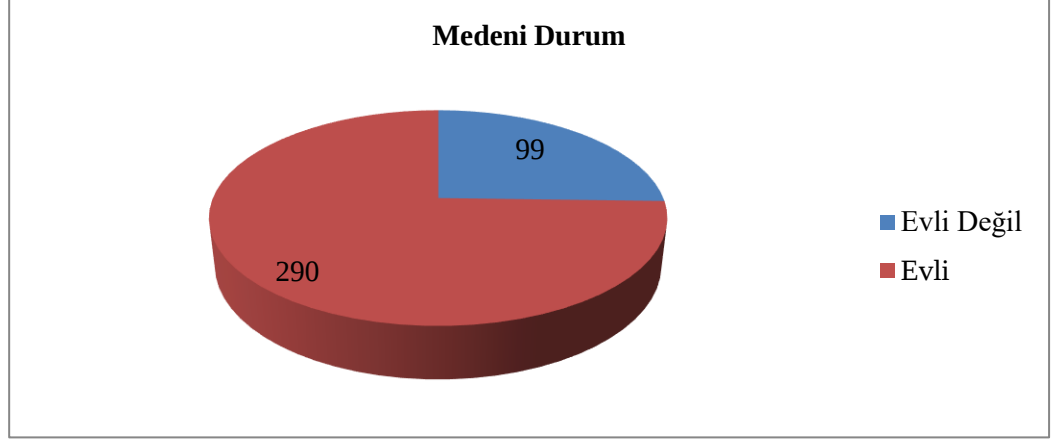
Grafik 11: Katılımcıların Cinsiyetlerine İlişkin Bilgiler

Katılımcıların cinsiyetleri incelendiğinde %57'sini erkek, %43'ünü ise kadınların oluşturduğu görülmektedir.

Katılımcıların medeni durumlarına göre ayrımı Grafik 12’de olduğu gibidir:

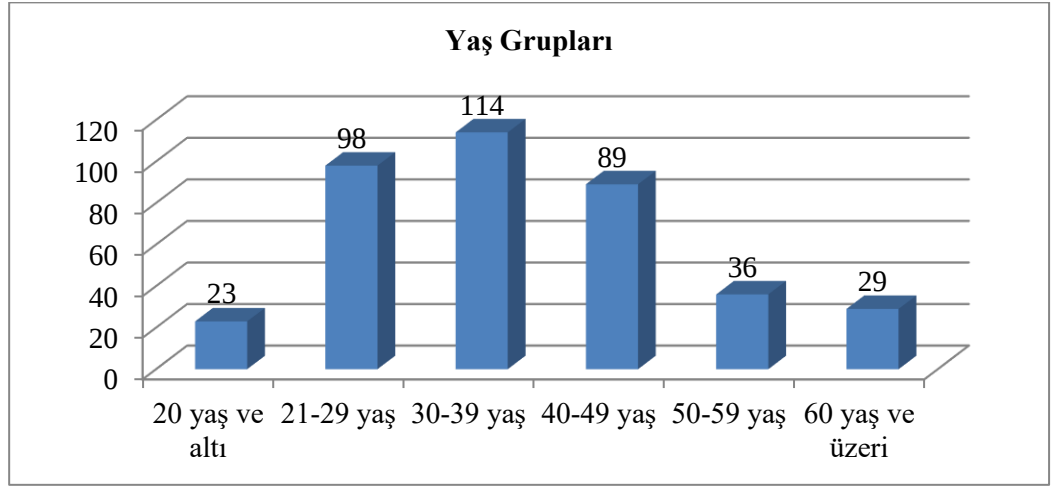
Grafik 12: Katılımcıların Medeni Durumuna İlişkin Bilgiler

Katılımcıların medeni durumları incelendiğinde %75’ini evli, %25’ini ise evli olmayanların oluşturduğu görülmektedir.

Katılımcıların yaş gruplarına göre ayrımı Grafik 13’de olduğu gibidir:

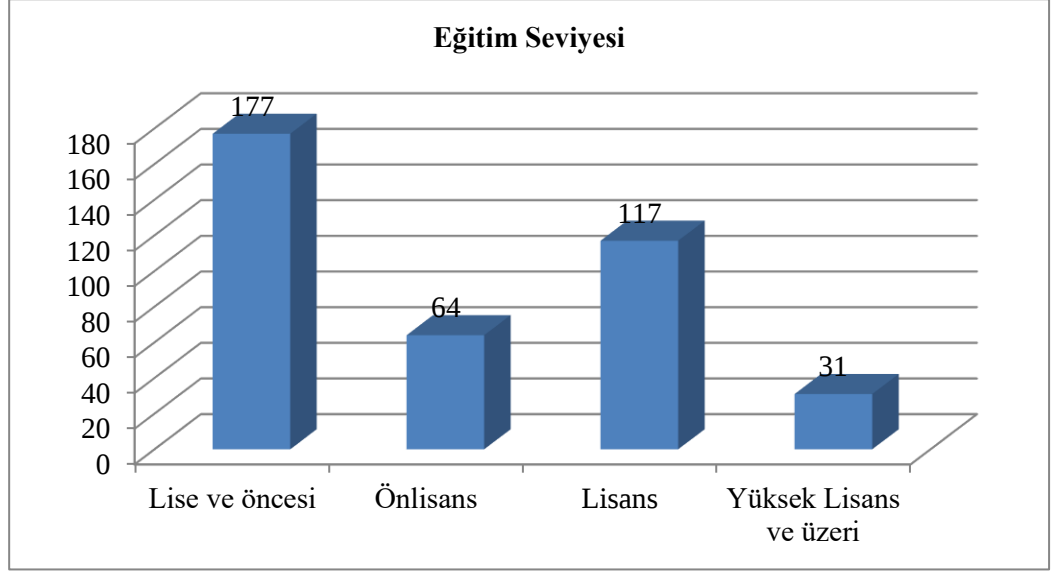
Grafik 13: Katılımcıların Yaş Gruplarına İlişkin Bilgiler

Katılımcıların yaş grupları incelendiğinde; 20 yaş ve altı grubu katılımcı oranının %6, 21-29 yaş grubu katılımcı oranının %25, 30-39 yaş grubu katılımcı oranının %29, 40-49 yaş grubu katılımcı oranının %23, 50-59 yaş grubu katılımcı oranının %9 ve 60 yaş ve üstü katılımcı oranının ise %7 olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların eğitim seviyelerine göre ayrımı Grafik 14’de olduğu gibidir:

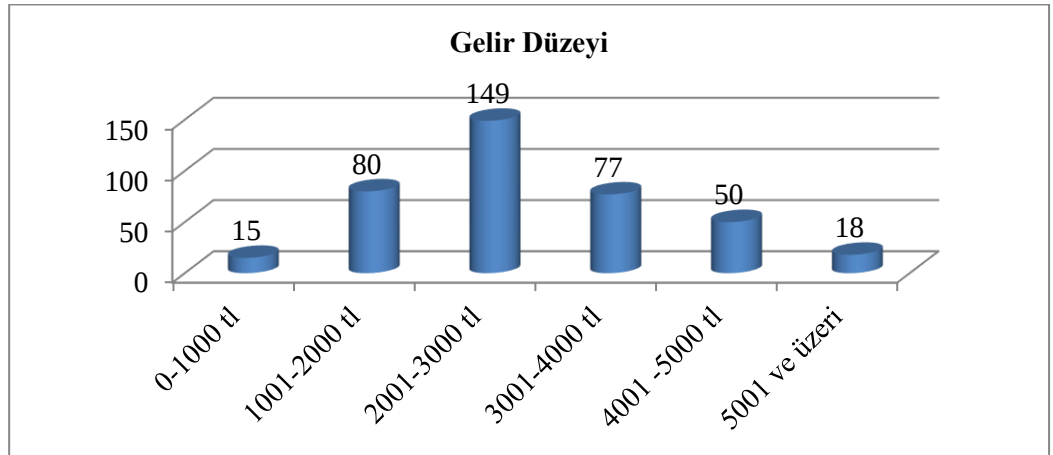
Grafik 14: Katılımcıların Eğitim Seviyelerine İlişkin Bilgiler

Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında; %45’lik büyük çoğunluğu oluşturan grubun lise ve öncesi, %16’sının ön lisans, %30’unun lisans, %8’inin ise yüksek lisans ve üzeri mezunu olduğu görülmektedir.

Katılımcıların gelir düzeylerine göre ayrımı Grafik 15’de olduğu gibidir:

Grafik 15: Katılımcıların Gelir Düzeylerine İlişkin Bilgiler

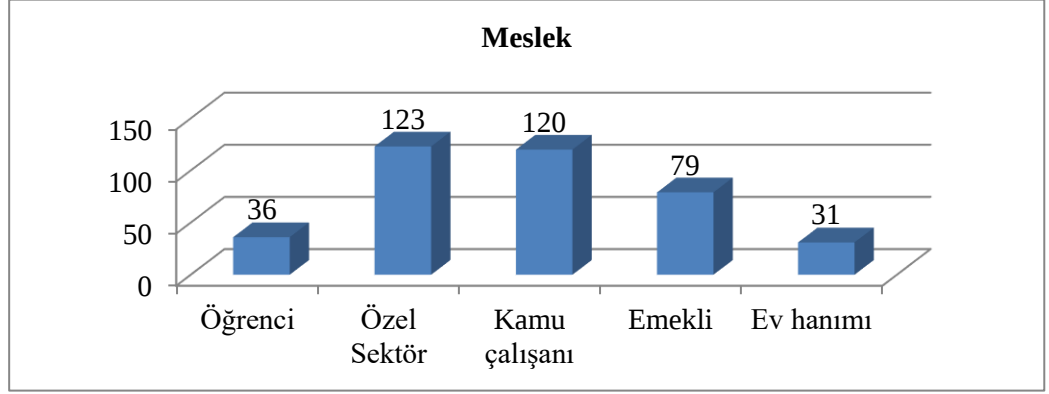

Katılımcıların gelir düzeyleri incelendiğinde; %38’lik büyük çoğunluğu oluşturan grubun 2001-3000 TL, %4’ünün 0-1000 TL, %20’sinin 1001-2000 TL, %19’unun 3001-

4000 TL, %13'ünün 4001-5000 TL ve %4'ünün ise 5001 TL ve üzeri aylık gelire sahip olduğu görülmüştür.

Katılımcıların mesleklerine göre ayrımı Grafik 16'da olduğu gibidir:

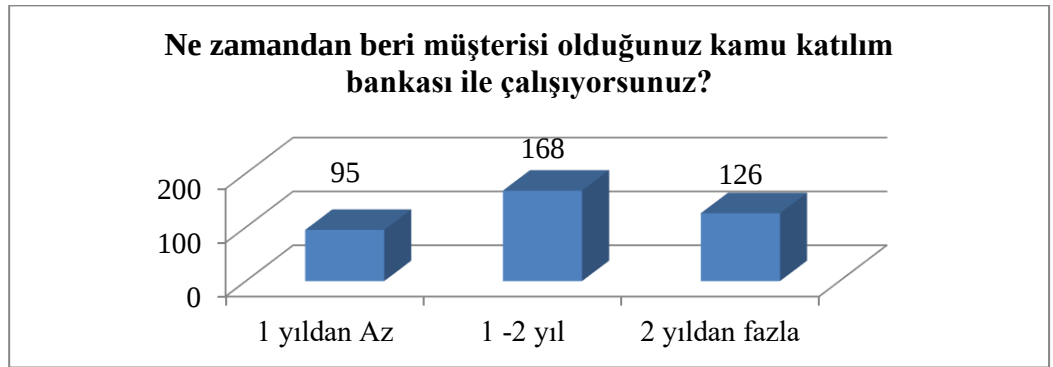
Grafik 16: Katılımcıların Mesleklerine İlişkin Bilgiler

Katılımcıların meslekleri incelendiğinde; %61'lik büyük çoğunluğu oluşturan grubun özel sektör ve kamu çalışanı, %9'unun öğrenci, %20'sinin emekli ve %8'inin ise ev hanımı olduğu görülmüştür.

Katılımcıların ne zamandan beri müşterisi olduğu kamu katılım bankası ile çalıştıklarına göre ayrımı Grafik 17'de olduğu gibidir:

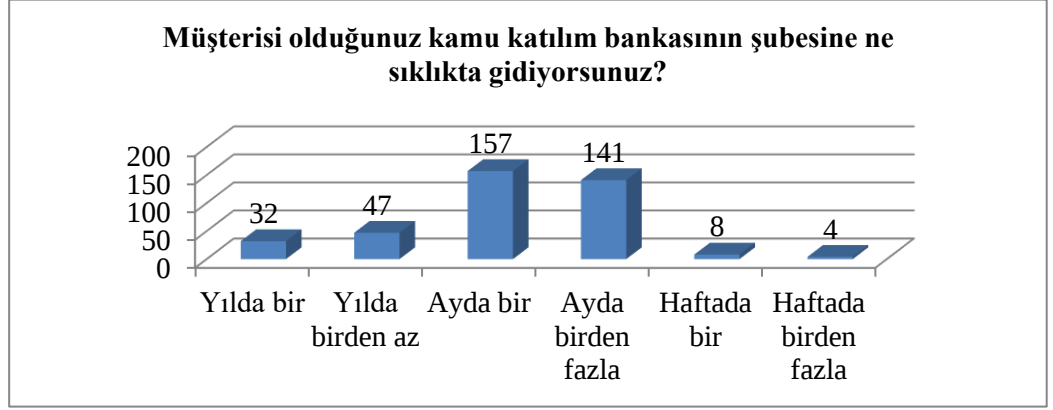
Grafik 17: Katılımcıların Müşterisi Olduğu Kamu Katılım Bankası ile Çalışma Süresine İlişkin Bilgiler

Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası ile çalışma süreleri incelendiğinde; %43'lük büyük çoğunluğu oluşturan grubun 1-2 yıldır, %32'sinin 2 yıldan fazladır ve geri kalan %25'inin ise 1 yıldan az süredir bankaları ile çalıştıkları belirlenmiştir.

Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankasının şubesine gitme sıklıklarına göre ayrımı Grafik 18’de olduğu gibidir:

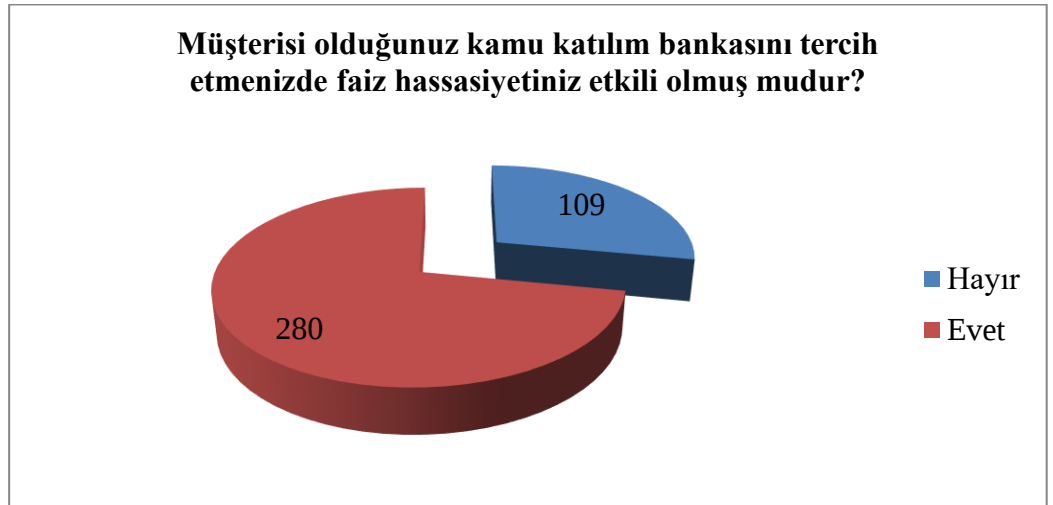
Grafik 18: Katılımcıların Müşterisi Olduğu Kamu Katılım Bankasının Şubesine Gitme Sıklığına İlişkin Bilgiler

Katılımcıların müşterisi olduğu katılım bankasının şubesine gitme sıklıkları incelendiğinde; %40’lık büyük çoğunluğu oluşturan grubun ayda bir, %36’sının ayda birden fazla, %8’inin yılda bir, %12’sinin yılda birden fazla, %2’sinin haftada bir ve %1’lik kesimin ise haftada birden fazla banka şubesine gittikleri belirlenmiştir.

Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankasını tercih etmelerinde faiz hassasiyetinin etkili olma durumuna göre ayrımı Grafik 19’da olduğu gibidir:

Grafik 19: Katılımcıların Müşterisi Olduğu Kamu Katılım Bankasını Tercih Etmelerinde Faiz Hassasiyetine İlişkin Bilgiler

Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankasının tercih etmelerinde genel itibarıyla faiz hassasiyetinin etkili olduğu görülmektedir. Faiz hassasiyeti olmayanların kamu katılım bankalarını tercih etmelerindeki sebep ise kamuya olan güven duygusu ve müşteri memnuniyetinin sağlanmasıdır.

Hizmet Kalitesi Ölçeğine İlişkin Faktör ve Güvenilirlik Analizleri

Faktör analizini öncesinde araştırmanın istatistiksel iç tutarlılığını incelemek için uygulanan anketin 2'nci bölümünde yer alan ve Servqual ölçeğinin bankacılık hizmet kalitesine uyarlanması ile hazırlanmış olan 22 adet soru öncelikle güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur.

Yapılan analiz neticesinde Cronbach's Alpha değeri 0,784 olarak bulunmuştur. Bu değer araştırma sorularının oldukça güvenilir bir iç tutarlılığı sahip olduğunu göstermektedir.¹⁸⁸

Sonrasında ise bu değişkenlerin faktör analizine uygunluğunun incelenmesi için ölçek soruları KMO ve Barlett testine tabi tutulmuş ve KMO değeri 0,816 olarak bulunmuştur. Bu değer değişkenlerin faktör analizine uygunluğunun çok iyi seviyede olduğunu göstermektedir.

Ayrıca Barlett testinin p değeri 0,05 anlamlılık derecesinden az olduğundan (p=0,000) değişkenler arasında faktör analizi yapmaya yeterli düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir.¹⁸⁹

Güvenilirlik ve uygunluk testlerinden sonra ölçekte yer alan 22 adet soru faktör analizine tabi tutulmuştur. Hizmet kalitesine ilişkin Faktör analizi sonucu faktörler ile uyumlu olmayan ve MSA değeri 0,5'in altında olan herhangi bir soru olmadığı görülmüş ve 22 adet soru 5 faktör altında toplandığı belirlenmiştir.

Faktör isimleri ve soru numaraları tablo 11'de gösterilmiştir:

¹⁸⁸ Kalaycı, Şeref. *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Vol. 5, 2010, Ankara, Asil Yayın Dağıtım. s.405.

¹⁸⁹ Durmuş, Beril, E. Serra Yurtkoru ve Murat Çinko. *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, 2010, s.80.

Tablo 11: Katılım Bankacılığı Hizmet Kalitesi Faktörleri ve Soru Numaraları

Faktörler	Soru Numaraları
Fiziki Görünüm	1, 2, 3 ve 4
Güvenilirlik	5, 6, 7, 8 ve 9
Heveslilik	10, 11, 12 ve 13
Güvence	14, 15, 16 ve 17
Duyarlılık	18, 19, 20, 21 ve 22

Uygulanan faktör analizinden sonra belirlenen 5 faktöre ayrı ayrı güvenirlik analizi yapılmıştır. Faktör gruplarını oluşturan soruların güvenirlik değerlerinin yüksek güvenirlikte olduğu görülmüştür. Faktör gruplarını oluşturan sorulara verilen cevapların ortalamaları, elde edilen faktörlere ait faktör ağırlıkları, faktörün açıklayıcılığı ve güvenirlik değerleri (Cronbach's Alfa değeri) Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12: Faktör Adları Bazında Analiz Değerleri**Heveslilik:**

Faktör Adı	İfadeler	Ort.	Faktör Ağırlığı	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	C.Alfa
Heveslilik	B10: Müşterisi olduğum katılım bankası çalışanları tam olarak ne zaman hizmet sağlayacaklarını müşteriye söylerler.	4,03	0,948	17,320	0,967
	B12: Müşterisi olduğum katılım bankasının çalışanları müşteriye yardım etme konusunda her zaman isteklidirler.	4,10	0,944		
	B11: Müşterisi olduğum katılım bankasının çalışanları anında hizmet sunmaktadırlar.	4,09	0,943		
	B13: Müşterisi olduğum katılım bankasının çalışanlarının müşteri ile ilgilecek zamanları her zaman vardır.	4,00	0,933		

Güvenilirlik:

Faktör Adı	İfadeler	Ort.	Faktör Ağırlığı	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	C.Alfa
Güvenilirlik	B9: Müşterisi olduğum katılım bankası düzenli ve hatasız şekilde kayıtları tutar	4,66	0,796	14,661	0,844
	B6: Müşterisi olduğum katılım bankası müşteri sorunlarıyla güven verici ve samimi şekilde ilgilenmektedir.	4,76	0,750		
	B7: Müşterisi olduğum katılım bankası güvenilir dir.	4,82	0,748		
	B5: Müşterisi olduğum katılım bankası belli bir zamana kadar yapmayı vadettiği bir şeyi vadettiği süre içinde yapar.	4,54	0,728		
	B8: Müşterisi olduğum katılım bankası vadettiği hizmeti hemen sunar.	4,65	0,679		

Duyarlılık:

Faktör Adı	İfadeler	Ort.	Faktör Ağırlığı	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	C.Alfa
Duyarlılık	B18: Müşterisi olduğum katılım bankası müşterilere bireysel ilgi gösterir.	4,24	0,785	12,188	0,778
	B19: Müşterisi olduğum katılım bankasının çalışanları müşterilere kişisel hizmet sunarlar.	4,14	0,756		
	B20: Müşterisi olduğum katılım bankasının çalışanları müşteri beklentilerinin neler olduğunu bilirler.	4,39	0,698		
	B22: Müşterisi olduğum katılım bankasının çalışma saatleri her bir müşteriye uygundur.	4,08	0,688		
	B21: Müşterisi olduğum katılım bankası, müşteri çıkarlarını samimi şekilde gözetir.	4,02	0,641		

Güvence:

Faktör Adı	İfadeler	Ort.	Faktör Ağırlığı	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	C.Alfa
Güvence	B15: Müşterisi olduğum katılım bankası işlemleri güvenilir şekilde gerçekleştirir.	4,60	0,860	12,518	0,846
	B14: Müşterisi olduğum katılım bankasının çalışanları güven vermektedir.	4,58	0,755		
	B17: Müşterisi olduğum katılım bankasının çalışanları işlerini iyi yapabilmek adına bankadan yeterli düzeyde destek alırlar.	4,49	0,735		
	B16: Müşterisi olduğum katılım bankasında çalışanlar naziktir.	4,57	0,732		

Fiziki Görünüm:

Faktör Adı	İfadeler	Ort.	Faktör Ağırlığı	Faktörün Açıklayıcılığı (%)	C.Alfa
Fiziki Görünüm	B2: Müşterisi olduğum katılım bankasının fiziksel ortamı hoş görünmektedir.	4,65	0,828	11,732	0,791
	B3: Müşterisi olduğum katılım bankasında çalışanların giyimini düzgündür.	4,69	0,747		
	B4: Müşterisi olduğum katılım bankasının fiziki unsurları verdiği hizmet türüne uygundur	4,59	0,692		
	B1: Müşterisi olduğum katılım bankası modern donanıma sahiptir	4,73	0,692		

Faktör analizlerinde elde edilen değer incelendiğinde faktörlere ait faktör ağırlıklarının 0,641'den yüksek ve faktörlerin toplam açıklayıcılığının %68,4 olduğu görülmüştür. Müşterilerin hizmet kalitesi faktörlerini oluşturan soruların ortalamaları incelendiğinde en düşük değer 4,02 ("B21:Müşteri olduğum katılım bankası müşteri çıkarlarını samimi şekilde gözetir"), en yüksek değeri ise 4,82 ("B7: Müşterisi olduğum katılım bankası güvenilirdir") olduğu, faktör bazında ortalamalara bakıldığında ise 4,69 ortalama ile güvenilirlik boyutunun en yüksek değeri aldığı, bunu sırasıyla fiziki görünüm (4,66), güvence (4,56), duyarlılık (4,17) ve heveslilik (4,05) boyutlarının takip ettiği belirlenmiştir.

Faktör Bazında Oluşturulan Hipotezler ve Yapılan Analizler

Araştırmanın bu bölümünde ankete katılan kamu katılım bankası müşterilerinin hizmet kalite ortalamaları arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup oluşmadığı test edilecektir. Bu kapsamda araştırmanın amacıyla paralel olarak faktör analizi sonrasında hizmet kalitesine ilişkin elde edilen her bir faktör bazında analiz yapılacaktır.

Hizmet kalitesi değişkenlerinin normal dağılıma uyup uymadığı belirlemek için Kolmogorov-Smirnov normallik testi yapılmıştır. Tüm hizmet kalitesi faktörleri için Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları 0,05' ten küçük olduğu için değişken dağılımlarının normal dağılıma uymadığı sonucu çıkarılmıştır.

Dolayısı ile araştırma hipotezlerinin faktörlere bazında yapılacak olan analizlerde parametrik olmayan test metotları kullanılacaktır.

Bu kapsamda araştırmamızda test edilecek temel hipotez aşağıda olduğu gibidir:

H0: Katılımcıların demografik özelliklerine göre banka hizmet kalite algıları arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

H1: Katılımcıların demografik özelliklerine göre banka hizmet kalite algıları arasında anlamlı bir farklılık vardır.

- **Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırma Testleri**

Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri Mann-Whitney U testine tabi tutulmuştur. Bu test tekniği aralıksız ölçülen iki bağımsız grup arasındaki farklılıkların testi için kullanılmaktadır. Bu test T-testlerinin parametrik olmayan alternatifini olarak kullanılmaktadır.

T-testindeki iki grup ortalamalarını karşılaştırmak yerine, Mann-Whitney U testi ile grupların mean rank'leri karşılaştırılır. Bunun işlem için sürekli değişkenlerin değerleri sıralı şekle getirilir ve iki grup içerisinde sıralamanın farklılığı değerlendirilir. Karşılaştırmada değerler sıralandığı için değerlerin asıl dağılımları önemli olmamaktadır.¹⁹⁰

Cinsiyet değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri ve sonuçları Tablo 13'de gösterilmiştir:

¹⁹⁰ Kalaycı, şeref. SPSS Uygulamalı ok Değişkenli İstatistik Tteknikleri, Vol. 5, 2010, Ankara, Asil Yayın Dağıtım. s.99.

Tablo 13: Cinsiyet Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları

Cinsiyet Değişkenine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	Yöntem	p değeri	Ortalama	Sonuç
H0A1: Kadın ve erkeklerin, “Fiziki Görünüm” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,844	Kadın: 4,66 Erkek: 4,65	Kabul
H0A2: Kadın ve erkeklerin, “Güvenilirlik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,011	Kadın: 4,74 Erkek: 4,61	Ret
H0A3: Kadın ve erkeklerin, “Heveslilik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,825	Kadın: 4,05 Erkek: 4,06	Kabul
H0A4: Kadın ve erkeklerin, “Güvence” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,180	Kadın: 4,59 Erkek: 4,51	Kabul
H0A5: Kadın ve erkeklerin, “Duyarlılık” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,600	Kadın: 4,19 Erkek: 4,14	Kabul
H0A6: Kadın ve erkeklerin, “Genel Bankacılık Hizmet Kalitesi” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,160	Kadın: 4,15 Erkek: 4,07	Kabul

Kamu katılım bankası müşterilerinin Cinsiyet özellikleriyle ilgili hipotezlerin sonuçlarına bakıldığında; kadın ve erkeklerin bankanın hizmet kalitesi boyutlarına ilişkin sadece Güvenilirlik algıları arasında anlamlı bir fark olduğu diğer hizmet kalitesi boyutları algılamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Kadınların güvenilirlik algılamaları ortalamaları incelendiğinde erkeklere nazaran daha yüksek olduğu görülmüştür.

- **Medeni Durum Değişkenine Göre Karşılaştırma Testleri**

Medeni durum değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri Mann-Whitney U testine tabi tutulmuştur. Medeni durum değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri ve sonuçları Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14: Medeni Durum Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları

Medeni Durum Değişkenine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	Yöntem	p değeri	Ortalama	Sonuç
H0B1: Katılımcıların medeni durum değişkenine göre, “Fiziki Görünüm” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,500	Evli Değil: 4,69 Evli: 4,65	Kabul
H0B2: Katılımcıların medeni durum değişkenine göre, “Güvenilirlik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,322	Evli Değil: 4,73 Evli: 4,67	Kabul
H0B3: Katılımcıların medeni durum değişkenine göre, “Heveslilik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,110	Evli Değil: 3,98 Evli: 4,07	Kabul
H0B4: Katılımcıların medeni durum değişkenine göre, “Güvence” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,282	Evli Değil: 4,64 Evli: 4,53	Kabul
H0B5: Katılımcıların medeni durum değişkenine göre, “Duyarlılık” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,000	Evli Değil: 3,88 Evli: 4,27	Ret
H0B6: Katılımcıların medeni durum değişkenine göre, “Genel Bankacılık Hizmet Kalitesi” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,273	Evli Değil: 4,38 Evli: 4,44	Kabul

Kamu katılım bankası müşterilerinin Medeni durum özellikleriyle ilgili hipotezlerin sonuçlarına bakıldığında; evli ve evli olmayan katılımcıların bankanın hizmet kalitesi boyutlarına ilişkin sadece Duyarlılık faktörü algıları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların duyarlılık algılamaları ortalamaları incelendiğinde evli olmayanların evli olanlara nazaran daha düşük olduğu görülmüştür.

- Yaş Değişkenine Göre Karşılaştırma Testleri**

Yaş değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri Kruskal-Wallis testine tabi tutulmuştur. Bu test gruplar arası varyans analizinin (ANOVA testinin) parametrik olmayan alternatifidir. Bu analiz sürekli değişkenler sahip üç ya da daha fazla değişken için karşılaştırma yapmayı sağlar. Yaş değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri ve sonuçları Tablo 15’de gösterilmiştir.

Tablo 15: Yaş Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları

Yaş Değişkenine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	Yöntem	P değeri	Mean Rank	Sonuç
H0c1: Katılımcıların yaş değişkenine göre, “Fiziki Görünüm” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,001	20 yaş ve altı : 4,56 21-29 yaş : 4,72 30-39 yaş : 4,57 40-49 yaş : 4,66 50-59 yaş : 4,82 60 yaş ve üzeri: 4,91	Ret
H0c2: Katılımcıların yaş değişkenine göre, “Güvenilirlik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,015	20 yaş ve altı : 4,52 21-29 yaş : 4,69 30-39 yaş : 4,63 40-49 yaş : 4,61 50-59 yaş : 4,75 60 yaş ve üzeri: 4,90	Ret
H0c3: Katılımcıların yaş değişkenine göre, “Heveslilik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	20 yaş ve altı : 3,94 21-29 yaş : 3,71 30-39 yaş : 3,52 40-49 yaş : 4,90 50-59 yaş.....: 5,00 60 yaş ve üzeri: 4,90	Ret
H0c4: Katılımcıların yaş değişkenine göre, “Güvence” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,041	20 yaş ve altı : 4,38 21-29 yaş : 4,71 30-39 yaş : 4,55 40-49 yaş : 4,42 50-59 yaş.....: 4,76 60 yaş ve üzeri: 4,84	Ret
H0c5: Katılımcıların yaş değişkenine göre, “Duyarlılık” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	20 yaş ve altı : 3,60 21-29 yaş : 3,77 30-39 yaş : 3,84 40-49 yaş : 4,95 50-59 yaş.....: 4,97 60 yaş ve üzeri: 4,95	Ret
H0c6: Katılımcıların yaş değişkenine göre, “Genel Bankacılık Hizmet Kalitesi” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	20 yaş ve altı : 4,27 21-29 yaş : 4,33 30-39 yaş : 4,22 40-49 yaş : 4,71 50-59 yaş.....: 4,84 60 yaş ve üzeri: 4,90	Ret

Kamu katılım bankası müşterilerinin Yaş gruplarıyla özellikleriyle ilgili hipotezlerin sonuçlarına bakıldığında; katılımcıların yaş gruplarına göre bankanın tüm

hizmet kalitesi boyutlarına ilişkin algıları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yaş gruplarının ortalama değerleri karşılaştırılarak bu farkın hangi yaş grupları arasında olduğu incelendiğinde ise, 50-59 yaş ve 60 yaş üstü gruplarının katılım bankalarının hizmet kalitesi algılamalarının tüm faktörler için diğer yaş gruplarına nazaran daha yüksek olduğu, bununla birlikte 20 yaş ve altı grubunun ise fiziki görünüm ve heveslilik haricindeki faktörlerde en düşük hizmet kalitesi algılarına sahip olduğu görülmüştür.

- **Eğitim Durumu Değişkenine Göre Karşılaştırma Testleri**

Eğitim durumu değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri Kruskal-Wallis testine tabi tutulmuştur. Eğitim durumu değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri ve sonuçları Tablo 16'de gösterilmiştir.

Tablo 16: Eğitim durumu Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları

Eğitim Durumu Değişkenine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	Yöntem	P değeri	Ortalama	Sonuç
H0D1: Katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre, “Fiziki Görünüm” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,178	Lise ve öncesi : 4,63 Önlisans : 4,64 Lisans : 4,73 Y.lisans ve üzeri: 4,59	Kabul
H0D2: Katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre, “Güvenilirlik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,005	Lise ve öncesi : 4,69 Önlisans : 4,69 Lisans : 4,72 Y.lisans ve üzeri: 4,49	Ret
H0D3: Katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre, “Heveslilik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	Lise ve öncesi : 4,42 Önlisans : 3,68 Lisans : 3,88 Y.lisans ve üzeri: 3,45	Ret

H0_{D4}: Katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre, “Güvence” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,447	Lise ve öncesi : 4,59 Önlisans : 4,55 Lisans : 4,57 Y.lisans ve üzeri: 4,30	Kabul
H0_{D5}: Katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre, “Duyarlılık” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	Lise ve öncesi : 4,38 Önlisans : 4,08 Lisans : 3,99 Y.lisans ve üzeri: 3,80	Ret
H0_{D6}: Katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre, “Genel Bankacılık Hizmet Kalitesi” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	Lise ve öncesi : 4,54 Önlisans : 4,33 Lisans : 4,37 Y.lisans ve üzeri: 4,13	Ret

Kamu katılım bankası müşterilerinin eğitim durumlarıyla ilgili hipotezlerin sonuçlarına bakıldığında; katılımcıların eğitim durumlarına göre bankanın Fiziki Görünüm ve Güvence haricindeki tüm hizmet kalitesi boyutlarına ilişkin algıları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca eğitim durumları gruplarının ortalama değerleri karşılaştırılarak bu farkın hangi eğitim durumu grupları arasında olduğu incelendiğinde ise, lise ve öncesi eğitim seviyesine sahip olan katılımcıların banka hizmet kalitesi algılamalarının tüm faktörler için diğer eğitim seviyesindeki katılımcılara nazaran daha yüksek olduğu bununla birlikte yüksek lisans ve üstü grubunun ise tüm faktörlerde en düşük hizmet kalitesi algılarına sahip olduğu görülmüştür.

- **Ortalama Aylık Gelir Değişkenine Göre Karşılaştırma Testleri**

Katılımcıların ortalama aylık gelir özellikleriyle ilgili hipotezler Kruskal-Wallis testine tabi tutulmuştur. Ortalama aylık gelir değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri ve sonuçları Tablo 17’de gösterilmiştir:

Tablo 17: Ortalama Aylık Gelir Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları

Ortalama Aylık Gelir Değişkenine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	Yöntem	P değeri	Mean Rank	Sonuç
H0₁: Katılımcıların ortalama aylık gelir değişkenine göre, “Fiziki Görünüm” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	0-1000 tl : 4,53 1001-2000 tl : 4,72 2001-3000 : 4,75 3001-4000 tl : 4,56 4001-5000 tl : 4,60 5000 tl ve üzeri: 4,36	Ret
H0₂: Katılımcıların ortalama aylık gelir değişkenine göre, “Güvenilirlik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	0-1000 tl : 4,80 1001-2000 tl : 4,66 2001-3000 : 4,76 3001-4000 tl : 4,58 4001-5000 tl : 4,65 5000 tl ve üzeri: 4,57	Ret
H0₃: Katılımcıların ortalama aylık gelir değişkenine göre, “Heveslilik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	0-1000 tl : 4,05 1001-2000 tl : 4,59 2001-3000 : 4,19 3001-4000 tl : 3,47 4001-5000 tl : 3,61 5000 tl ve üzeri: 4,25	Ret
H0₄: Katılımcıların ortalama aylık gelir değişkenine göre, “Güvence” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,053	0-1000 tl : 4,46 1001-2000 tl : 4,62 2001-3000 : 4,61 3001-4000 tl : 4,45 4001-5000 tl : 4,76 5000 tl ve üzeri: 4,52	Kabul
H0₅: Katılımcıların ortalama aylık gelir değişkenine göre, “Duyarlılık” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	0-1000 tl : 3,85 1001-2000 tl : 4,44 2001-3000 : 4,34 3001-4000 tl : 3,84 4001-5000 tl : 3,86 5000 tl ve üzeri: 4,07	Ret
H0₆: Katılımcıların ortalama aylık gelir değişkenine göre, “Genel Bankacılık Hizmet Kalitesi” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	0-1000 tl : 4,33 1001-2000 tl : 4,60 2001-3000 : 4,53	Ret

Kamu katılım bankası müşterilerinin ortalama aylık gelirleriyle ilgili hipotezlerin sonuçlarına bakıldığında; ortalama aylık gelir durumlarına göre bankanın bir boyut hariç diğer tüm hizmet kalitesi boyutlarına ilişkin algıları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca ortalama aylık gelir durumlarının ortalama değerleri karşılaştırılarak bu farkın hangi gruplar arasında olduğu incelendiğinde ise, 1001-2000 TL ve 2001-3000 TL ortalama aylık gelir seviyesine sahip olan katılımcıların katılım bankalarına ilişkin hizmet kalitesi algılamalarının güvence faktörü hariç tüm faktörler için diğer gelir seviyesindeki katılımcılara nazaran daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

- **Meslek Değişkenine Göre Karşılaştırma Testleri**

Meslek değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri Kruskal-Wallis testine tabi tutulmuştur. Meslek değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri ve sonuçları Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18: Meslek Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları

Meslek Değişkenine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	Yöntem	P değeri	Ortalama	Sonuç
H0 ₁ : Katılımcıların meslek değişkenine göre, “Fiziki Görünüm” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,075	Öğrenci : 4,63 Özel Sektör : 4,69 Kamu Çalışanı : 4,59 Emekli : 4,69 Ev Hanımı : 4,77	Kabul
H0 ₂ : Katılımcıların meslek değişkenine göre, “Güvenilirlik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,182	Öğrenci : 4,70 Özel Sektör : 4,76 Kamu Çalışanı : 4,65 Emekli : 4,60 Ev Hanımı : 4,73	Kabul
H0 ₃ : Katılımcıların meslek değişkenine göre, “Heveslilik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	Öğrenci : 3,86 Özel Sektör : 3,77 Kamu Çalışanı : 3,70 Emekli : 4,89 Ev Hanımı : 4,62	Ret

H074: Katılımcıların meslek değişkenine göre, “Güvence” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,194	Öğrenci : 4,49 Özel Sektör : 4,55 Kamu Çalışanı : 4,66 Emekli : 4,38 Ev Hanımı : 4,71	Kabul
H075: Katılımcıların meslek değişkenine göre, “Duyarlılık” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	Öğrenci : 3,62 Özel Sektör : 3,93 Kamu Çalışanı : 3,97 Emekli : 4,93 Ev Hanımı : 4,63	Ret
H076: Katılımcıların meslek değişkenine göre, “Genel Bankacılık Hizmet Kalitesi” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	Öğrenci : 4,25 Özel Sektör : 4,34 Kamu Çalışanı : 4,31 Emekli : 4,70 Ev Hanımı : 4,69	Ret

Kamu katılım bankası müşterilerinin meslekleriyle ilgili hipotezlerin sonuçlarına bakıldığında; katılımcıların Fiziki Görünüm, Güvenilirlik ve Güvence haricindeki banka hizmet kalitesi boyutlarına ilişkin algıları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca meslek gruplarının ortalama değerleri karşılaştırılarak bu farkın hangi meslek grupları arasında olduğu incelendiğinde ise, emekli ve ev hanımı meslek grubunda yer alan katılımcıların katılım bankalarına ilişkin hizmet kalitesi algılamalarının Güvenilirlik haricindeki tüm faktörler için diğer meslek grubunda yer alan katılımcılara göre daha yüksek olduğu, bununla birlikte öğrenci olanların ise heveslilik hariç tüm faktörlerde en düşük hizmet kalitesi algılarına sahip olduğu belirlenmiştir.

- **Müşterisi Olunan Kamu Katılım Bankası ile Çalışma Süresi Değişkenine Göre Karşılaştırma Testleri**

Müşterisi olunan kamu katılım bankası ile çalışma süresi değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri Kruskal-Wallis testine tabi tutulmuştur. Kamu katılım bankası ile çalışma süresi değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri ve sonuçları Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19: Müşterisi Olunan Kamu Katılım Bankası ile Çalışma Süresi Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları

Katılım Bankası ile Çalışma Süresi Değişkenine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	Yöntem	P değeri	Ortalama	Sonuç
H0_{G1}: Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası ile çalışma süresi değişkenine göre, “Fiziki Görünüm” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	1 yıldan az : 4,54 1-2 yıl : 4,62 2 yıldan fazla : 4,81	Ret
H0_{G2}: Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası ile çalışma süresi değişkenine göre, “Güvenilirlik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,034	1 yıldan az : 4,57 1-2 yıl : 4,67 2 yıldan fazla : 4,79	Ret
H0_{G3}: Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası ile çalışma süresi değişkenine göre, “Heveslilik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	1 yıldan az : 3,56 1-2 yıl : 4,05 2 yıldan fazla : 4,43	Ret
H0_{G4}: Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası ile çalışma süresi değişkenine göre, “Güvence” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	1 yıldan az : 4,43 1-2 yıl : 4,52 2 yıldan fazla : 4,70	Ret
H0_{G5}: Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası ile çalışma süresi değişkenine göre, “Duyarlılık” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,039	1 yıldan az : 3,81 1-2 yıl : 4,18 2 yıldan fazla : 4,42	Ret
H0_{G6}: Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası ile çalışma süresi değişkenine göre, “Genel Bankacılık Hizmet Kalitesi” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	1 yıldan az : 4,18 1-2 yıl : 4,41 2 yıldan fazla : 4,63	Ret

Katılımcıların, kamu katılım bankası ile çalışma süreleriyle ilgili hipotezlerin sonuçlarına bakıldığında; banka ile çalışma sürelerine göre bankaların tüm hizmet kalitesi boyutlarına ilişkin algıları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Katılım bankalarının ortalama değerleri karşılaştırılarak bu farkın hangi çalışma süreleri arasında olduğu incelendiğinde ise; 2 yıldan fazla süredir kamu katılım bankası ile çalışanların hizmet kalitesi algılamalarının tüm faktörler için diğer gruplara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

- **Müşterilerin, Müşterisi Olunan Kamu Katılım Bankasının Şubesine Gitme Sıklığı Değişkenine Göre Karşılaştırma Testleri**

Kamu katılım bankasının şubesine gidilme sıklığı değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri Kruskal-Wallis testine tabi tutulmuştur. Katılım bankası şubesine gitme sıklığı değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri ve sonuçları Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20: Katılımcıların, Müşterisi Olduğu Katılım Bankası Şubesine Gitme Sıklığı Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları

Katılım Bankası ile Çalışma Süresi Değişkenine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	Yöntem	P değeri	Ortalama	Sonuç
H0₁₁: Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası şubesine gitme sıklığı değişkenine göre, “Fiziki Görünüm” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,000	Yılda Bir : 4,60 Yılda Birden Fazla : 4,51 Ayda Bir : 4,77 Ayda Birden Fazla : 4,62 Haftada Bir : 4,53 Haftada Birden Fazla: 4,18	Ret
H0₁₂: Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası şubesine gitme sıklığı değişkenine göre, “Güvenilirlik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,024	Yılda Bir : 4,68 Yılda Birden Fazla : 4,65 Ayda Bir : 4,78 Ayda Birden Fazla : 4,60 Haftada Bir : 4,55 Haftada Birden Fazla: 4,65	Ret
H0₁₃: Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası şubesine gitme sıklığı değişkenine göre, “Heveslilik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,328	Yılda Bir : 3,82 Yılda Birden Fazla : 4,10 Ayda Bir : 4,06 Ayda Birden Fazla : 4,04 Haftada Bir : 4,50 Haftada Birden Fazla: 4,25	Kabul

H ₀ ₄ : Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası şubesine gitme sıklığı değişkenine göre, “Güvence” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,171	Yılda Bir : 4,60 Yılda Birden Fazla : 4,57 Ayda Bir : 4,66 Ayda Birden Fazla : 4,41 Haftada Bir : 4,71 Haftada Birden Fazla: 4,68	Kabul
H ₀ ₅ : Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası şubesine gitme sıklığı değişkenine göre, “Duyarlılık” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,008	Yılda Bir : 3,80 Yılda Birden Fazla : 4,05 Ayda Bir : 4,33 Ayda Birden Fazla : 4,14 Haftada Bir : 3,95 Haftada Birden Fazla: 4,70	Ret
H ₀ ₆ : Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası şubesine gitme sıklığı değişkenine göre, “Genel Bankacılık Hizmet Kalitesi” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Kruskal Wallis	0,078	Yılda Bir : 4,30 Yılda Birden Fazla : 4,37 Ayda Bir : 4,48 Ayda Birden Fazla : 4,41 Haftada Bir : 4,43 Haftada Birden Fazla: 4,51	Kabul

Müşterilerin, katılım bankası şubesine gitme sıklığı ile ilgili hipotezlerin sonuçlarına bakıldığında; banka şubelerine gitme sıklıklarına göre Heveslilik, Güvence ve Genel Hizmet Kalitesi haricindeki hizmet kalitesi boyutlarına ilişkin algıları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir.

Katılım bankası hizmet algılarının ortalama değerleri karşılaştırılarak bu farkın hangi gruplar arasında olduğu incelendiğinde ise; ayda bir sıklık grubunun hizmet kalitesi algılamalarının farklılık oluşturan tüm faktörler için diğer şubeye gitme sıklık gruplarına nazaran daha yüksek olduğu görülmüştür.

- **Faiz Hassasiyeti Değişkenine Göre Karşılaştırma Testleri**

Müşterisi olunan katılım bankasını tercih etmede faiz hassasiyeti değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri Mann-Whitney U testine tabi tutulmuştur. Faiz hassasiyeti değişkenine göre oluşturulan tüm araştırma hipotezleri ve sonuçları Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 21: Müşterisi Olunan Kamu Katılım Bankasını Tercih Etmede Faiz Hassasiyeti Değişkenine Göre Oluşturulan Tüm Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları

Faiz Hassasiyeti Değişkenine İlişkin Oluşturulan Hipotezler	Yöntem	p değeri	Ortalama	Sonuç
H0 ₁ : Katılımcıların vakıf katılımı tercih etmede faiz hassasiyeti değişkenine göre, “Fiziki Görünüm” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,002	Hayır : 4,57 Evet : 4,70	Ret
H0 ₂ : Katılımcıların vakıf katılımı tercih etmede faiz hassasiyeti değişkenine göre, “Güvenilirlik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,029	Hayır : 4,66 Evet : 4,69	Ret
H0 ₃ : Katılımcıların vakıf katılımı tercih etmede faiz hassasiyeti değişkenine göre, “Heveslilik” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,000	Hayır : 3,70 Evet : 4,19	Ret
H0 ₄ : Katılımcıların vakıf katılımı tercih etmede faiz hassasiyeti değişkenine göre, “Güvence” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,125	Hayır : 4,53 Evet : 4,56	Kabul
H0 ₅ : Katılımcıların vakıf katılımı tercih etmede faiz hassasiyeti değişkenine göre, “Duyarlılık” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,000	Hayır : 3,97 Evet : 4,25	Ret
H0 ₆ : Katılımcıların vakıf katılımı tercih etmede faiz hassasiyeti değişkenine göre, “Genel Bankacılık Hizmet Kalitesi” algıları arasında anlamlı bir fark yoktur.	Mann-Whitney U	0,000	Hayır : 4,29 Evet : 4,48	Ret

Katılımcıların, müşterisi olduğu katılım bankasını tercih etmedeki faiz hassasiyetiyle ilgili oluşturulan hipotezlerin sonuçlarına bakıldığında; faiz hassasiyeti olan ve olmayan katılımcıların bankanın hizmet kalitesi boyutlarına ilişkin Güvence boyutu haricindeki diğer tüm diğer hizmet kalitesi boyutları algılamaları arasında anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların hizmet kalitesi algılamaları ortalamaları incelendiğinde; faiz hassasiyeti olanların olmayanlara nazaran tüm hizmet kalitesi boyutlarında hizmet kalitesi algılamalarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

5.4. Araştırmada Elde Edilen Bulgulara Yönelik Değerlendirme

Bu araştırmada kamu katılım bankası müşterilerinin bankacılık hizmet kalitesi algıları ölçülmüştür. Bu kapsamda; İstanbul ilinde kolayda örnekleme yöntemi ile seçilen 400 kişiye Parasuraman ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu SERVQUAL hizmet kalitesi ölçeğini içeren anket formu uygulanmış ve geçerli kabul edilen 389 anket verilerine göre katılımcıların, müşterisi olduğu kamu katılım bankası hizmet kalitesi algıları arasındaki farklar incelenmiştir.

Çalışmada ilk olarak katılımcıların demografik ve banka kullanım özelliklerine ilişkin frekans dağılımları gösterilmiş sonrasında ise hizmet kalitesi ölçek soruları faktör analizine tabi tutulmuştur. Frekans dağılımları incelendiğinde katılımcıların %57'sinin erkek, %75'inin evli bireylerin oluşturduğu ve yaş dağılımının ise 21-49 yaşları arasında yoğunlaşmasıyla birlikte 50 yaş ve üstü müşteri oranının da %16 oranında olduğu görülmüştür. Katılımcıların gelir ve eğitim seviyelerine bakıldığında ise çoğunluğu %38 ile 2001-3000 TL arasında aylık gelir grubunun oluşturduğu, eğitim seviyesinin lise veya daha düşük seviye mezunlarında yoğunlaşmasına rağmen (%45) lisans ve üzeri mezunu oranlarının da (%38) Türkiye ortalamalarına yakın seviyelerde oldukları görülmüştür. Müşterilerin meslek durumlarına bakıldığında özel sektör ve kamu çalışanı ağırlıklı olmakla birlikte %28'inin emekli ve ev hanımı olması dikkat çekmektedir.

Katılımcıların müşterisi olduğu kamu katılım bankası ile çalışma süreleri incelendiğinde çoğunluğunun 1-2 yıldır bu banka ile çalışan müşterilerden oluştuğu kuruluşundan itibaren henüz 3 yıl geçmemiş olması itibari ile bu durumun normal olduğu değerlendirilmiştir. Müşterilerin banka şubesine gitme oranları incelendiğinde %40'ı oluşturan büyük çoğunluğun ayda bir şubeye gittiği dolayısıyla katılımcı grubunu oluşturan müşterilerin şubede daha çok ayda bir işlem yaptıkları tespit edilmiştir. Frekans dağılımların son maddesinde ise çalışmaya katılanların, müşterisi olduğu kamu katılım bankasını tercih etmelerinde %72 oranında faiz hassasiyetlerinin etkili olduğu belirlenmiştir.

Hizmet kalitesi ölçek sorularının faktör analizine tabi tutulması sonucunda elde edilen “Fiziki görünüm, güvenilirlik, heveslilik, güvence ve duyarlılık” boyutlarının Cronbach Alpha katsayılarına bakılarak yüksek güvenilirlikte oldukları görülmüştür.

Hizmet kalitesi faktörlerini oluşturan sorulara verdikleri 1-5 puan arasındaki değerlerin ortalamaları incelendiğinde, bütün ortalamaların 4,02'den yüksek olması itibari ile katılımcıların, müşterisi olduğu katılım bankasının hizmet kalitesini ifade eden sorulara yüksek oranda katıldıklarını ve dolayısı ile hizmet kalitesinden memnun olduklarını da göstermektedir. Ayrıca müşterilerin “müşterisi olduğum katılım bankası güvenilirdir” ifadesine 4,82 ortalaması en yüksek seviyede katıldıkları ve neredeyse tamamının kesinlikle katılıyorum cevabı verdikleri tespit edilmiştir. Faktör bazında ortalamalara bakıldığında da müşterilerin, ‘banka personelinin hizmeti dikkatli ve güvenilir bir şekilde yapması, bankanın verdiği sözü zamanında yerine getirmesi ve yanlış işlem yapmamasını’ ifade eden güvenilirlik boyutuna 4,69 ortalama ile en yüksek değeri verdikleri görülmüştür.

Faktör analizi sonrasında katılımcıların demografik özelliklerine göre Fiziki görünüm, güvenilirlik, heveslilik, güvence, duyarlılık ve genel bankacılık hizmet kalitesi faktör algılamaları arasında fark oluşup oluşmadığını ifade eden araştırma hipotezleri Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis bağımsız gruplar arası test teknikleri ile analiz edilmiştir. Yapılan analizlerin genel sonuçlarına göre; grupların algıları arasında anlamlı bir fark olmadığına yönelik olarak geliştirilen 54 adet H0 hipotezinden 34 adedi ret, 20 adedinin ise kabul edilmiştir. Bu kapsamda kamu katılım bankası müşterilerinin demografik ve katılım bankası kullanımı özelliklerine ilişkin toplam dokuz başlıkta uygulanan fark testi analizleri sonucunda;

-Cinsiyet değişkenine göre; katılımcıların banka hizmet kalitesinin sadece güvenilirlik algıları arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın kadınların güvenilirlik algıları ortalamalarının erkeklere nazaran daha yüksek olmasından kaynaklandığı,

-Medeni durum değişkenine göre; katılımcıların banka hizmet kalitesinin sadece duyarlılık algıları arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkın evli olmayan katılımcıların duyarlılık algıları ortalamalarının evli olanlara nazaran daha yüksek olmasından kaynaklandığı,

-Yaş değişkenine göre; katılımcıların 5 faktör ve genel bankacılık hizmet kalitesi algıları arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkların 50-59 ve 60 yaş üstü grubu katılımcıların tüm faktör algıları ortalamalarının diğer yaş gruplarına göre daha yüksek;

20 yaş altı grubu katılımcıların ise fiziki görünüm ve heveslilik hariç diğer tüm faktör algılamaları ortalamalarının diğer yaş gruplarına nazaran daha düşük olmasından kaynaklandığı,

-Eğitim durumu değişkenine göre; katılımcıların 3 faktör ve genel bankacılık hizmet kalitesi algıları arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkların Lise ve öncesi eğitim durumu grubu katılımcıların fiziki görünüm ve güvence hariç tüm faktör algıları ortalamalarının diğer eğitim durumu gruplarına göre daha yüksek; yüksek lisans ve üstü eğitim durumu grubu katılımcıların ise yine fiziki görünüm ve güvence hariç tüm faktör algıları ortalamalarının diğer eğitim durumu gruplarına göre daha düşük olmasından kaynaklandığı,

-Ortalama aylık gelir değişkenine göre; katılımcıların güvence faktörü hariç diğer tüm faktör ve genel bankacılık hizmet kalitesi algıları arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkların 1001-2000 TL ve 2001-3000 TL gibi daha düşük gelirli olan katılımcıların tüm faktör algıları ortalamalarının diğer gelir gruplarına göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı,

-Meslek değişkenine göre; katılımcıların heveslilik, duyarlılık faktörleri ve genel bankacılık hizmet kalitesi algıları arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkların emekli ve ev hanımı olan katılımcıların fiziki görünüm ve güvenilirlik hariç tüm faktör algıları ortalamalarının diğer meslek gruplarına göre daha yüksek; öğrenci olanların ise daha düşük olmasından kaynaklandığı,

-Katılımcıların, müşterisi olduğu kamu katılım bankası ile çalışma süresi değişkenine göre; katılımcı müşterilerin tüm faktör ve genel bankacılık hizmet kalitesi algıları arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkların 2 yıldan fazla süredir kamu katılım bankası ile çalışmaya devam eden grubun tüm faktör algıları ortalamalarının daha kısa süreli çalışan gruplara göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı,

-Katılımcıların, müşterisi olduğu kamu katılım bankasının şubesine gitme sıklığı değişkenine göre; katılımcı müşterilerin fiziki görünüm, duyarlılık ve güvenilirlik algıları arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkların ayda bir kez şubeye gitmekte olan grubun anlamlı bir fark olan tüm faktör algıları ortalamalarının daha az sıklıkta banka şubesine giden gruplara göre daha yüksek olmasından kaynaklandığı,

-Katılımcıların, müşterisi olduğu kamu katılım bankasını tercih etmede faiz hassasiyeti değişkenine göre ise; katılımcı müşterilerin güvence hariç tüm faktör ve genel bankacılık hizmet kalitesi algıları arasında anlamlı bir fark olduğu ve bu farkların kamu katılım bankasını tercihlerinde faiz hassasiyetinin etkili olduğunu beyan eden grubun güvence hariç tüm faktör algıları ortalamalarının faiz hassasiyetinin etkili olmadığını beyan eden gruba nazaran daha yüksek olmasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Yapılan tespitler ışığında konu incelendiğinde; ülkemizde çeşitli dönemlerde yaşanan bankacılık krizlerine şahit olmuş 50 yaş ve üzeri ve genellikle emekli ve lise ve daha düşük eğitim seviyesinde olan insanların bankacılık sektörüne yönelik güvenlerinin azaldığı ve daha çok geleneksel alışkanlıklarını oluşturan yastık altı birikimi yaptıkları bilinmektedir. Ancak son yıllarda devlet destekli olarak oluşturulan katılım bankalarından birisi olan bankanın özellikle bahse konu yaş, meslek ve eğitim seviyesi grupları olmak üzere müşterilerin faiz hassasiyetleriyle birlikte güven beklentilerini karşılamasının bir sonucu olarak hizmet kalitesi algılarının daha yüksek olmasına katkı sağladığı değerlendirilmektedir.

Ortalama aylık gelirlere göre bakıldığında 1000-3000 TL arasındaki gelir grubunun fiziki görünüm, güvenilirlik, heveslilik, duyarlılık ve güvence boyutlarındaki hizmet kalitesi algılarının daha yüksek olması, kamu katılım bankasının Türkiye ortalama aylık gelir düzeyindeki bireylerin bir bankadan bekleyebilecekleri tüm hizmet kalite beklentilerini diğer gelir gruplarına göre daha çok karşıladığını değerlendirilmektedir.

Şubeye gitme sıklıklarına göre 2 yıl ve daha uzun süredir kamu katılım bankası ile çalışmakta olan müşterilerin hizmet kalitesi algı ortalamalarının daha yüksek çıkması ise sektörde henüz yeni olan kamu katılım bankası ile zaman geçtikçe çalışmaya devam edenlerin hizmet kalitesi algısının artacağını, bu durumun da zamanla bankanın sektördeki payını arttırıcı etkiye dönüşebileceği değerlendirilmektedir.

Faiz hassasiyeti olanların olmayanlara nazaran hizmet kalitesi algılarının yüksek olması kamu katılım bankası müşterilerinin bu bankanın dini inanışlarına saygı gösteren bir katılım bankası olmasından duyduğu memnuniyetin bir sonucu olduğu görülmektedir. Sonuç olarak araştırmanın amacında belirtildiği üzere, kamu katılım bankasının sunduğu hizmetle ilgili müşterilerinin görüşleri hizmet kalitesi ölçeği ile belirlenmiş ve bu

görüşlerinin demografik ve diğer özelliklere göre bankacılık hizmet kalitesi algıları arasında farklılık oluşup oluşturmadığı ortaya koyulmuştur.

Çalışmada katılımcıların, müşterisi olduğu kamu katılım bankasının hizmet kalitesine yönelik algı ortalamalarının faktör bazında 4'ten yüksek olması, müşterilerin kamu katılım bankasının hizmetlerinden genel anlamda gayet memnun olduklarını göstermektedir. Buna ek olarak müşteriler tarafından güvenilirlik boyutuna en yüksek değer verilmesinin de kamu katılım bankası tarafından verilen hizmete güvenlerinin çok yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcıların, müşterisi olduğu kamu katılım bankasını tercih etmelerinde faiz hassasiyetinin yüksek oranda etkili olduğu düşünüldüğünde; kamu katılım bankasının müşterilerinin dini inançlarından doğan ihtiyaçlarını karşılamasının müşterilerde oluşan güven duygusunun oluşturulmasına katkı sağladığı ve dolayısıyla faiz hassasiyetinin bankanın sektördeki en önemli güç çarpanı olduğu değerlendirilmektedir.

Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde de faiz hassasiyeti nedeniyle bankacılık sistemine giriş yapmayan kişilerin ve şirketlerin ellerinde bulunan kaynakların kamu destekli katılım bankaları aracılığıyla ekonomiye kazandırıldığı görülmektedir. Bu sayede ülke içerisinde bulunan yastık altı ve benzeri kaynakların ülke ekonomisine kazandırılması sağlanmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında; kamu katılım bankasının katılım bankacılığına yönelik algıyı ve hizmet kalitesini çeşitli projelerle destekleyerek müşterilerini bilinçlendirmeye devam etmesinin, ülkemizdeki potansiyel müşteri kitlesini müşterileri arasına katarak bankanın sektördeki payını arttırmasına katkı sağlayacağı yönündedir. İlerleyen dönemlerde yapılacak çalışmalar için hem diğer kamu sermayeli katılım bankalarının sunduğu hizmet kalitesinin araştırılması, hem de kamu ve özel sermayeli tüm bankaların sunduğu hizmet kalitesinin araştırılarak bu çalışmada elde edilen bulgularla karşılaştırılmasının literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Bankacılığın başlangıcı, milattan öncesi dönemde var olan Hammurabi Kanunlarına dayanmaktadır. Bankacılık, paranın icadı ile birlikte önce tapınaklar içerisinde din adamları vasıtasıyla, sonralarında ise güvenilir aileler ve kurumlar vasıtasıyla yapılmaya başlanmıştır.

İslamiyet'in gelişi ve faiz yasağı ile birlikte bankacılık işlemleri dini prensiplere dayandırılmıştır ve böylelikle günümüzdeki faizsiz bankacılığın temelleri atılmıştır. Faizsiz bankacılığın modern fikir anlamında ilk defa 1955 yılında Pakistan'da yaşayan Muhammed Uzeyr tarafından ortaya atılmış olduğunu görmekteyiz.

Tarihteki ilk katılım bankası 1963 yılında Mısır'da kurulmuş olan Mitr Gamr'dır. İlk İslami banka ise 1975 yılında Suudi Arabistan'da kurulan İslam Kalkınma Bankası'dır. Yine ilk tam donanımlı katılım bankası ise 1975 yılında kurulan Dubai İslam Bankası'dır.

Katılım bankacılığının temelleri, görüldüğü üzere 1950'lere dayanmaktadır. 1980'lere doğru gelindiğinde ise katılım bankacılığının gelişme dönemine girdiğini, günümüz katılım bankacılığının ilk örneklerinden olan Kuwait Finance House (KFH) 'un yine bu dönemlerde kurulduğunu görüyoruz. 2000'ler ve sonrası ise katılım bankacılığı açısından bir nevi olgunlaşma dönemi olarak nitelendirilmektedir.

Katılım bankacılığının, yastık altındaki parayı ekonomiye kazandırmak ve kayıt dışı ekonomiyi engellemek gibi işlevleri bulunmaktadır. Faiz hassasiyeti bulunan kişilerin konvansiyonel bankalarda tutmaya sıcak bakmadıkları bu tasarruflar, katılım bankaları sayesinde ekonomiye kazandırılmakta, kayıt dışı ekonominin önüne geçilmektedir.

Toplumda, faiz ve kâr payının birbirine benzer olduğu yönünde yanlış bir kanı bulunmaktadır. Halbuki faiz ve kâr payı arasında keskin bir çizgi bulunmaktadır. Faiz; ticari bankalara yatırılmış olan tasarrufun işletilmesinden doğan bir getiridir ve bu getiri vade başında bellidir. Vade sonunda faiz getirisinin alınacağı belli ve kesindir. Faiz getirisi ticari bankanın elde etmiş olduğu kârdan bağımsızdır.

Kâr payı ise, katılım bankalarına yatırılmış olan tasarrufun işletilmesinden doğan bir getiridir. Fakat, bu getiri faizde olduğu gibi vade başında değil, vade sonunda belli olmaktadır. Vadenin sonunda kâr payı getirisinin alınacağının kesinliği bulunmamakla beraber anaparanın da aynı şekilde alınacağının bir garantisi bulunmamaktadır. Çünkü kâr payı getirisi, kâr-zarar ortaklığına dayanmaktadır ve katılım bankasının elde etmiş olduğu kâra bağlı olduğu için değişkenlik göstermektedir.

2017 yılı itibarıyla bakıldığında, faizsiz finansal sistem içerisinde en büyük payın faizsiz bankacılıkta olduğu görülmektedir. Yine faizsiz finansal varlıkların ülkelere göre dağılımına bakıldığında ise içinde Türkiye'nin yer aldığı çoğunluğu Arap ülkelerinden oluşan bir dağılım görülmektedir.

Faizsiz finansal sistemin ayakta durması ve gelişmesi için çeşitli uluslararası katılım bankacılığı örgütleri bulunmaktadır. Bu örgütlerin amaçlarını; Müslüman üye ülkelerin kalkınmasına destek vermek, faizsiz kuruluşları uluslararası çapta temsil etmek, faizsiz muhasebe ve denetim standartlarını oluşturmak ve geliştirmek, faizsiz finans endüstrisinin devamlılığını sağlamak şeklinde özetleyebiliriz.

Türkiye’de, 2017 yıl sonu itibarıyla toplamda 5 adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. Bunlarda 3 tanesi yabancı sermayeli, 2 tanesi ise kamusal sermayeli katılım bankasıdır. Tez konusunun kapsamına giren katılım bankaları, kamusal sermayeli katılım bankaları olduğu için tezin genelinde bu katılım bankaları üzerinde durulmuş ve araştırma kamu katılım bankaları üzerinde gerçekleştirilmiştir.

Kamusal sermaye; sermayenin tamamının kamu adına hazineye veya diğer kamu tüzel kişilerine ait olması durumuna denmektedir. Tezin teorik kısmında kamusal sermayeli katılım bankaları hakkında açıklayıcı bilgilere yer verilmiş, son birkaç yıllık verileri üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Sonuç olarak görülmüştür ki; katılım bankalarının nicelik ve nitelik olarak artış sağlaması ve sektörün gelişimine yönelik atılan adımlar sektöre olumlu etki etmektedir.

Tezin anket çalışması kısmında ortaya çıkan sonuç, katılımcıların, kamu katılım bankalarının hizmetlerinden genel itibarıyla memnun olduğudur. Katılım bankacılığını çoğunlukla faiz hassasiyeti olanların tercih ettiği, faiz hassasiyeti olmayanlar açısından

ise müşteri memnuniyetinin sağlanması ve beklentilerinin karşılanması sebebiyle tercih edilen bir bankacılık türü olduğu görülmektedir.

Hem teorik hem de araştırma kısmında elde edilen bulgular ışığında ortaya çıkan genel sonuç; katılım bankacılığı faaliyetlerinin ekonomik yarar sağladığı ve faiz hassasiyeti olanları sisteme entegre ettiği için finansal sistem içerisinde var olması gereken bir faaliyet türü olduğu gerçektir.

EKLER

EK 1- KAMU KATILIM BANKALARINDA HİZMET KALİTESİNİN ÖLÇÜLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA (ANKET FORMU)

Değerli Katılımcı,

Bu anket formu, kamu katılım bankalarındaki hizmet kalitesinin ölçülmesine yönelik hazırlanan bir yüksek lisans tez çalışmasına veri toplanması amacıyla hazırlanmıştır. İfadeleri içtenlikle cevaplamanız araştırmanın başarılı bir sonuç vermesi açısından önemlidir. Bu nedenle tüm soruları dikkatlice okuyarak boş bırakmadan yanıtlamanızı bekler, paylaşılan tüm bilgilerin kesinlikle gizli tutulacağını belirtir ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

A. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1. Cinsiyetiniz?
☐ Bay ☐ Bayan
2. Medeni Durumunuz?
☐ Evli ☐ Evli değil
3. Yaşınız?
☐ 20 yaş ve altı ☐ 21-29 yaş arası ☐ 30-39 yaş arası
☐ 40-49 yaş arası ☐ 50-59 yaş arası ☐ 60 yaş ve üzeri
4. Eğitim Durumunuz?
☐ Lise ve öncesi ☐ Ön lisans ☐ Lisans
☐ Lisansüstü ve üzeri
5. Ortalama Aylık Net Geliriniz?
☐ 0-1000 TL ☐ 1001-2000 TL ☐ 2001-3000 TL
☐ 3001-4000 TL ☐ 4001-5000 TL ☐ 5001 TL ve üzeri
6. Mesleğiniz?
☐ Öğrenci ☐ Özel Sektör ☐ Kamu Çalışanı
☐ Emekli ☐ Ev Hanımı
7. Ne zamandan beri müşterisi olduğunuz kamu katılım bankası ile çalışıyorsunuz?
☐ 1 yıldan az ☐ 1-2 yıl arası ☐ 2 yıldan fazla
8. Müşterisi olduğunuz kamu katılım bankasının şubesine hangi sıklıkta gidiyorsunuz?
☐ Yılda bir ☐ Yılda birden fazla ☐ Ayda bir
☐ Ayda birden fazla ☐ Haftada bir ☐ Haftada birden fazla
9. Müşterisi olduğunuz kamu katılım bankasını tercih etmeniz de faiz hassasiyetiniz etkili olmuş mudur?
☐ Evet ☐ Hayır

**B. MÜŞTERİSİ OLDUĞUNUZ KAMU KATILIM BANKASININ SUNDUĞU
HİZMET KALİTESİNE YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER**

Bu bölümdeki her bir soruyu, düşüncenizi en iyi şekilde ifade eden rakama (1-5) göre işaretleyiniz. Rakamlara ilişkin açıklamalar (1'den 5'e kadar) aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

1: Kesinlikle Katılmıyorum

2: Katılmıyorum

3: Fikrim Yok

4: Katılıyorum

5: Kesinlikle Katılıyorum

1=Kesinlikle Katılmıyorum 2=Katılmıyorum 3=Kararsızım 4=Katılıyorum 5=Kesinlikle Katılıyorum	1	2	3	4	5
B1. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının şubelerindeki donanımlar modernidir.					
B2. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının şubelerindeki fiziksel ortam göze hoş görünmektedir.					
B3. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanları çok sık giyinmektedir.					
B4. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının fiziki unsurları sunduğu hizmet türüyle uyumludur.					
B5. Müşterisi olduğum kamu katılım bankası belli bir süreye kadar yapmayı vadettiği bir şeyi o süre içerisinde yapar.					
B6. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanları müşteri problemleriyle güven verici ve içten şekilde ilgilenmektedir.					
B7. Müşterisi olduğum kamu katılım bankası güvenilir bir bankadır.					
B8. Müşterisi olduğum kamu katılım bankası vadettiği hizmeti hemen sunar.					
B9. Müşterisi olduğum kamu katılım bankası düzenli ve hatasız şekilde işlemleri yapar.					

1=Kesinlikle Katılmıyorum 2=Katılmıyorum 3=Kararsızım 4=Katılıyorum 5=Kesinlikle Katılıyorum	1	2	3	4	5
B10. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanları tam olarak ne zaman hizmet vereceklerini müşteriye söylerler.					
B11. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanları anında hizmet sunmaktadırlar.					
B12. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanları müşteriye yardım etme konusunda her zaman gönüllüdürler.					
B13. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanlarının müşteri ile ilgilenen zamanları her zaman vardır.					
B14. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanları güven vermektedir.					
B15. Müşterisi olduğum kamu katılım bankası, işlemleri güvenilir şekilde yapmaktadır.					
B16. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanları naziktir.					
B17. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanları işlerini iyi yapabilmek adına bankadan yeterince destek alırlar.					
B18. Müşterisi olduğum kamu katılım bankası müşterilere özel ilgi gösterir.					
B19. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanları müşterilere kişisel hizmet sunarlar.					
B20. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışanları müşteri beklentilerinin neler olduğunu bilirler.					
B21. Müşterisi olduğum kamu katılım bankası, müşteri çıkarlarını samimi şekilde gözetir.					
B22. Müşterisi olduğum kamu katılım bankasının çalışma saatleri her bir müşteriye uygundur.					

EK 2- ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ

24/07/2018

İLGİLİ MAKAMA,

Adı Soyadı: Mehmet Yusuf Güngör

Üniversite – Enstitü: Marmara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim – Bilim Dalı Adı: İşletme - Finansal Piyasalar ve Yatırım Yönetimi

Tezin Adı: "Kamusal Sermayeli Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Yeri ve Kamu Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma"

Yukarıda bilgileri yazılı Yüksek Lisans Tezi ile ilgili Bankamızda araştırma yapılmasına müsaade edilmiştir.

VAKIF KATILIM BANKASI A.Ş.
Saray Mahallesi Dik Adnan/Söylüçeniz Caddesi
No:10 34768 Üsküdar / İstanbul
Tic. Sic. No: 981004-6 Mersis No: 08330427700000010
VÖ: Büyük Müktefeler Vn: 0830427700

KAYNAKÇA

Kitaplar:

- Akın, Cihangir. **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1986.
- Aktepe, İshak Emin. **İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık**, TKBB Yayınları, İstanbul, 2010.
- Aktepe, İshak Emin ve Mehmet Odabaşı. **Faizsiz Bankacılık Standartları**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2012.
- Alkin, Erdoğan, Kemal Yıldırım ve Mustafa Özer. **İktisada Giriş**, Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları, 2003.
- Atıcı, Mahmut. **Sorularla Özel Finans Kurumları ve Bankacılık**, İstanbul: Asya Finans Yayınları, 2000.
- Aydın, Nurhan, v.dğr. **Finansal Yönetim**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, 2003.
- Battal, Ahmet. **Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden ÖFK**, BTHAE Yayınları, Ankara, 1999.
- Bayındır, Abdülaziz. **Ticaret ve Faiz**, İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2007.
- Brigham, Eugene ve Joel Houston. **Fundamentals of Financial Management**. 10. basım, New York: South Western Thomson, 2004.
- Coşkun, M. Necat v.dğr.. **Türkiye’de Bankacılık Sektörü: Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi**. İstanbul: TBB 2012.
- Durmuş, Beril, E. Serra Yurtkoru ve Murat Çinko. **Sosyal Bilimlerde SPSS’le Veri Analizi**, 2010.
- Durrani, Mansoor ve Grahame Boocock. **Venture Capital, Islamic Finance and SMEs: Valuation, Structuring and Monitoring Practices in India**, New York: Palgrave Macmillan, 2006.
- Eken, Mehmet Fehmi ve Yusuf Köroğlu. **Sukuk: Kira Sertifikaları**, TKBB Yayınları, İstanbul, 2008.
- Ersöz, Halis Yunus. **Türkiye’de Kurumsal Sosyal Sorumluluk Anlayışının Gelişmesinde Meslek ve Sivil Toplum Kuruluşları**, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 2007.
- Günal, Vural. **Özel Finans Kurumları**, Ankara: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 1984.
- Hoyle, David. **Quality Management Essentials**, Butterworth-Heinemann, Jordan Hill, 2007.
- IDB. **Islamic Financial Services Industry Development: Ten-Year Framework & Strategies**, Cidde: IDB-İslam Kalkınma Bankası 2007.

- Imran, Muhammed. **Islamic Banking Current Scenario & WayAhead**, Karaçi: Standard Chartered Bank, 2005.
- Kalaycı, Şeref. **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Vol. 5, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2010.
- Kamaruddin, Badrul Hisham, Mohammad Samaun Safa ve Rohani Mohd. **Assessing Production Efficiency of Islamic Banks and Conventional Bank Islamic Windows in Malaysia**, International Journal of Business and Management Research 1, 2008.
- Karasar, Niyazi. **Bilimsel Arastırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2005.
- Kristensen, Kai ve Jacob Eskildsen. **The Relationship Between SERVQUAL, National Customer Satisfaction Indices, and Consumer Sentiment**. Quality Management Journal, 19(2), 2012.
- Loqman, Muhammad. **“Islamic Banking and Business Laws With Economic Development”**, Islam & Development in Asia, Institute of Islamic Understanding Malaysia, Kuala Lumpur, 1998.
- Odabaşı, Mehmet. **Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2010.
- Öçal, Tezer ve Ömer Faruk Çolak. **Finansal Sistem ve Bankalar**. Nobel Yayınevi, İstanbul, 1999.
- Özkazanç, Önder. **İktisat Teorisi**. Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları, 2003.
- Özsoy, İsmail. **Türkiye’de Katılım Bankacılığı**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2009.
- Özulucan, Abitter ve Fevzi Serkan Özdemir. **Katılım Bankacılığı: Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar & Bağımsız Denetim**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2010.
- Parasuraman, A., Valarie A. Zeithalm. ve Berry L. Leonard. **A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research**. Journal of Marketing, 1985.
- Serper, Özer, Mustafa Aytaç ve Nuran Bayram. **Örnekleme**, 4. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2016.
- Shanmugam, Bala ve Zaha Rina Zahari. **A Primer on Islamic Finance**, The Research Foundation of CFA Institute, New York, 2009.
- Şıklar, İlyas. **Para Teorisi ve Politikası**. Anadolu Üniversitesi A.Ö.F. Yayınları. 2004.
- Tunç, Hüseyin. **Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2010.
- Uzunoglu, Sadi. **Para ve Döviz Piyasaları**. ECU Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri Yayınları, İstanbul, 2000.
- Yağcılar, Gamze G. **Türk Bankacılık Sektörünün Rekabet Yapısının Analizi**, BDDK, Ankara, 2011.

- Yılmaz, Osman Nihat. **Faizsiz Bankacılık İlkeleri**, İstanbul: TKBB Yayınları, 2010.
- Zaim, Sabahattin. **İslam İnsan Ekonomi**, İstanbul, Yeni Asya Yayınları, 1992.
- Zeithaml, Valarie ve Mary Jo Bitner. **Services Marketing**. Mcgraw Hill, Second Editon, New York., 2000.

Sürelî Yayınlar:

- Albaraka Türk Yayınları. **Türkiye’de Özel Finans Kurumları: Teori ve Uygulama**, İstanbul, 2000.
- Ay, Sema. “**Risk Sermayesi ve Kobi’lerin Finansmanında Risk Sermayesinin Önemi**”, Sosyoloji ve Politika Dergisi 2, 2008.
- Çelik, Hilal. **Alışveriş Merkezlerinde Hizmet Kalitesi Algısı ve Bir Araştırma**, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(2), 2011.
- Doğan, Özlem İpekgil ve Özkan Tütüncü. **Hizmet İşletmelerinde Toplam Kalite Yönetimi Kapsamında ISO 9001:2000 ve Bilgisayar Destekli Bir Uygulama**, Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlük Matbaası, İzmir, 2003.
- Eleren, A. ve Burhan Kılıç. **Turizm Sektöründe Servqual Analizi İle Hizmet Kalitesinin Ölçülmesi ve Bir Termal Otelde Uygulama**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 9(1), 2007.
- IDB. **Thirty Seven Years In the Service of Development**, Cidde: IDB-İslam Kalkınma Bankası, 2011.
- IFQ. **Chartered Institute For Securities & Investments**, Londra: IFQ-Islamic Finance Qualification, 2009.
- Kavak, Bahtışen, Ezgi Soğancı ve Canan Eryigit. **Servqual İle ‘Beklenti’nin Ölçümüne Yönelik Bir Kritik**. Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi, 2013.
- Kumaş, Mehmet Salih. “**Faizsiz Bir Finans Yöntemi Olarak Venture Capital Sistemi ve İslam Bankacılığı İle Mukayesesi**”, Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi 1, 2007.
- Parasuraman, A., Valarie A. Zeithaml ve Berry, L. Leonard. **Servqual: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer perceptions of Service Quality**. Journal of retailing, 64(1), 1988.
- TBB. **Banka Kartları ve Kredi Kartları Uygulamaları Hakkında Yararlı Bilgiler**, TBB Yayınları, İstanbul, 2008.
- TKBB. **Katılım Bankacılığı Nedir? Nasıl Çalışır?** , 2011.
- TKBB. **Katılım Bankaları 2009**.
- TKBB. **Katılım Bankaları 2016, TKBB Yayınları**.
- TKBB. **Türk Finans Sisteminde Katılım Bankacılığı 2016**, TKBB Yayınları-Genel Sunumlar, Aralık 2016.
- TMSF. **Çözümleme Deneyimi**. İstanbul: TMSF, 2011.

- Yiğit, Mehmet ve Ümit Güner. “**Dış Ticaret ve Girişimcilik Perspektifinden Türkiye’de Risk Sermayesi**”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 20, 2008.

Tezler:

- Aladağ, Ali Semih. “Türkiye’de Bireysel Bankacılığın Katılım Bankalarındaki Gelişimi ve Bir Katılım Bankası Uygulaması”, **Yüksek Lisans Tezi**, S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Arabacı, Nihat. “Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi ve Performans Analizi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Başgümüş, Abbas. “Özel Finans Kurumlarının Sermaye Piyasası İçindeki Yeri”, **Yüksek Lisans Tezi**, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- Bayar, Mesut. “İslam Hukukunda Banka Kartları ve Kredi Kartları”, **Yüksek Lisans Tezi**, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalı, 2007.
- Bozdemir, Timur. “Türk Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Reel Sektöre Katkısına İlişkin Bir Araştırma”, **Doktora Tezi**, I. Ü. İşletme, 2007.
- Budur, Erdem. Türkiye’de Özel Finans Kurumlarının Yeniden Yapılandırılması, **Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniv. S.B.E. İktisat Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2003.
- Coşkun, Alper. “Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniv. S.B.E. İktisat Politikası Bilim Dalı, 2008.
- Doğan, Mustafa. “Siyasal Açından 1980 Sonrası İslami Sermaye Birikim Modelinin Analizi: Türkiye’de İslam Bankacılığı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Erdoğan, Doğa. Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları, Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, **Yüksek Lisans Tezi**, 2011.
- Eskici, Mustafa Mürsel. “Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması”, **Yüksek Lisans Tezi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2008.
- İştar, Emel. “Katılım Bankacılığı Tarihi”, **Yüksek Lisans Tezi**, Fatih Üniv. S.B.E, 2009.
- Kaçmaz, Ahmet. “Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi”, **Yüksek Lisans Projesi**, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2009.
- Kaya, Ömer. “Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması”, **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Bölümü Finans Anabilim Dalı, 2010.
- Özgür, Ersan. “Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları İle Rekabet Edebilirliği”, **Doktora Tezi**, A.K.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

- Şahin, Ekrem. “Türkiye’de Düünden Bugüne Katılım Bankaları”, **Yüksek Lisans Tezi**, Kadir Has Ün. S.B.E. İşletme Ana Bilim Dalı, 2007.
- Türkmenoğlu, Rüveyda Ebru. “Katılım Bankacılığı ve Türkiye’de Finansal Yapı”, **Yüksek Lisans Tezi**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, 2007.

İnternet Kaynakları:

- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Resmî Web Sitesi, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce>
- <http://www.finansalgoz.com/2017/03/mevduat-bankalari.html>
- <http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Kuruluslar/Bankalar/Bankalar.aspx>
- <https://bilgihanem.com/mevduat-nedir-cesitleri-nelerdir-ve-nasil-yapilir/>
- <http://www.tuketicifinansman.net/2008/12/sendikasyon-kredisi-nedir-tanimi.html>
- TMSF Resmî Web Sitesi, <http://www.tmsf.org.tr/default.html>
- Türk Dil Kurumu Resmî Web Sitesi, <http://www.tdk.gov.tr>
- Dubai İslam Bankası Resmî Web Sitesi, <http://www.dib.ae/en/index.htm>
- Kuwait Finance House Resmî Web Sitesi, <http://www.kfh.com/en>
- AAOIFI-İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Organizasyonu Resmî Web Sitesi, <http://aaoifi.com/our-history/?lang=en>
- <https://arab.org/tr/rehber/muhasebe-ve-denetim-organizasyon-i%C3%A7in-islam-mali-institutions/>
- IFSB-İslami Finansal Hizmetler Kurulu Resmî Web Sitesi, <https://www.ifs.org/background.php>
- MASB-Malezya Muhasebe Standartları Kurulu Resmî Web Sitesi, http://www.masb.org.my/pdf.php?pdf=2013janfinancial%20reporting%20act%201997%20act%20558.pdf&file_path=pdf
- IIFM-Uluslararası İslami Finansal Piyasası Resmî Web Sitesi, http://iifm.net/about_iifm/corporate-profile
- IIRA-İslam Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı Resmî Web Sitesi, <http://iirating.com/corprofile.aspx>
- Albaraka Türk Katılım Bankası, Resmî Web Sitesi, <https://www.albaraka.com.tr/albarakayi-taniyin.aspx>
- Kuveyt Türk Katılım Bankası Resmî Web Sitesi, <https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/gecmisten-bugune-kuveyt-turk>
- Türkiye Finans Katılım Bankası, Resmî Web Sitesi, <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/hakkimizda/turkiye-finansi-taniyin/Sayfalar/turkiye-finansi-taniyin.aspx>

- IDB-İslami Kalkınma Bankası Resmî Web Sitesi, <https://www.isdb.org/who-we-are>,
- Vakıf Katılım Bankası Resmî Web Sitesi, <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda>
- Ziraat Katılım Bankası, Resmî Web Sitesi, <http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>
- https://www.albaraka.com.tr/pdf/Katilim_Bankaciligi_Sistemi_Nedir_.pdf
- https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1701bankaların_kredi_islemlerine_iliskin_yonetmelik.pdf
- <http://katilimfinansdergisi.com.tr/kar-zarar-ortakligi-yatirimi-karli-ve-ogreticidir/>
- <http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-sozlugu>
- <http://www.albaraka.com/default.asp?action=article&ID=301>
- <http://katilimfinansdergisi.com.tr/islam-hukuku-acisindan-kredi-karti-islemleri/>
- <https://www.bankalar.org/kurumsal-sermayeli-bankalar/>
- <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda>
- <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimciiliskileri/Pages/Ortaklik-Yapisi.aspx>
- <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimciiliskileri/Pages/Sikca-Sorulan-Sorular.aspx>
- <http://www.katilimvarlikkiralama.com.tr/hakkimizda.html>
- <http://www.vakifvarlikkiralama.com.tr/hakkimizda.html>
- <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/Pages/Vizyon-ve-Misyon.aspx>
- <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimciiliskileri/Pages/Bagimsiz-Denetim-Raporlari.aspx>
- <http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/Sayfalar/hakkimizda.aspx>
- <https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/ortaklik-yapisi.aspx>
- <https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/Sayfalar/finansal-bilgiler.aspx>
- <http://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/kurumsal-bilgiler/Sayfalar/vizyon-ve-misyon.aspx>
- <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar>
- <http://www.tkbb.org.tr/veri-seti>
- <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151215.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/12/20151215.htm>
- <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=b4fb2a43-be18-47d2-a0f0-0d76c35caced>
- <http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/aaofii-faizsiz-finans-standartlari--turkceye-kazandiriliyor->
- <http://www.tkbb.org.tr/haber-detay/dort-katilim-bankasi-geliyor--yeni-safak->
- <http://www.tkbb.org.tr/merkezi-danisma-kurulu>

Diğer Kaynaklar

- **5411 Sayılı Bankacılık Kanunu.**
- Resmî Gazete, 01.11.2006, s.26333, **Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik.**
- Resmî Gazete, **Finansal Kiralama Kanunu**, 28.06.1985, sy. 18795.
- Uyan, Ufuk, **Sukuk: Katılım Bankacılığında Yeni Ürünler ve Uygulama Alanları**, İstanbul: Kuveyt Türk Eğitim Birimi Ders Notları, 2011.